

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HUZUREVİ SAKİNLERİNDE DİNİ YAŞAYIŞ

Adeviye ŞİMŞEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA-2006

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HUZUREVİ SAKINLERİNDE DİNİ YAŞAYIŞ

Adeviye ŞİMŞEK

Danışman: Doç. Dr. Hasan KAYIKLIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA-2006

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Hasan KAYIKLIK
(Danışman)

Üye: Yrd. Doç. Dr. Asım YAPICI

Üye: Prof. Dr. Ali Osman ATEŞ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklar onaylarım/...../.....

Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

HUZUREVİ SAKİNLERİNDE DİNİ YAŞAYIŞ

Adeviye ŞİMŞEK

Yüksek Lisans Tezi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Hasan KAYIKLIK

Eylül 2006, 94 sayfa

Bu araştırma huzurevi sakinlerinin dini yaşayışlarını değişik boyutlardan tesbit etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Adana Huzurevi Sakinleri olup, araştırmaya yaşı 65 ve üstü olan 86 denek katılmıştır. Araştırmada veri toplamak için mülakat formu kullanılmıştır.

Bu çalışmada öncelikle teorik kısım oluşturulmuştur. Teorik kısmın birinci bölümünde yaşlılık, yaşlıların genel özellikleri, huzurevleri, Türkiye’de huzurevlerinin konumu vb. konular, ikinci bölümünde yaşlılık döneminde dini hayat, dindarlığın boyutları, dua, yaşlılık ve ölüm vb. konular incelenmiştir. Uygulama kısmında ise mülakat ve sonucunda elde edilen bulgular, yaşlıların demografik özelliklerine göre ilişkilendirilerek sınıflandırılmış, istatistiksel açıdan yüzdeleme yöntemi kullanılmıştır. Çıkan sonuçlar daha iyi görülüp, anlaşılması açısından tablolaştırılmıştır.

Araştırmada kısaca şu sonuçlar elde edilmiştir:

Huzurevi sakinlerinin büyük çoğunluğu ibadetleri yerine getirmekte, hemen hemen tamamı dua etmektedir. İbadetleri yerine getirdiklerinden dolayı kendilerini dindar hissetmekte ve insanın yaşlandıkça daha çok dindarlaştığını düşünmektedirler. Dinin insan hayatında gerekli ve önemli olduğuna inanmaktadırlar. Yaşlıların çoğunluğu kader-kaza, ahiret, öldükten sonra dirilme ve sorguya çekilmeye inanmaktadırlar. Ancak bu tür dini konularda bilgileri az olup, büyüklerinden ya da çevreden aldıkları bilgilerle yetinmektedirler. Yaşlıların sadece bir kısmı (% 15) ölümden korkmakta ve ölümü kabullenememekte olup, çoğunluğu ölümden korkmadıklarını, acı çekerek ölmekten korktuklarını belirtmişlerdir. Kısaca huzurevindeki yaşlıların büyük çoğunluğunun Allah’a ve dine bağlılıkları sonsuz olup, bu bağlılıkları hayatlarına olumlu olarak yansımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Huzurevi, dini yaşayış

ABSTRACT

RELIGIOUS LIFE OF PEOPLE IN OLD PEOPLE'S HOME

Adeviye ŞİMŞEK

Master Degree Thesis, The Department of the Philosophy and Religious Sciences

Supervisor: Doç. Dr. Hasan KAYIKLIK

September 2006, 94 pages

This research has been done to fix different dimensions of people's religious life, live in old people's home. The research's illustrating is people in Adana old people's home, 86 tried who are 65 and upper have joined to this research. Interview system is used to gather datum.

In this work, first theoretical part has been formed. In this first part of theoretical section; subjects such as old age, general features of old people, location of old people's homes in Turkey, in the second part; religious life of old age term, dimensions of religiousness, prayer, old age and death...etc have been scrutinise. In the practice part clues which has been obtained from interview have clasigied according to demographic features of old people and percentage method has been used for statistical results. The results has been made tableam in order to see and understand the results.

In this research shortly those results have been obtained:

People in old people's home almost have made their worship and all of them have prayed. They feel themselves religious for made their worship and they think people can make worship better when they become older. They beleived that religious is important and necessary thing in human's life. Many of old people beleive that there are the destiny-chance, the next word, returning to life, being crossed examine...etc. But they have not enough knowledge about these subjects and they are contented with information from their parents and environment. Only a few of them have death-fear (%15) and don't accept death, many of them indicate that they don't fear from people in old people's home beleive in God, faithfully and this faithfullness makes their life easy and help them during their life.

Key Words: Old age, old people's home, religious life

ÖNSÖZ

Din insanlık tarihi kadar geçmişe sahip olup, bireyleri az ya da çok etkileyen bir olgu olarak karşımıza çıkar. En eski çağlardan bu yana insanlar dinsel kavramlar üzerinde özellikle Tanrı kavramı üzerinde düşünmüş ve araştırma yapmışlardır. Ancak din, 19 yy.’ a gelinceye kadar insandan ayrı bir varlık olarak incelenmiş, insanla dinin ilişkisi bir başka deyişle insanın içinde yaşadığı, hissettiği dini araştırmak söz konusu olmamıştır. 19 yy.’ da insan bilimlerinin hızla gelişimi sonucunda insana ve insanın yaşadıklarına karşı ilgi artmıştır. İşte insanın yaşayıp, hissettiği değerlerden biri olan din, bu platform içinde din psikolojisi bilim dalında kendine araştırılacak konu olarak yer edinmiştir. Dolayısıyla din psikolojisinin araştırma alanlarından birisi, dine yönelişi ve dini içinde yaşayışı ölçüsünde inananın bütün ruhi halleri, tecrübeleri ve dini hayatıdır. Din insanın bütününe nüfuz edici bir özelliğe sahiptir. Duygular, düşünceler ve tasavvurlar, ilgi ve eğilimler, istek ve idealler, hareket ve faaliyetler vb. bütün ruhi süreçler içerisinde dini yaşayışı izlemek mümkündür. Bu bakımdan insanın dini boyutunun araştırılması, onun her yönünün araştırılması demektir.

İnsan hayatının son evresi gerek fizyolojik, gerekse psikolojik açıdan çok önemli değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönem dini gelişim psikolojisini içine alan din psikolojisi açısından oldukça önemlidir. Buna rağmen Türkiye’de yaşlılık dönemi dini yaşantısı konusunda yapılan çalışmalar çok azdır ancak gittikçe bu konuya eğilim artmaktadır.

Biz “Huzurevi Sakinlerinde Dini Yaşayış” adlı bu çalışmamızda huzurevinde yaşayan yaşlıların dini yaşantılarını ortaya koymaya çalıştık. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızda ilk önce kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. Bu bölümde yaşlılık, yaşlıların genel özellikleri huzurevleri, Türkiye’de huzurevlerinin konumu, ihtiyacı karşılama durumu vb. konular işlenmiştir. Araştırmanın ana bölümü olan ikinci bölümde huzurevi sakinlerine yöneltilen mülakat soruları sonucunda elde edilen bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

Araştırma sırasında yardımlarını, desteğini esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Hasan KAYIKLIK’ a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca her türlü

destek ve yakınlığı gösteren Prof. Dr. Kerim YAVUZ' a; mülakatın hazırlanması ve uygulanması aşamasında bana yol gösteren Yrd. Doç. Dr. Asım YAPICI' ya; her zaman desteğini arkamda hissettiğim anneme ve babama; tezin oluşturulması ve yazılması sırasında yardımlarını esirgemeyen eşim Ahmet ÖZGAN' a ve özellikle araştırmaya katılarak sorulara cevap verme inceliğini gösteren Adana Huzurevi sakinlerine şükranlarımı arz ederim. Ayrıca çalışmam Çukurova Üniversitesi Araştırma Fonu tarafından İF2004YL17 no'lu proje ile desteklenmiştir. Katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Adeviye ŞİMŞEK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ	III
TABLolar LİSTESİ	VIII
KISALTMALAR	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK VE HUZUREVİ

1.1. Yaşlılık.....	2
1.2. Fiziksel Özellikler.....	4
1.3. Psikolojik Özellikler	8
1.4. Yaşlıların Yaşam Biçimleri	9
1.4.1. Ailesi ile Birlikte Yaşama.....	9
1.4.2. Kendi Konutunda Bağımsız Olarak Yaşama	11
1.4.3. Kurumlarda Yaşama	12
1.5. Korunmaya Muhtaç Yaşlı	12
1.6. Korunmaya Muhtaç Yaşlılara Verilen Hizmetler	14
1.6.1. Kurum Bakımı	14
1.6.1.1. Huzurevi.....	15
1.6.1.2. Bakımevi	17
1.6.1.3. Güçsüzler Yurdu	18
1.6.2. Evde Bakım Hizmetleri	18
1.6.3. Yaşlı Kulüpleri.....	19
1.6.4. Yaşlı Dayanışma Merkezleri	20
1.6.5. Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Hizmetleri	20
1.7. Türkiye’de Yaşlılık Hizmetlerinin Tarihsel Gelişimi	21
1.8. Huzurevlerine Duyulan İhtiyaç.....	23
1.9. Huzurevlerine Talep Nedenleri.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK DÖNEMİNDE DİNİ HAYAT

2.1. Din	27
2.2. Yaşlılık ve Din	29
2.3. Dindarlığın Boyutları	31
2.3.1. Dini İnanç Boyutu.....	33
2.3.2. Dini Uygulama Boyutu.....	34
2.3.3. Dini Duygu Boyutu.....	34
2.3.4. Dini Bilgi Boyutu.....	35
2.3.5. Dini Etki Boyutu	35
2.4. Din ve Dua	35
2.5. Yaşlılık ve Ölüm	38
2.6. Ölüm Korkusu.....	39
2.7. Ölme Süreci	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	44
3.2. Araştırmada Cevap Aranılan Sorular	45
3.3. Evren ve Örneklem	46
3.4. Veri Toplama Araç ve Teknikleri.....	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR	51
-----------------------	-----------

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA	75
-----------------------	-----------

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ	83
KAYNAKLAR	88
EK	92
ÖZGEÇMİŞ	94

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Türkiye’de Yaşlılara Hizmet Veren Kuruluşların Sayı ve Kapasiteleri	16
Tablo 2. Huzurevlerinin 1991 ve 2006 Yıllarında Belirlenen Sayı ve Kapasitelerinin Karşılaştırılması	17
Tablo 3. Deneklerin Yaş Durumlarına Göre Dağılımı	46
Tablo 4. Deneklerin Cinsiyet Durumlarına Göre Dağılımı	47
Tablo 5. Deneklerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	47
Tablo 6. Deneklerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımları	47
Tablo 7. Deneklerin Mesleki Durumlarına göre Dağılımı	48
Tablo 8. Deneklerin Sosyal Güvencelerine Göre Dağılımı	48
Tablo 9. Deneklerin Huzurevine Gelme nedenlerine Göre Dağılımı	48
Tablo 10. Deneklerin Huzurevinde Kalma Durumlarına Göre Dağılımı	49
Tablo 11. Deneklerin Sağlık Durumlarına Göre Dağılımı	49
Tablo 12. Deneklerin İbadet Etme Durumlarına Göre Dağılımı	51
Tablo 13. Deneklerin İbadet Etme Nedenleriyle Eğitim Durumlarının Karşılaştırılması	52
Tablo 14. Deneklerin Yerine Getirdiği İbadetler ile Sağlık ve Sosyal Güvence Değişkeni ile İlgili Dağılımları	53
Tablo 15. Deneklerin İbadet Etme Sıklığı ile Cinsiyet ve Eğitim Durumlarının Karşılaştırılması	54
Tablo 16. Deneklerin İbadet Ederken Neler Hissettiklerine Göre Dağılımları	55
Tablo 17. Dua Etme ile Deneklerin Cinsiyet Yaş ve Sağlık Değişkenleri ile İlgili Dağılımları	56
Tablo 18. Deneklerin Dua Etme Nedenlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuyla Karşılaştırılması	57
Tablo 19. Oruç Tutma Bilgisi ile Deneklerin Cinsiyet ve Eğitim Durumları ile İlgili Dağılımları	58
Tablo 20. Hacca Gitme İsteği ile Deneklerin Eğitim ve Sosyal Güvence ile İlgili Dağılımları	60
Tablo 21. Dindarlık Algısı ile Deneklerin Eğitim ve Yaş Değişkenleri ile İlgili Dağılımları	61
Tablo 22. İnsanın Yaşlandıkça Dindarlaşma Durumu ile Deneklerin Cinsiyet, Eğitim, Yaş Değişkenine Göre Dağılımları	62

Tablo 23. Dinin Önem Derecesi ile Deneklerin Cinsiyet ve Eğitim Durumu ile İlgili Dağılımları	63
Tablo 24. İnsanın İnançsız Yaşatıp Yaşayamama Durumu ile Cinsiyet, Eğitim Değişkeni ile İlgili Dağılımları	64
Tablo 25. İnsanın İnananıp İnanmadığında Ne Olacağı Bilgisi ile Deneklerin Cinsiyet ve Eğitim Durumları ile İlgili Dağılımları	65
Tablo 26. Dini Konularda Şüphe Durumu ile Deneklerin Cinsiyet ve Eğitim Değişkeni ile İlgili Dağılımları	67
Tablo 27. Deneklerin Ahiret Bilgisi ile Cinsiyet ve Eğitim Durumu Değişkenleriyle İlgili Dağılımları	67
Tablo 28. Deneklerin Kader Kaza İnancı ve Bilgisi ile Cinsiyet, Eğitim Değişkenleri ile İlgili Dağılımları	69
Tablo 29. Cinsiyet ve Eğitim Değişkenlerine Göre Kabir Ziyaretinin Denekleri Etkileme Durumlarının Dağılımı	70
Tablo 30. Öldükten Sonra Dirilme ve Sorguya Çekilme İnancı ile Deneklerin Cinsiyet Eğitim Durumu ve Yaş Değişkeni ile İlgili Dağılımları.....	71
Tablo 31. Deneklerin Cinsiyet, Eğitim, Yaş Değişkenine Göre Ölüm Hakkındaki Düşüncelerinin Dağılımları.....	73

KISALTMALAR

Bk	: Bak
C	: Cilt
Çev	: Çeviren
Ed	: Editör
Krş	: Karşılaştır
n	: Sayı
s	: Sayfa
Ünv	: Üniversite
vb	: Ve benzeri
%	: Yüzde
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
AIDS	: Kazanılmış Bağışıklık Eksikliği Sendromu
YDM	: Yaşlı Dayanışma Merkezi

GİRİŞ

Doğum artış hızındaki azalma, çoğunlukla hayatın sona ermesi ile noktalanın kanser, kalp vb. hastalıkların tedavisinde meydana gelen gelişmeler nedeniyle ölüm oranlarının giderek azalması sonucunda toplumdaki nüfus yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin en önemlisi, toplumdaki yaşlı nüfus oranının artmasıdır. Ortalama yaşam beklentisinin artması da birçok insanın yetişkinlikten sonra uzun bir süre daha yaşamda kalacağı anlamına gelmektedir. Bu durum da yaşlılık konusunu gündeme getirmektedir. İnsan yaşamının son dönemi olarak nitelendirilen yaşlılık, yaşlı nüfusun tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de artmasıyla birlikte önemli bir ilgi odağı haline gelmiştir. Bu perspektifte yaşlılık, her alanda olduğu gibi bilimsel çalışmalarda da araştırılacak konu olarak yerini almıştır.

Yaşlılık ve yaşlanmaya dair sorunlar, geçmişten günümüze çeşitli bilimsel çalışma ve ilgi alanlarının temel konularından birini oluşturmaktadır. Bu konuda geriatri, gerontoloji, geronto-sosyoloji, psikoloji ve antropoloji gibi disiplinler aracılığıyla, yaşlılık ve yaşlanma olgusu fiziksel, biyolojik, ekonomik, politik, sosyal, psikolojik ve dini yönden değişik boyutlarıyla ele alınmaktadır. Diğer çalışma ve araştırma alanları yanında, yaşlılık ve din eksenli çalışmaların önem ve ağırlığı, gittikçe arttığı gözlemlenmektedir (Akgül, 2004, s. 19).

Türkiye’de SHÇEK ya da Sosyal Hizmetler Yüksekokulu yayınları, tıp ve sağlık alanları tarafından yaşlıların genel özellikleri, sağlık durumları, yaşam kaliteleri, yaşlılara sunulan hizmetler gibi konularla ilgili çalışmalar vardır. Hatta az da olsa yaşlıların dini yaşayışlarıyla ilgili çalışmalar mevcuttur. Ancak huzurevindeki yaşlıların dini yaşayışlarıyla ilgili yapılmış çalışmalar daha da azınlıktadır. Kısaca ülkemizde yaşlılık ve sorunlarıyla ilgili çalışmalar tıbbi bilimler-geriatrik araştırmalar ve bulgular çerçevesinde yapılmaktadır. Ancak sosyal bilimsel ya da gerontolojik çalışmalar ise oldukça sınırlı kalmaktadır.

Sosyal bilimsel ve gerontolojik araştırmalar kapsamına giren bu çalışmada huzurevi sakinlerinin dini yaşayışları incelenmiştir. Bu amaçla huzurevi sakinlerine dini yaşantılarını öğrenmeye yönelik mülakat uygulanmış, elde edilen veriler çalışmamızda yorumlanmış ve değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK VE HUZUREVİ

1.1. Yaşlılık

Yaşlılık yaşam süresinde gelişme ve olgunlaşmayı takip eden genetik yapı ve çevre arasındaki etkileşimin en üst düzeyde görüldüğü fizyolojik ve ruhsal değişimlerin ortaya çıkmasıdır. Yaşlılığın başlangıcını fizyolojik olarak belirlemek güçtür. Psikolojik olarak ise neredeyse imkânsızdır. Bir insan kendini yaşlı gibi hissediyorsa, yaşlı gibi davranıyorsa yaşılanmış demektir. Bu da ruhsal yönden çevreye karşı ilgisizlik, içe kapanma, yaşamdan zevk almama gibi değişimlerle kendini belli eder. Yaşlılık, genetik bir programla düzenlenen organizmayı yapısal ve işlevsel değişimlerle, ölüme götüren olaylar toplamıdır (Pekcan, 2000, s. 51–52).

Yaşlılığı çoğu kişi varılmak istenmeyen korkunç bir son olarak düşünür. Kuşkusuz yaşlılık kaçınılmaz ve geri dönülmez bir süreçtir. Doğada bulunan tüm canlılar yaşamlarının sonuna doğru yaşılanırlar. Çünkü yaşlanmak sadece insana özgü değildir. Tüm canlılar, doğar, gelişir ve sonuçta yaşlanıp ölürlər. Bu doğanın evrensel bir kurgusudur (Emiroğlu, 1989, s. 15).

Yaşlılık göreceli bir kavramdır, toplumdan topluma, bireyden bireye farklılık gösterir. Tufan'a (2002, s.19) göre yaşlılara karşı toplumun takındığı tutum ve davranışlar çağa ve ülkeye göre sürekli değişim göstermektedir. Dönem dönem statüsü yükselen yaşlılar, bazı dönemlerde de önemsenmeyen bir kitle olarak görülmüştür. Yaşlıların güncel yaşamda gördüğü ilgi ve itibar, her dönemde, ait olduğu toplumsal sınıfa, cinsiyete ve soysa-ekonomik durumuna göre şekillenmektedir.

Yaşlanma bir insandan diğerine göre değişen, bireyin genel olarak bedensel ve ruhsal açıdan bazı fonksiyonlarında ve fiziksel görünümde yaşanan değişimleri kapsayan bir süreçtir. Her yaşlının biyolojik geçmişi, iş deneyimleri duygusal yaşamı vb. hususlar birbirinden oldukça farklıdır. Baran'a (2000, s. 69) göre yaşlanma sürecinde, bazı kayıplar olabilirken, bir yandan da küçük çaplı kazanımlardan söz edilebilir. Kişi bu durumda kayıplarını düşünüp yaşamdan geri çekilir ya da neler kazanmış olduğunu dikkate alarak yaşama aktif katılabilir. Başka bir ifade ile kimileri

yaşlılığı problem olarak algılamakta kimileri ise yaşlılığa karşı olumlu tutumlar sergilemektedir.

Yaşlılığı bir altın çağ olarak algılayan Joseph Choate, 70–80 yaş arasını gerçek mutluluğun yaşandığı bir dönem olarak görüp “bir an önce oraya varılmalı” derken, yaşlılığa olumsuz bakan Cato: “Yaşlı olmadan önce zamanımı tamamlamayı tercih ederim” demektedir (Emiroğlu, akt. Onat, 2000, s.103). Yaşlılığın olumsuz yönlerine değinen ozanımız Behçet Necatigil, yazmış olduğu “Nineler” şiirinde yaşlılığı dramatik bir dönem olarak aktarmaktadır:

“Küçüldünüz temelli /çocuklar kadarsınız /halinizden belli/hatırlarla yaşarsınız /nineler, gece gündüz aklınız /dünyasını sürmemiş /oğlunuza gider/muradına ermiş/yavrunuza gider/mesut yuvanız vardı/yiğit kocanız vardı/şunun bunun elinde /hor tutulursunuz/ağrınıza gider/ya çocuğunuz inlemeli /ya gözünüz perdeli /ağır iştir kulağınız/nineler yazık oldu size/ oğlunuzun, kızınızın /arkasına kaldınız.”

Yaşlılık ne zaman başlar, yaşlı kime denir? sorularını tek bir tanımla cevaplamak doğru değildir. Emeklilik, sigorta kurumlarında yaşlılığı belirlemede istatistiksel yöntemler kullanılsa da yaşlanma asla tek boyutlu bir süreç olarak incelenmez. Kişinin kronolojik yaşına bakarak 65 yaşını geçen kişi yaşlıdır demek yaşlılığı tek boyutlu olarak incelemektir. Oysa kişi 70 yaşında olup, biyolojik ve psikolojik yönden 50 yaşındaki kişi gibi görünebilir. Yaşlılığın, birden fazla disiplin konusu içerisine girmesinin nedenlerini Uysal, yaşlılığın biyolojik ve psikolojik ve sosyolojik boyutların hepsini kapsamış olmasından kaynaklandığını belirtir (Oktik, 2003, s.17). Hatta bunlara ek olarak yaşlanmayı ekonomik, patolojik yaşlanma başlıkları altında inceleyen araştırmacılar da vardır.

Biyolojik yaşlanma: Zamana bağlı olarak bireyin anatomi ve fizyolojisindeki değişimlerdir.

Psikolojik Yaşlanma: Bireyin davranışsal uyum yeteneğindeki yaşa bağlı değişimlerdir.

Sosyal Yaşlanma: Zaman akışı içinde edinilen sosyal davranış ve sosyal konumun ve bireylerin sosyal rollerini değişmesidir.

Ekonomik Yaşlanma: Parasal koşullardaki değişikliklerin etkisi ile yaşlı kişinin yaşam tarzının değişmesidir.

Patolojik yaşlanma: Yaşlanma ve fakirliğe ya da alışkanlığa bağlı olarak (beslenme, sağlık açısından yetersizlik, hareket eksikliği vb.) ortaya çıkan değişimlerdir (Pekcan, 2000, s. 51).

İnsan yaşamının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan yaşlanma Bond ve diğerlerine göre, şu özellikleri taşır (Baran, 2000, s.70):

- Yaşlanma evrenseldir, nüfusu oluşturan tümü için geçerlidir.
- Yaşlanma devam eden bir süreçtir
- Yaşlanma, gelişimsel ya da olgunlaşan değişimlerin yıpranması ya da bozulmasıdır.

Dünya Sağlık Teşkilatı'nın 1963 yılında yaşlıların sağlık sorunları konusunda düzenlediği seminerde yaşlanma, kronolojik olarak üçe ayrılmıştır (www.sosyalhizmetuzmani.org).

*Orta Yaşlılar (45 – 59 yaş)

*Yaşlılar (60 – 74 yaş)

*Kocamışlar (75 + yaş)

Kronolojik olarak dünya teşkilatı yaşlılığın başlangıcını 60 yaşla başlatmıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletlerin konuyla ilgili yayınladığı raporda da yaşlılık, 60 yaştan itibaren başlatılmaktadır. Bununla birlikte yaşlılığın başlangıcı genel olarak 65 olarak kabul edilmiş ve kurumlar tarafından emeklilik yaşı olarak görülmüştür. Bugün Türkiye’de 2004 verilerine göre 65 ve üstü yaştaki kişi sayısı 5.643.121 olup, toplam nüfus oranı % 7.79’dur. Bu yaşlı nüfusun % 4.61 (3.337.740)’ini kadınlar, % 3.18 (2.305.378)’ini erkekler oluşturmaktadır (www.nvi.gov.tr).

1.2. Fiziksel Özellikler

Yaşlılık karmaşık bir olaydır. İnsanlar yaşlandıkça fiziksel ve ruhsal değişimlere uğrarlar. Gelişim sürecinin ilerleyen yıllarında organlarda yenilenmenin yavaşlaması, durması ve yıpranmaya başlaması ile fiziksel değişimler ortaya çıkar (Emiroğlu, 1995, s. 20).

Biyolojik yaşlanma belirtileri genel olarak, yaşlanma belirtilerinden biri olup psikolojik ve sosyal değişikliklerden çok daha önce kendini gösterir (Arpacı, 2005, s.17). Bazıları yaşlılıktaki fiziksel değişimleri üç grupta toplamaktadır (Sarnoff,1962):

- Bedensel değişimler
- Entelektüel değişimler
- Seksüel değişimler

Yaş ilerledikçe fiziksel hareketlerde gerilemeler, davranış ve reflekslerde yavaşlamalar görülür (Emiroğlu, 1995, s. 20). Kas güçlerinin gittikçe azalmaya başlaması sebebiyle yaşlı bireylerin hareket etmeleri güçleşir (Onur, 2004, s. 305) ve önceleri kolaylıkla yapabildikleri işi yaparken zorlanmaya, hatta yapamamaya başlarlar.

Yaşlılık çağına gelinceye kadar geçen süre içinde çeşitli nedenlerle eklem kıkırdağı aşınmaya, eski esnekliğini ve kayganlığını yitirmeye, eklem yerleri kireçlenmeye başlar. İleri yaşlara gelindiğinde bireyin kemik yapısında düşüş, kemiklerde kireç kaybı olur, bu da kemik erimesi, kemiğin kırılma olasılığını artırır (Koşar, 1996, s. 143).

Biyolojik yaşlanma ile doku ve hücrelerde histolojik değişiklikler ve organlarda fonksiyon azalması söz konusudur. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki, yaşlı nüfusun hemen hemen yarısının günlük yaşam aktiviteleri kısıtlı, % 18'inin de önemli bir hareket kısıtlılığı vardır. Kalp hastalıkları görme yetersizlikleri ve artritler bu kısıtlılığa sebep olan üç temel sorundur (Arpacı, 2005, s. 18).

Amerika Ulusal Yaşlanma Enstitüsü verilerine göre, kalp zayıfladığında kan dolaşımı hızı düşer, kolesterol artar, tansiyon yükselir. Konuya paralel olarak Buca Zübeyde Hanım Huzurevi'nde yaşayan yaşlılarda ortostatik hipotansiyon görülme sıklığı ve bunu etkileyen etmenlerin incelenmesi üzerine yapılan araştırmada da yaş arttıkça ortostatik hipotansiyon görülme sıklığının arttığı saptanmıştır (Bayık, 2003, s. 417).

Yaşlılıkta sindirim organlarında bazı değişiklikler olur. Dil ve ağız boşluğunda yer alan hücrelerin ölümü ile tat algılama yeteneği azalır. Yetmiş yaşındaki birey, gençliğindeki tat hücre sayısının yaklaşık üçte ikisine sahiptir (Baysal, 2003, s. 2).

Hemen hemen bütün duyularda bir düşüş görülür ve bu düşüş ile birlikte bireyin etkinliğinin sınırlanması uyum sorununu ortaya çıkarır. Koku ve tat duyularındaki azalma beslenmeyi bozar, görme ve işitmenin zayıflaması konuşmayı etkiler, toplumsal ilişkiyi sınırlar ve bireyin de karışıklık, şaşkınlık, güvensizlik duyguları yaşamasına yol açar (Onur, 2004, s. 305).

Yaşla midenin boşalma hızı yavaşlar. Midedeki yemeklerin yarıya iniş süreci gençlikte elli dakika iken yaşlılarda yüz yirmi beş dakikaya kadar çakabilmektedir (Baysal, 2003, s. 2). Bu dönemde bedenin görünüşünde de bazı değişimler olur. Cilt esnekliğini yitirmesi sonucu cildin buruşması, saç yitimi ve aklaşması, diş yitimi, etlerinin çekilmesi değişimler arasındadır (Onur, 2004, s. 305).

Yaş ilerledikçe zararlı mikroplara karşı bedeni savunan bağışıklık sisteminin işlevinde azalma olduğundan yaşlılarda enfeksiyon hastalıkları riski artar (Baysal, 2003, s. 3). Gençler akut enfeksiyonlara daha yatkınken, yaşlılar kronik enfeksiyonlara daha eğilimlidirler. Ancak yaşlılar akut enfeksiyonlara az yakalanmalarına rağmen bunlarla başa çıkmada daha fazla güçlük çekerler. Mesela üst solunum yolları enfeksiyonları çocuklarda öldürücü değildir ancak yaşlılarda öldürücü olabilir (Onur, 2004, s. 306).

Yaşlılık döneminde ortaya çıkan değişiklikler arasında en önemlisi sağlıkla ilgili olandır. Sağlık sorunlarının bir kısmı, yaşlılığa özgü rahatsızlıklar, bir kısmı da başka bir hastalığın ve rahatsızlığın yansıması şeklinde görülebilir. Genel olarak yaşlılarda görülen hastalıklar (Sevil, 2005, s. 67–86):

Bunama: Zihinsel yeteneklerin ve işlevlerin kaybolması sonucu ortaya çıkan bir hastalıktır.

Alzheimer: Hastalığın başlangıcında bellek kaybı, isim, tarih vb. unutma sorunu şaşırma belirtileri görülürken ileri dönemlerde yürüyememe, konuşamama, aile üyelerini tanıyamama, ihtiyaçlarını karşılayamama gibi bozukluklar görülür. Yaşlılık dönemi hastalıkları içerisinde en önemlisi olan Alzheimer, dünyadaki yaşlı nüfusun artmasına paralel olarak artmaktadır.

Parkinson: Sinir sistemiyle alakalı olarak hareketlerde yavaşlama, titreme, dengesizlik gibi belirtileri olan yaşlılık hastalığıdır.

Prostat: Erkeklerde prostat bezinin büyümesi ve idrar yollarında sorun yaşanmasına sebep olan hastalıktır. Altmış yaşından sonra sık rastlanır.

Kalp hastalıkları: Damarların sertliği, yüksek tansiyon, kan dolaşımı bozuklukları vb. nedenlerle yaşlılıkta daha sık görülen kalp damar hastalıkları vardır.

Şeker hastalığı: Şeker hastalığı pankreasla ilişkilidir. Pankreas, kana glikoz şeklinde giren nişastalı ve şekerli maddeleri enerjiye ve glikojenine dönüştürmek için insülin hormonu çıkaran iç salgı bezidir. Pankreasın yeterli insülin oluşturması için bazı proteinlere ihtiyacı vardır. Bunun yerine fazla şekerli ve nişastalı maddeler alınırsa, pankreas yorulur ve kana yeterli insülini gönderemez ve böylece şeker hastalığı baş gösterir. Belirtisi kanda görülen şeker miktarıdır.

Hastalık hastalığı: Yaşlı insanlarda daha çok görülen bu hastalık kısaca kişinin sağlığı ile aşırı kaygılanması, herhangi bir rahatsızlıkları olmadığı halde kendilerinde bazı hastalıkların bulunduğu ya da başladığı kaygısına kapılırlar. Sürekli doktora ve hastaneye gitmek isterler.

Vücut ısısının düşmesi: Vücut sıcaklığının normal değerler altına düşmesidir. Vücut ısısının 35 santigrat dereceye düşmemesi gerekir. Daha çok yaşlılarda görülen bu durum, vücuda ısı sağlayan düzenlemelerde veya sinir merkezlerindeki bozukluklardan kaynaklanır. Özellikle yalnız yaşayan yaşlılar ile kronik hastalığı olan, felç ve romatizma gibi nedenlerle hareketleri kısıtlanmış olan, evleri ısınmayan ileri yaşlılarda görülür.

Zihinsel yeteneklerde ileri yıllarda yaşla birlikte bir düşüş ortaya çıkmaktadır. Zekanın bazı yönleri özellikle performans testleriyle ölçülenler ve akıcı zeka, diğerlerinden daha fazla yaştan olumsuz etkilenmektedir. Buna karşılık zekânın bazı yönleri de özellikle birikimli zeka ileri yaşlara kadar artmaktadır. Akıcı zekâ kültürden bağımsızdır ve organizmanın fizyolojik yapısına dayanır, birikimli zeka ise toplumsal deneyimler sırasında kazanılır.

Hız, fiziksel etkinlik ya da kısa süreli bellek gerektiren yetenekler, zamana bağlı olmayan, deneyimden kaynaklanan yeteneklerden daha fazla düşüş gösterdikleri söylenebilir. Ancak böyle bir sonuç yaşlı kişilerin gençlerden, orta yaşlılardan daha az zeki oldukları anlamına gelmez. Bu düşüşün nedeni yaşlılarda tepkinin yavaşlaması, zeka ölçümlerinin gençlerinkinden daha düşük olmasına yol açmaktadır. Yaşlı kişilerin görsel ve devinimsel eşgüdüm gerektiren görevlerde birtakım özel güçlükleri vardır. Kısaca diyebiliriz ki, zihinsel edimde ortalama olarak yaşa bağlı birtakım düşüşler vardır (Onur, 2004, s. 307–311).

1.3. Psikolojik Özellikler

Psikolojik yaşlanma, yaşın kronolojik ilerlemesine bağlı olarak bireyin algılama, öğrenme, problem çözme gibi bellek gücü ile kişilik kazanma alanlarında uyum sağlamadaki değişimleri kapsar. Bireyin davranışsal uyum yeteneğindeki yaşa bağlı değişimleri oluşturur. Aslında psikolojik yaşlılık bireyin kendini yaşlanmaya hazırlamamasından doğar. Kendini işi ile özdeşleştiren birey emekli olunca çöker (Arpacı, 2005, s. 18). Yaşlanan insanda yetersizlik duygusu, başkalarına yük olma korkusu, işe yaramama tedirginliği ortaya çıkar. Gelir ve verim düşüklüğü, tüketici duruma gelme yaşlıyı bağımlı kılar, bu durumda yaşlı, ailenin bir parçası olmak yerine aile dışı bakım kurumlarına gereksinim duyabilir. Eşini kaybetme, yalnızlık korkusu, ölüme yaklaşma duygusu yaşlıyı rahatsız eder, beklediği saygıyı, bakımı göremezse, ruhsal rahatsızlıklar duyabilir, yaşlanmayı, yalnızlığı kabullenemez hale gelebilir (Sevil, 2005, s. 55–56).

Yaşlanmayla birlikte algılama ve yaratıcı yeteneklerde azalma, dikkatsizlik, düşünme hızında yavaşlama görülebilir. Ancak birey yaşam deneyimleriyle zenginleşmiş olduğundan iyi bir konuşma diline ve değerlendirmeye sahiptir (Arpacı, 2005, s. 19).

Zihinsel değişikliklere paralel olarak kişilikte de bazı değişiklikler olur. Yaşlı birey, yeni durumlara uyum sağlamada, yeni düşünceleri kabul etmede sorun yaşar. Çevreye karşı daha az ilgili iken kendine karşı daha çok ilgili olup, ilişkilerde daha derin ve seçicidir (Arpacı, 2005, s. 19) .

Yaşlılıkta fiziksel ve ruhsal gerilemeye bağlı olarak yaşama gücü ve isteği giderek azalmaktadır. Emosyonel duyumlarda azalma ve kalite değişiklikleri önemli yer tutmaktadır. Özellikle sevmeye içgüdüleri önemli derecede bozukluk göstermektedir. Yaşlılıkta duygusal sarsıntılar içinde kişinin kendi gençlik imajını kaybetmiş, yakınların kaybı ve gençlerin evlenme ve öğrenim sebebiyle evden ayrılmasının getirdiği sevgi kaybı, uzun sürmüş evliliklerin yaşam yorgunluğu ve bezginliği cinsel yaşamdaki durgunluk yaşlıda psikolojik bunalımların başlangıcı arasında yer alır (Emiroğlu, 1995, s. 21–22).

Yapılan araştırmalarda yaşlı nüfusun % 25’inde anlamlı psikiyatrik belirtiler bulunmuştur. Bu psikiyatrik durumların başında depresyon gelmektedir. Yaşamın her dönemine uğrayan depresyon yaşlılık dönemini de ihmal etmemektedir. Özellikle sosyal bağları zayıflamış, eşinden ayrılmış veya eşleri tarafından terkedilmiş, yalnız, fakir, fiziksel hastalıkları olanlar depresyona daha yatkın bireylerdir. Tedavi olanağının bulunması, tedavi edilmezse intihar riskinin olması ve işlev azalmasına yol ağması nedeniyle önemli bir sağlık sorunudur. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki yaşlı insanlarda depresyon hastalığının veya belirtilerinin yaygın olarak görüldüğünü, eklenen tıbbi sorunların, bunamanın, bakımevlerinde yaşamanın depresyonu artırdığını ileri sürmektedirler. Toplumumuzda yaşlıların yaklaşık üçte birinde, tıbbi hastalığı olan ya da kurumda yaşayanların yarısına yakınında depresyon bulunmaktadır. Olağan günlük yaşam aktiviteleri ve keyif verici uğraşlara karşı isteksizlik, eski neşelerinin azalması, bu klinik tablonun önemli belirtilerindendir (Oğuzhanoğlu, 2003, s. 63).

Erikson kişinin yaşamını sekiz döneme ayırmakta, yaşlılığın orta yaşla başladığına inanmaktadır. Yaşlılık değişimlerinin bu dönemde başladığına işaret ederek nedenlerini somatik, kültürel, ekonomik sorunlar ve psikolojik stresler olarak sıralamaktadır. Bu dönemin sonunda kişinin geirmış olduğu yedi dönemin meyvelerini toplamaya başladığını, egonun bütünleştiğini belirtmekte, bu bütünlük içinde artık ölüm olayının kişi için önemini yitirdiğini kabul etmektedir (Erikson, 1984, s. 37–50) .

1.4. Yaşlıların Yaşam Biçimleri

1.4.1. Ailesi İle Birlikte Yaşama

Ülkemizde ekonomik ve toplumsal yapıdaki gelişmeler, çeşitli sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Nüfus artışı, nüfusun kırsal kesimlerden akımı ile gerçekleşen ve gelişen kentleşme sürecine bağlı olarak değişen aile yapısı, tıpta gerçekleştirilen gelişmelerin sonucu ortalama insan ömrünün uzaması, yaşlı nüfusunun genel nüfus içinde artmasını sağlamakta, toplumsal değişim öğelerini oluşturmaktadır. Geleneksel geniş aile düzeninde, aile içinde bakılan, saygı gören yaşlı, çekirdek aileye dönüşüm sonucunda yalnız ve güçsüz kalmıştır. Bu alanda geniş ailenin işlevlerini devletin karşılaması yönündeki çabalar da son derece yetersiz kalmış ve toplumsal

değişime koşt gidememiştir. Bu durum, yaşlılığın doğal olarak getirdiği güçten düşme, dolayısıyla ekonomik sorunlar, zihinsel etkinliklerde gerilik, ruhsal sorunlar, vb. sorunları yaşlının daha yoğun yaşamasına yol açmıştır.

Sağlık hizmetlerinin geliştiği, sosyal hizmetlerin daha çok para ve rahatlık sağladığı dünyanın birçok bölgesinde insanların çoğunun daha uzun süre yaşadığı, böylece de birçok sosyal sorunu beraberinde getirerek yaşlı bireylerin sayısının giderek arttığı gözlenmektedir. Bununla beraber, yaşlıların çoğunluğu sağlıklı yaşamakta, aktif yaşamakta ve sosyal izolasyon, yalnızlık duygusu yaşamadan ailesi ile birlikte yaşayıp ailesi tarafından bakılmaktadır (Arpacı, 2005, s. 106–107).

Sosyal değişme sürecinde aile bir yandan yapı ve görevleri yönünden değişmeye uğrayıp görevlerinin bir bölümünü toplumun yeni kurumlarına devrederken, diğer yandan ülke nüfusu, nüfus yapısı, coğrafi dağılımı ve değerler değişmektedir. Hızlı teknolojik değişme insanlar için yeni çevreler yaratmakta, bunun sonucu olarak da toplumun değer sistemlerinde gelenek göreneklerinde ve sosyal ilişkilerinde değişmelere yol açmaktadır. Günümüzdeki hızlı değişme ve gelişmeler aile üzerinde, özellikle de kentsel kesimde aile yapısı ve değer yargıları üzerinde etkili olmaktadır.

Ülkemizde tam ve etkili olarak sağlanamayan kent hizmetleri ve sosyal hizmetler, gelir ve konut sorunları nedeniyle gençlerin anne-babasıyla mekân birliği veya gündelik ilişkiler çerçevesinde yoğun bir bağımlılık içinde oldukları görülmektedir. Yaşlının aile bireyleriyle birlikte yaşamasının çekici tarafları olabilir, ama birlikte oturmak zorunluluktan kaynaklanıyorsa, o zaman çeşitli sorunlarla karşılaşılabilir. Nesillerin birbiri ile uyuşmaması ve rollerin değişmesi uyum sağlamayı oldukça zorlaştırmaktadır. Ayrıca birlikte yaşama durumunda ailede gizlilik ihtiyacı, güvenlik, konut alanı ve evle ilgili ekipmanlardan memnuniyet durumu gibi faktörlerinde dikkate alınması gerekmektedir. Ancak yine de ailenin temel yaşlılık sorunlarının en iyi çözümlenebilecek ortam olduğu unutulmamalıdır. Beraber yaşama durumunda yaşlı ve gençlerin kişilik özellikleri, değerleri, alışkanlıkları farklılık gösterse de karşılıklı anlayış ve hoşgörü çerçevesinde ve birlikte yaşamayı gerektiren kuralların yerine getirilmesi ile uyum sağlanabilir (Arpacı, 2005, s. 108–109).

1.4.2. Kendi Konutunda Bağımsız Olarak Yaşama

Yaşamın olağan dönemlerinden olan yaşlılık, fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunların daha yoğun yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde, çocukların çalışma yaşamına katılma ya da evlenip evden ayrılmaları yaşlıyı yalnız yaşamak zorunda bırakmaktadır. Emeklilik bireyin iş yaşamındaki gruptan ayrılması yalnızlığa biraz daha sürüklenmesine sebep olur. Bu dönemdeki bir diğer sorun yakınlarını kaybetme ve muhtaç durumda kalmasına rağmen, çocuklarından yeterince destek alamamaktadır. Tek başına yaşamak zorunda kalan yaşlının kendi işlerini kendisinin yapması, kendi kendisine bakması gerekmektedir. Buna rağmen bir kurumda yaşama ve kurum bakımı yaşlıyı alıştığı çevreden kopardığı için mutsuzluğa yol açmakta bu yüzden yaşlılar evde yaşamayı tercih etmektedir. Ülkemizde yaşlıların büyük çoğunluğu evde yaşamaktadır. Yapılan araştırmalarda toplumdaki yaşlıların ve ilerde yaşlanacak olan insanların kendisinin ev ortamında yaşamayı tercih ettikleri görülmüştür (Arpacı, 2005, s. 113).

Ersoy ve Arpacı tarafından evde tek başına yaşayan yaşlıların bakım gereksinimlerini karşılama durumları üzerinde yapılan araştırma bulgularına göre; evde tek başına yaşayan yaşlıların yarıdan çoğu kadın olup, büyük çoğunluğu eşi öldüğü için tek başına yaşamaktadır. Evde yalnız yaşamalarının nedeni ise (% 72) evinden ayrılmak istememesi, kendisi ile yaşayacak birini bulamaması, gidecek başka yeri olmaması ve yakınlarının uzakta olmasıdır. Bakım gereksinimlerini karşılama durumları incelediğinde çoğunluğu hasta ve yetersiz olup hastalıklarıyla ilgili diyetlere uymada sıkıntı çekmektedirler. Kişisel bakımını kendisi yapan yaşlılar vücut bakımlarını yapmada zorlanmakta, komşudan, akraba ve arkadaştan yardım almaktadırlar. Ev bakımlarını kendileri yapan yaşlılar ev işlerinde zorlandıklarını belirtmektedirler (Ersoy ve Arpacı, 2003, s. 245–246).

Günümüzde ekonomik koşullar ve toplumsal yapıdaki değişmeler sonucu, kentte yaşayan kadınların çoğunun çalışıyor olması yaşlı bakımını güçleştirmektedir. Ayrıca çocukların eğitiminin önem kazanması ve evde ayrı mekân verilmesi gibi sosyal değişmelerin ortaya çıkardığı mekânsal sıkıntılar da yaşlının evli çocuklarıyla birlikte oturmasını olanaksızlaştırıp, yaşlıların tek başına yaşamasını gerektirmektedir (Arpacı, 2005, s. 114).

1.4.3. Kurumlarda Yaşama

Gelişmiş ülkelerde yaşlıların % 90'dan fazlası bağımsız konutlarda yaşamaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşlılar yaşamlarını bağımsız olarak sürdürmeyi istemelerine rağmen hem konut maliyetini karşılayamamaları hem de konut açığı nedeniyle bunu yapmaları mümkün olmamaktadır.

Bazı yaşlılar, gelirin sabit kalması ve zamanla azalması, mevcut konutun vergisi ve yakıt giderlerini karşılamaya gücü yetmemesi, konutun tamiri ve bakımının zor ve maliyetli olması, komşuların değişmesi, çocukların evden uzaklaşması, sağlık sorunları ve bakıma ihtiyaç duyma gibi sebepler dolayısıyla hizmet veren huzurevi, bakım evi ve benzeri yerlere gitmek durumunda kalmaktadırlar (Arpacı, 2005, s. 115).

Huzurevleri, yaş ve güçsüzlüğü nedeniyle yaşlıların yalnız yaşayamaması ya da korumalı meskenlerde barınamaması durumunda, toplu bakım veren, yaşlıların yeme, içme, barınma ihtiyacını karşılayan ve sosyal yaşam sağlayan yatılı kurumlardır. Bazı yaşlılar kendisini idare edemeyecek kadar güçsüz olup, bakıma ihtiyaç duyarlar. Bu tür yaşlılar için barınma ve bakım hizmeti veren yaşlı bakım evleri vardır. Aynı zamanda ülkemizde bakım evlerinin bir benzeri olan güçsüzler yurdu veya düşkünler evi gibi adlarla anılan yatılı kuruluşlar da vardır (Onat ve Tufan, 2003, s. 75).*

1.5. Korunmaya Muhtaç Yaşlı

Korunmaya muhtaçlık kişinin sorununu çözümleyecek, kendi ve yakın çevresinin imkânlarının var olması ya da harekete geçmesi halindeki zor durumdur. Böyle bir duruma düşme olasılığı yaşlılar için çok fazladır.

Korunmaya muhtaç yaşlılar üç kısımda sınıflandırılabilir

1- Kişinin fiziksel, sosyal ve zihinsel çöküşü nedeniyle öz bakımını yapamayan, dış çevreyi kontrol edemeyen ve günlük yaşamını sürdürmede zorluk çeken, başkalarından yardım isteme gücü olmayan yaşlılar.

* *Yaşlılara yönelik olan kurum hizmetleri (huzurevi, bakım evi, güçsüzler yurdu vb.) muhtaç yaşlılara verilen sosyal hizmetler başlığı altında ayrıntılı olarak incelenmiştir (Bk, s. 13)

2- Evsiz olan yaşlılar. Evsiz insanlar içinde yaşlılar, önemli bir oran oluşturmaktadır. Bu yaşlıların bir kısmı önceden beri evsiz barksız, orada burada yaşayanlardır. Diğer bir kısmı ise hiçbir sosyal güvencesi olmadan marjinal işlerde günlük geçimini zorlukla temin eden ve yaşlanıp artık çalışamaz ya da iş bulamaz hale geldiklerinde yaşadıkları yerden ayrılmaya zorlananlardır.

3- Başkaları tarafından, ailesi dâhil, istismar ve ihmal edilen, kötü muameleye maruz kalan yaşlılar. Froggat'a göre istismar ve kötü muamele, yaşlının ona bakan kişi tarafından sis tematik ve devamlı bir biçimde ihtiyaçlarının karşılanmaması, dışlanmasıdır (Koşar, 1996, s. 81).

Küçükkaraca, (2000, s. 113 -114) yaşlıların istismar edilmesini, toplumsal ve bireysel istismar olarak sınıflandırılmıştır. Toplumsal istismar yaşlının, içinde bulunduğu toplumda kendisini gerçekleştirmesini, fiziksel, duygusal, ekonomik olarak yardım alsa da onlardan bağımsız olmasını, aile ve toplumun değerli bir üyesi olduğunu hissetmesini ve böyle yaşamasını engelleyen tüm toplumsal düşünce, kamusal politika ve kurumsal hizmet eksiklikleri olarak sınıflandırılabilir.

Bireysel istismara genel olarak kendi kendisini korumakta yetersiz olan 60 ve üstü yaşlıların yaşadıkları acı veya üzüntüye yol açan olaylar şeklinde tanımlanabilir (Bacan, 1996, akt. Küçükkaraca, 2000, s. 114). Bireysel istismar yaşlıya yönelik kötü muamele, fiziksel acı, duygusal çöküntü ve ekonomik kayıpla sonuçlanan her hareketi kapsar.

Dünya sağlık örgütü, sık izlenmesi gereken, beslenme, temizlik, aşılama, egzersiz eğitimi, verilecek koruyucu tedavi edici ve rehabilite edici hizmetlerin daha özenle sunulması gereken riskli yaşlı gruplarını şöyle tanımlamaktadır:

- Yaşı 80 üzerinde olan yaşlılar
- Yalnız yaşayan yaşlılar
- Huzurevlerinde yaşayan yaşlılar
- İzole edilmiş yaşlılar
- Çocuksuz yaşlılar

- Kronik bir hastalığı ya da kendi kendilerine günlük aktivitelerini yerine getirmede yetersiz olan yaşlı çiftler.
- Devlet ve sosyal güvenlik kuruluşlarından destek almadan ya da çok az destek görerek yaşayan yaşlılar (Aksu, 1997, s. 16).

1.6. Korunmaya Muhtaç Yaşlılara Verilen Hizmetler

Nüfus artışı ve yaş beklentisinin yükselmesinin sonucu yaşlı kabul edilen gurubun nüfustaki oranının artması, çocukların ana babalarıyla birlikte veya onların yakınında yaşamaya ve onlara bakmaya ilişkin zorlanmaları gibi nedenlerle yaşlının yaşadığı mekânla ilgili güçlüklerinin çözümlenmesi aile yanında toplumca da ele alınması gereken bir sorundur. Zorluklar karşısında özellikle sosyal destek sistemi yetersiz olan yaşlının barınmaya ilişkin güçlüklerini gidermek, yaşayabileceği uygun, yeni bir mekânı belirlemek günümüzde toplum açısından da bir yükümlülük olmuştur. Yaşlı adına bu yönde özel bir takım tedbirlerin alınması, hizmetlerin sunulması esastır. Yaşlılara verilen hizmetlerde barınmaya ilişkin temel ilke yaşlının olabildiğince alıştığı ortamda ve şartlarda kalması için elden gelenin yapılması, bu mümkün olmadığında ise evi dışında kalabileceği güvenli bir mekânın sağlanmasıdır (Koşar, 1996, s. 94).

1995 yılında düzenlenen “Dördüncü Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı” ında yaşlı ve sosyal hizmetler gurup raporuna göre yaşlılara yönelik sosyal hizmet modelleri şu şekilde sıralanmıştır (Sevil, 2005, s. 139): Kurum bakımı, evde bakım, yaşlı kulüpleri, yaşlı dayanışma merkezleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon hizmetleri.

1.6.1. Kurum Bakımı

Kurum bakımı, yaşlının yaşamını geceli gündüzlü geçirebileceği özel düzenlenmiş bir kurumda bakım altında tutulmasıdır. Kurum bakımı yalnız ülkemizde değil diğer ülkelerde de uygulanan temel hizmet modelidir. Yararları ve sakıncaları vardır. Korunmaya muhtaç yaşlılara belli kurallar çerçevesinde hizmet veren kurumlardır. Kimsesi olmayan yaşlıların uyum sağlamayı belli kuralları öğrendikten sonra, yaşamının sürdürebileceği en iyi sosyal hizmet modellerinden biridir. Kurum bakımı resmi özellikte olup aile ve yakınların yerine geçemeyen ve yaşlının duygusal ve

psikolojik gereksinimlerini yeterince karşılayamayan modeldir (Sevil, 2005, s. 140). Tüm olanaklara sahip olsa dahi hiçbir kurumda aile arasındaki sevgi, saygı ve sıcaklığı oluşturmak mümkün değildir.

1.6.1.1. Huzurevi

Kurum bakımının en temel ve en yaygın modellerinden birisidir. 20/05/1983 tarih ve 2828 sayılı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Yasası”nda muhtaç yaşlı ve huzurevinin tanımı yapılmıştır. Buna göre muhtaç yaşlı, sosyal ve ekonomik yönden yoksunluk içinde olup, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç yaşlı statüsündeki kişidir. Huzurevi ise, muhtaç yaşlı kişileri huzurlu bir ortamda korumak ve bakmak sosyal ve psikolojik gereksinimlerini karşılama amacıyla kurulan yatılı sosyal kuruluş olarak tanımlanmaktadır (www. shcek . gov.tr).

Aynı konunun sosyal hizmetlere ilişkin genel esaslarının bir maddesi " muhtaç, engelli ve yaşlıların hayatlarını sağlık, huzur ve güven içinde sürdürmesi, muhtaç engellilerin toplum içinde kendi kendilerini idare edebilecek ve üretken hale gelebilecek şekilde bakım ve rehabilitasyonlarının yapılması, bunların tedavisi mümkün olmayanların sürekli bakım altına alınması amacıyla gerekli her türlü tertip ve tedbir alınır" biçimindedir. Huzurevi yönetmeliğinde genel esasların yanında personelin görev ve sorumlulukları, kurumun niteliği, fiziksel ortamı ve benzeri konular yer almaktadır (Taneli, 1997, s. 46).

SHÇEK yönetmeliğine göre huzurevlerine kabul için aranan şartlar;

- 60 yaş ve üzeri yaşlarda olmak
- Ruh sağlığı yerinde olmak
- Bulaşıcı hastalığı olmamak
- Uyuşturucu madde ya da alkol bağımlısı olmamak
- Sosyal ve ekonomik yoksunluk içinde bulunduğu dair sosyal inceleme raporu bulunmak
- Kendi gereksinimlerini karşılamasını engelleyici bir rahatsızlığı bulunmamak ve günlük yaşama faaliyetlerini (yeme, içme, tuvalet vb.) bağımsız yapabilecek nitelikte olmak.

Huzurevi, şifa yurdu veya bakımeviyle aynı değildir. Daha çok kendini idare edebilen yaşlılara yöneliktir. Kendini bir ölçüde idare edebilen güçsüzlere de sınırlı olarak hizmet vermekte ancak ileri yaşlarda tıbbi müdahale ve bakım gerektiğinde bu gereksinimleri karşılayabilmeleri zor olmaktadır (Koşar, 1996, s. 102).

Türkiye'de yaşlı nüfus artmakta ve bu nüfusun değişen toplum yapısı içinde sorunları ve ihtiyaçları artma eğilimi göstermektedir. 60 ve üzeri yaş gurubundan acil ve uzun dönemli bakıma muhtaç yaşlıların sadece az bir bölümüne hizmet ulaşabilmektedir. Bu nedenle yaşlı bakım alanında temel ilke yaşlıyı aile ortamında ve kendi evinde maddi ve manevi desteklemek olsa da yatağa bağımlı yaşlılar için huzurevlerinin bir bölümünün tahsis edilmesi 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda uygun görülmüştür (Koca, 1994, s. 33). Böyle bir kararda amaç korunmaya muhtaç yaşlılara daha çok hizmet ulaştırmak, ailelerin yükünü hafifletmek ve sağlık alanındaki yaşlı yatalak hastaları huzurevlerine kaydırarak yatak işgal oranını azaltmaktır (www.elele.gen.tr). Bugün SHÇEK'e bağlı huzurevlerinin birçoğunda (DPT'nin aldığı karar doğrultusunda) bakım ve rehabilitasyon merkezleri bulunmakta, huzurevleri çok amaçlı kullanılmaktadır.

Türkiye'de yaşlılara hizmet veren kuruluş sayısı ve kapasiteleri, 2006 SHÇEK kayıtlarına göre şöyledir:

Tablo 1. Türkiye'de Yaşlılara Hizmet Veren Kuruluşların Sayı ve Kapasiteleri

Huzurevleri	Sayı	Kapasite
SHÇEK bağlı huzurevleri	67	7255
Dernek ve vakıflara ait H.	32	2315
Yerel yönetimlere ait H.	20	2017
Kamu kurum ve kuruluş H.	7	2586
Azınlıklara ait H.	7	979
Gerçek kişilere ait. H.	79	2889
Toplam	212	18041

Tablo 2. Huzurevlerinin 1991 ve 2006 Yıllarında Belirlenen Sayı ve Kapasitelerinin Karşılaştırılması

Huzurevleri	1991*		2006	
	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite
Shçek bağlı huzurevleri	32	3744	67	7255
Diğer bakanlıklara bağlı huzurevleri	3	721	-	-
Belediyelere ait huzurevleri	17	2055	20	2017
Azınlıklara ait huzurevleri	6	1000	7	979
Dernek ve vakıflara ait huzurevleri	15	968	32	2315
Gerçek kişilere ait huzurevleri	2	55	79	2889
Toplam	75	8543	205	15455

*Kurumlarla ilgili bilgiler www.shcek.gov.tr internet adresinden alınmıştır. 1991 tarihli kurum bilgileri ise R.Yazgaç tarafından 1992 de yapılmış olan "Yaşlılık ve Huzurevi, İstanbul'da 4 Huzurevinde Yapılan Bir Araştırma" adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır.

Ülkemizde kurum bakımı hizmeti veren huzurevlerinin sayıları her geçen gün artmaktadır (Bk. Tablo 2). Özellikle büyük şehirlerde talep karşılanamamaktadır. Kamu kuruluşlarının yanı sıra yerel yönetimlerin (belediye, il özel idaresi), özel kişilerin, sivil toplum örgütleri, vakıf ve derneklerin, azınlıkların işlettikleri huzurevleri 2828 sayılı yasanın huzurevleri yönetmeliğine bağlı olarak hizmet vermektedir.

1.6.1.2. Bakımevi

Bu kuruluşu tanımlar ve açıklarken yaşlı refahı için hizmet veren diğer kuruluşlardan ayırmamız gerekmektedir. Bakımevleri, bakım işlerinin daha ön planda olduğu ve daha güçsüz kişilere yönelik hizmet veren kuruluşlardır. Bakımevlerinin huzurevlerinden en önemli farkı, huzurevlerinin, aktif, kendi öz bakımını yapabilen yaşlılara, bakımevleri ise kendi öz bakımını yapamayan, bağımlı, bakıma muhtaç yaşlılara yönelik olmasıdır. Bakımevleri, diğer bağımlı bireylere örneğin özürllülere hizmet verebilir ve karışık gruptakiler bakımevlerinde kalabilir.

Bazı huzurevleri, Devlet Planlama Teşkilatı 5.Beş Yıllık Kalkınma Planında alınan kararlar doğrultusunda (bak. Huzurevleri, s. 14) değişik düzeydeki ihtiyaçları karşılamaya böylece bakımevi işlevini de görmeye çalışırlar. Huzurevinde kalırken belli bir süre sonra tam bağımlı hale gelen kişilerin kurum değiştirmesine gerek duyulmadan özel bölüme nakledilmesi uygulaması yaygındır. Böylece huzurevleri bir ölçüde

bakımevi işlevini yüklenirse de bakıma muhtaç yaşlıların oranını düşük tutmaya çalışır. Bakımevlerinin ise esas hizmet verdiği nüfus yatalak, güçsüz, bakıma muhtaç, bağımlı kişilerdir. Kısaca barınmaya ilişkin kurumsal hizmetlerde bakımevleri, huzurevi ve hastane arası bir yerdedir ve yaşlı bakımında önemli rol oynarlar (Koşar, 1996, s. 134–135).

1.6.1.3. Güçsüzler Yurdu

Günümüzde “güçsüzler yurdu” veya “düşkünler evi” gibi adlarla işleyen bu kurumlar barınma ihtiyacının karşılamaya yönelik yatılı kurum bakımı hizmeti verirler. Bu kurumları diğer kurumlardan ayıran en önemli fark kuruma başvuran insanların niteliğidir. Kuruluş, yaşı ölçüt almaksızın bütün güçsüzlere hizmet vermeye çalışır ve yaştan çok güçsüzlük ölçüt olarak kullanılır. Güçsüzler yurdu, kimsesiz ve yoksul kişilerin bakıldığı yerler olup, içinde kimsesiz, muhtaç yaşlıları da barındırmaktadır. (Koşar, 1996, s. 138).

Güçsüzler yurduna en güzel örnek "Darülaceze"dir. Günümüze kadar varlığını sürdüren (1895 II. Abdülhamit döneminde kurulmuştur) en eski huzurevi olarak bilinen Darülaceze, daha çok düşkünler evi niteliğindedir. İstanbul'da kurulan bu kuruluşun amacı, yoksullara yardım etmek, dilenciliğin ortadan kaldırılmasını sağlamak, kimsesiz çocuklara bakım ve eğitim vermek, hasta ve özürlülere yardım etmek, yaşlı, düşkün ve güçsüzlere bakım hizmeti vermek amacıyla kurulmuştur.

Darülaceze'nin en önemli özelliği dil, din, ırk, cins ve milliyet ayrımı yapmadan her muhtaç bireye hizmet vermesidir. Bünyesinde camii, kilise, havra bulunan tek sosyal hizmet kurumudur (Sevil, 2005, s. 151–152).

1.6.2. Evde Bakım Hizmetleri

Evde bakım hizmeti IV. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı Çalışma Gurubu Raporu'nda şöyle belirtilmiştir. “Yaşlıların gereksinim duydukları, ancak tek başına gideremedikleri ya da evde bulunan aile bireylerinin koşulları nedeniyle yardımcı olamadıkları gereksinimlerinin, çeşitli hizmetlerle desteklenerek, onları sosyal

çevrelerinden ayırmadan yaşamlarını evlerinde sürdürmelerine yönelik öz bakım hizmetini kapsayan bir modeldir” (Sevil, 2005, s. 152).

Onat, yaşlıların kendilerini algılayış biçimleri, huzurevinde kalma istekleri ve benzeri konuları içine alan araştırmasında yaşlıların büyük çoğunluğu (% 97) huzurevinde kalmayı istemediklerini belirtmişlerdir. İstememe nedenleri ise, ailesi ile olmaktan mutlu olması, çocuklarının izin vermemesi, yalnız yaşamayı sevmemesi vb. dir (Onat, 2004, s. 139). Dolayısıyla yaşlılar ya evde yalnız yaşamayı ya da ailesiyle birlikte yaşamayı tercih etmektedir. Böyle bir tercihte yaşlılara evde bakım yapılma hizmetlerinin gittikçe önem kazanmasını sağlamaktadır.

Evde bakım hizmetleri kendi evinde yalnız yaşayan yaşlılar için farklı, çocuklarıyla yaşayan yaşlılar için farklı olmalıdır. Evde yalnız yaşayan yaşlıların evlerinin yaşlıya uygun hale getirilmesi, mekânsal değişiklikler yapılması şarttır. Örneğin, evin banyo tuvalet gibi bölümlerine tutamak yapmak, kaymayı önleyici yer döşemeleri gibi tesisatları düzenlemek gerekir. Ev yaşlının yaşamasına uygun değilse başka uygun bir yere taşınması gerekir. Bugün yaşlıların daha iyi yaşayabilmesi için, küçük dairelerden oluşan “korunmalı meskenler” sosyal hizmetler tarafından önerilmektedir (Onat, 2004, s. 94). Ailesinden ve yakınlarından ayrılmak istemeyen veya yaşlılarına yanlarında bakmak isteyen ailelere maddi yardım yapılması ya da evde bakım hizmetine yardımcı olunması gibi hizmet modelleri uygulanabilir.

1.6.3. Yaşlı Kulüpleri

Yaşlı kulüpleri, çok yönlü hizmet sunabilen, bünyesinde kütüphane, oyun salonları, müzik ve konser çalışmaları, tiyatro ve diğer gösterilerin sergilenebileceği yerlerdir. Ayrıca yaşlılar bu kulüplerde bir araya gelerek sohbet eder, sorunlarını tartışır, güncel olayları görüşür ve toplumdan kopmamış olurlar (Sevil, 2005, s. 154). Gelişmiş ülkelerde yaşlı kulüplerinin pek çok örneği var olup, ülkemizde bu hizmet modelinin örneği bulunmamaktadır.

1.6.4. Yaşlı Dayanışma Merkezleri (YDM)

2828 sayılı kanunun 9. maddesine dayanılarak açılan yaşlı dayanışma merkezleri, "yaşamını evde yalnız veya ailesi ile birlikte sürdüren yaşlıların boş zamanlarını değerlendirmelerine yardımcı olmak, yaşam koşullarını iyileştirmek, günlük yaşamla ilgili etkinliklerine yardımcı olmak, rehberlik ve mesleki danışmanlık yapmak, kendi olanaklarıyla karşılamaktan güçlük çektikleri konularda destek hizmetleri vermek, sosyal ilişkilerini ve aktivitelerini artırarak izole edilmelerini engellemek" amacını gütmektedir (www.shcek.gov.tr).

YDM' de yaşlılara götürülen hizmetler şunlardır (Sevil, 2005, s. 155):

- Yaşlıların talebi üzerine sosyal güvenlik, hukuk ve sağlık konularında danışmanlık hizmeti
- Meşguliyet ve uğraşı çalışmaları
- Eğlence, gezi, spor etkinlikleri düzenleme
- Sanat ve kültür çalışmaları
- Görüşme ve sohbet için elverişli ortamların sağlanması
- Yaşama bağlayacak çeşitli destek ve dostluk programları düzenleme

1997 yılında Yaşlı Dayanışma Merkezi olarak başlatılan bu merkezler bugün Türkiye'de dört ilde beş kuruluş olarak hizmet vermektedir.

1.6.5. Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Hizmetleri

Yaşlılık dönemi riskli bir dönem olup, bu dönem uzadıkça yaşlıların kendi kendine yeterli olamamaları, yatalak hale gelmeleri kaçınılmaz olabilir. Ya da yaşlılar ev kazaları, iş kazaları, trafik kazalarına uğrayabilirler ve yaşayacakları travmalar, hastalıklar sürekli hale gelebilir, yaşlı özürlü duruma düşebilir... İşte rehabilitasyon hizmeti, yaşlıya yaşamını sürdüreceği duruma getirmek, mevcut durumuyla yapabileceklerini öğretmek için kurulmuştur. Yaşlıya böyle durumlarda yardım etmek için özel elemanlar yetiştirir.

Ülkemizde yaşlılar için özel rehabilitasyon merkezleri yoktur. Tıbbi amaçlı kurulmuş daha çok özürllülere hizmet veren rehabilitasyon merkezleri vardır. Yaşlılar arasında özürllü olanlar, buralardan yararlanabilmektedir (Sevil, 2005, s. 158).

1.7. Türkiye’de Yaşlılık Hizmetlerinin Tarihsel Gelişimi

Eski Türklerde göçebelikten yerleşik hayata geçişle birlikte toplum içinde tecrübeli yaşlılar yararlı, saygın kişiler olarak görülmeye başlanmış, bu da töreleşmiştir. Tanrı adına yoksullara yardım etme, çıplakları giydirme, açları doyurma inancına İslamiyetten önce Türk destanlarında rastlanmaktadır (Domuk, 1985, akt. Koca, 1994, s. 31). Buradan anlaşılıyor ki Türklerde sosyal yardımla ilgili inanç ve gelenekler önceden beri vardır. Türkler islamiyeti kabul ettikten sonra dinsel inancın gereği olarak muhtaç ve güçsüzlere yardım etmişler, sosyal yardımın en önemli örneği olan fitre ve zekâtı verirken ihtiyaç gurubu içindeki yaşlıları ihmal etmemişlerdir (Koca, 1994, s. 32). Türk toplumunda her dönemde yaşlılara yardım edildiği ve onların korunmaya alındığı eski kurumların varlıklarından anlaşılmaktadır. Kurumsal olarak yaşlı hizmetleri 11.yy.’da Selçuklular zamanında başlamıştır. Sivas’ta 11.’yy.da Reha Oğulları tarafından “Darü’r Reha” (Huzurevi), Musul’da Erbil Atabeyi Muzafereddin Ebu Said tarafından “Gökbörü” tesisleri (dört darülaceze, dullar için bir barınma yurdu, bir yetimhane ve sokak çocukları için bir bakım yurdu) açılmıştır. Ayrıca Memlükler döneminde, Kahire’de açılan Seyfettin Kalavun Hastanesi ve tesisleri (1284–1285), dul kadınlar, yaşlılar, yetimler, çocuklar ve din adamları için açılan bakım yurtları uzun yıllar hizmet vermiştir (Sevil, 2005, s. 46). Osmanlılar döneminde yaşlılık hizmetleri vakıflar, ahilik örgütleri ve dini görevlerle (zekât-sadaka vb.) yürütülmüştür. İlk sistemli ve kurumsal çalışmalar II. Abdülhamit zamanında başlamış, yardıma muhtaç yaşlılar için çeşitli yerlerde imarethane, aş evleri barınma yerleri açılmış ve hayır dernekleri kurulmuştur. Osmanlı döneminde, 1868 yılında kurulan Kızılay Derneği ve 1895’te açılan Darülaceze günümüze kadar yaşayan en canlı örneklerdir (Büyükcoşkun, 1990, s. 15). Darülaceze önce, özürllü ve yoksul erkek, kadın ve kimsesiz çocukları korumak için II. Abdülhamit devrinde hizmete girmiş, bugün ise İstanbul belediyesi yönetimi ve sorumluluğunda yaşlılara hizmet veren önemli sosyal hizmet kuruluşudur (Koca, 1994, s. 32).

Cumhuriyet dönemiyle birlikte yerel yönetimler yoluyla yaşlılara hizmet götürme politikası benimsenmiştir. 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı belediyeler kanunu hükümlerine göre belediyeler, yaşlılar ve düşkünler için huzurevleri, bakım yurtları, düşkünler evi açmakla görevli kılınmıştır.

Ülkemizde yaşlıların planlı, sistemli organize hizmete kavuşmaları, sağlık ve sosyal yardım bakanlığı teşkilat kanununa istinaden 225 sayılı kanunun 4. maddesi ile 1963 yılında Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmasıyla gerçekleşmiştir.

1982 anayasanın 61. maddesi sosyal hizmetler alanına giren grupları, açık, korunmaya, bakıma, yardıma ve rehabilitasyona muhtaç çocuk, özürlü ve yaşlılara devletin bu alanda gerekli teşkilat ve tesisleri kurması veya kurdurması hükmü yer almıştır. Bu hüküm doğrultusunda sosyal hizmetlere ilişkin faaliyetlere devletin gözetimi ve denetimi doğrultusunda halkın gönüllülüğü sağlanarak bir bütünlük içinde yürütülmesi esası getirilmiş. Böylece 2828 sayılı kanunla “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu” kurulmuştur. Yine 2828 sayılı kanun doğrultusunda yaşlıların korunması, bakımlarının sağlanması ile ilgili hizmetleri yürütmek, bu hizmetlerle kuruluşların tesisi ve işletilmesi ile ilgili görevleri yerine getirmek üzere “Yaşlı Hizmetleri Daire Başkanlığı” kurulmuştur (www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/hizmetler/yaşlı).

Yaşlılara kurum bakım vb. hizmetlerin yanı sıra yeni olanaklar sağlayan sosyal güvenlik sistemleriyle ilgili bu güne kadar yapılmış mevzuat çalışmaları vardır.

1968 yılında çıkarılan 1005 sayılı kanunla istiklal madalyası sahibi yaşlılara aylık bağlanmış, 1976 yılında kabul edilen 2022 sayılı kanunla da 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması kabul edilmiştir (Yazgaç, 1992, s. 25). 1949 yılında 5434 sayılı kanunla, “Emekli sandığı” kurulmuştur. Sosyal sigortalar uygulaması, 1946 yılında çıkarılan 4772 sayılı kanunla başlanmıştır. 1971 yılında çıkarılan 1479 sayılı kanunla, esnaf, sanatkâr ve diğer bağımsız çalışanları kapsayan yeni bir sigorta sistemi Bağ kur oluşturulmuştur (Sevil, 2005, s. 48).

1986’da çıkan 3294 sayılı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu”n amacı fakru zaruret içinde muhtaç durumda bulunan vatandaşlara yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde

yapılmasını sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir. SHÇEK yardım yönetmenliğinde muhtaç yaşlı belirlenmiş ve önceliğin muhtaç yaşlıya tanınacağı hükmü yer almıştır (Işıksan, 2000, s. 129).

Kısaca Türkiye’de yaşlılık hizmetleri, sosyal yardım, emeklilik aylığı, hastanelerden yararlanma, bakım evlerine ve huzurevlerine yerleştirme şeklinde gelişmiştir.

1.8. Huzurevlerine Duyulan İhtiyaç

Endüstrileşme, modernleşme ve şehirleşme şeklindeki gelişmeler toplumun çeşitli alanlarında önemli değişikliklere sebep olmuştur. Bu değişikliklerden en çok yaşlılar etkilenmişlerdir. Yaşlıyı en çok etkileyen değişiklik ise aile yapısında ortaya çıkmaktadır.

Geleneksel ziraat kültüründe anne, baba, dede, büyük dede, çocuklar ve torunlar gibi 4–5 kuşağın bir arada yaşadığı 15–20 kişilik büyük aileler vardı. Büyük ailenin karmaşık yapısı aile reisinde mutlaka fiziksel yönden verimlilik koşulunu aramıyordu. Aile reisi olan yaşlının bedensel kayıpları onun yaşlılık otoritesini sarsmıyordu. Aksine aranan özellikler tecrübe alınan kararları uygulatabilecek otorite ve otoriterlik idi. Kendisinden beklenen liderlik özelliklerine sahip olması ve bu özelliklerini koruyabilmesiydi (Tufan, 2002, s. 98). Yani o dönemde yaşın ilerlemiş olması, güç kaybı, yaşlı açısından bir dezavantaj olarak görülmüyordu. Bilakis yaşlı ve tecrübeli olmak, sosyal statü sebebi olarak kabul ediliyordu.

Büyük aile içinde yaşayan yaşlılar, yaşamlarının son safhasını doğdukları veya gittikleri (evlenen kadının kocasının ailesinin bulunduğu yere gitmesi) aile içinde geçirirler, küçük ailelerde olduğu gibi yalnızlaşmazlardı. Bu yüzden büyük ailelerden meydana gelen toplumlarda, yaşlı insana bakımın bir kurum veya kuruluş tarafından yapılması fikrini doğuracak, böyle bir alternatifin de var olduğunu gösterecek koşulların oluşması mümkün değildi.

Endüstrileşmenin başladığı dönemlerde geleneksel yaşam tarzında başlangıçta yavaş ama giderek hızlı farklılaşmalar meydana geldi. Bu değişimler sonucunda küçük

aile sistemi oluşmaya başladı. Anne-baba ve çocuktan oluşan bu aile sisteminde yetişkin evlatlar evlenip kendi ailelerini kurdu ve kendilerine ait bir eve yerleşti. Bu yüzden küçük aile yapısının hâkim olduğu toplumlarda yaşlılık döneminden söz edilebilir. Evlenen çocukların kendi yuvalarını kurmaları, aile bireylerinin her ikisinin de çalışıyor olması vb. sebeplerle yaşlılıkta bakım işini kimin tarafından ve nasıl bakılacağı, sağlık ve ekonomik yönden nasıl güvence altına alınacağı gibi sorunlarla yüz yüze geliniyordu. Sorumluluk artık toplumun sırtına yüklenmişti (Tufan, 2002, s. 114).

Bebek ölümlerini azalması, yaşam süresinin uzaması ve doğum oranlarının gerilemesi gibi tıbbi alandaki gelişmeler, toplum içerisinde yaşlı sayısının artmasına yol açtı. İnsanların yaşam sürelerindeki bu artış, yaşamdan beklentilerinin de artması anlamına geliyordu. İnsanlar artık sadece uzun yaşamak niyetinde olmayıp, yaşamlarını insan onuruna yaraşır bir şekilde geçirmek, özellikle yaşlılıklarının güvence altında olduğunu görmek istiyor ve yüzyıllardır çocuklarının sağladığı bakım ve yardımcı artık fazla bir güven duymuyordu. Yasalarla belirlenen ve devlet güvencesi altında olan sosyal hizmet sisteminin yürürlüğe konması gerektiği her geçen gün biraz daha hissedilmeye başlandı. Bu gereklilik aslında sadece az sayıdaki yaşlı insandan kaynaklanmıyor, aynı zamanda çalışan kesim yani genç nüfus, ilerde kimseye avuç açmadan, daha huzurlu ve güvenli bir yaşlılık dönemine sahip olmayı istiyordu.

Yaşlı nüfus oranının, genel nüfus içinde süratle yükselmesi yaşlının maddi açıdan bakım sorununu da beraberinde getirmiştir. Tarımsal yörelerde yaşlıların artması problem teşkil etmemektedir. Bu yörelerde geniş aile yapısının varlığı ve yaşlının hala otoriteyi az da olsa koruyor olması, bölgede hayat standartlarının düşük olması ve yakınların yardımı gibi sebeplerle yaşlıların geçimi kolay olmaktadır. Ancak büyük kentlerde çekirdek ailenin hakim olduğu yörelerde aile bireylerinin kazancı ile yaşamlarını sürdürmeye mecbur kalan yaşlı nüfusun bakımı ve korunması gün geçtikçe zorlaşmakta, yükselen hayat standartları karşısında gün geçtikçe problem büyümektedir (Yazgaç, 1991, s. 20). İşte böyle bir durumda yaşlı, kendisine bakacak, gereksinimlerini karşılayacak samimi kimselere ihtiyaç duymaktadır. Bu durumda yaşlıların kurumlarca bakımı gerekmektedir.

Ülkemizde sosyal hizmet kurumlarında yaşamak düşüncesi pek fazla yerleşmemiştir. Bu durum Tezcan'a göre yaşlıların çocuklarını hala bir sosyal sigorta

kurumu olarak algılamalarının sonucu olup “Allah oralara düşürmesin, oğlum bana bakar.” biçimindeki kültürel anlayıştan kaynaklanmaktadır.

Aslında ideal olan yaşlının çocukları ile birlikte oturarak evde bakımıdır. Ancak yaşlının ekonomik yönden zor durumda kalması ve bakacak kimsesinin olmaması ve kendi kendine özgür yaşamak istemesi durumunda yeterli personele ve olanaklara sahip huzurevleri yadırganacak yerler değildir (Tezcan, 1991, s. 242).

1.9. Huzurevlerine Talep Nedenleri

Yaşlıların huzurevlerini talep etmelerinin birçok nedeni vardır. Yapılan çeşitli inceleme, araştırma ve gözlemlere göre, huzurevlerine talep nedenleri (Sevil, 2005, s. 143–148):

Kimsesizlik ve Yalnızlık: Ekonomik yönden yetersiz kimsesiz ve yalnız yaşlılar, yardım, bakım ve korunma için kamu kurumlarına bağlı yaşlı bakım yurtlarına, huzurevlerine başvurumaktadırlar. Yerel yöneticiler (vali, kaymakam), bu durumda olan kişileri ve talepleri SHÇEK il sosyal hizmetler müdürlüğüne iletmektedirler. Varlıklı olup, kimsesiz ve yalnız olan yaşlılar daha çok vakıf, dernek veya özel kişilere ait huzurevlerine başvurumaktadırlar.

Eşini Kaybetme: Eşlerden birinin ölümü, huzurevlerine girme nedenleri arasında başta gelmektedir. Yıllarca birlikte yaşayan yaşlı çiftlerden biri kaybedilince geride kalan yalnız başına yaşamak yerine, daha güvenli bir ortama, huzurevine girmek istemektedir.

Ekonomik Nedenler: Hiçbir sosyal güvencesi ve geliri olmayan yaşlılar devletin bakım ve yardımına gereksinim duymakta ve huzurevlerine başvurumaktadır.

Sosyal Nedenler: Sanayileşme ve kentleşme sonucu değişen aile yapısında yaşlının yeri kalmamıştır. Anne-baba işte, çocuk kreşte, yaşlı da artık huzurevlerindedir. Çekirdek aile, yaşlı ile yaşamak olanağından mahrum ve istememektedir. Ancak halen istisna olan ailesi ile birlikte yaşayan yaşlılar vardır. Ama genel anlamda ayrı yaşam düşüncesi toplumda yaygındır.

Kuşak Çatışması: Yaşlının inançları ve değer yargıları ile çocukların, gençlerin değerleri inançları birbirine uyuşmadığı için aynı ailede başlayan kuşaklar arası çatışma nedeniyle huzurevlerine giren yaşlılar vardır.

Psikolojik Nedenler: Yaşlı, yıllar geçtikçe fiziksel yönden güçten düşmesi aileye katkı sağlayacak bir iş yapmaması durumunda çevresine, yakınlarına yük olmaya başladığını düşünür. Kendisine gerekli saygının gösterilmediği, kendisi ile ilgilenilmediği duygusuna kapılır. Yaşlı psikolojisine bağlı olarak daha çok ilgi bekler, kendisiyle daha çok zaman geçirilmesini ister. Yaşlı bu beklentileri karşılık bulmayınca huzurevlerine gitmeye karar verir.

Sağlık Sorunları: Kendi işini görebildiği halde, sürekli ilaç alma, diyet yapma zorunluluğu olan yaşlılar, eğer kendileriyle ilgilenecek kimseleri yoksa huzurevlerine girmek isterler. Ayrıca huzurevlerinin sağlık bakımı, hemşirelik hizmetlerinin de olması kendisini güvence altına almak isteyen yaşlılar için tercih sebebi olmaktadır.

Şiddet ve Tacize Maruz Kalma: Çevrede ve yakınlarında yaşlıya karşı tacizde bulunma ve şiddet kullanma gibi nedenler, az da olsa yaşlıların huzurevine girmesine neden olmaktadır. İstanbul üniversitesi adli tıp kurumunda görevli bir sosyal hizmet uzmanının 2000 yılında yaptığı yaşlılara şiddet uygulamasıyla ilgili araştırmasında elde edilen bulgular şöyledir: “Yaşlıların % 26 sı çeşitli şekillerde şiddete maruz kalmaktadır. Kaldığı odayı yaşlılarına para karşılığı veren kullandığı tüpün, içtiği çorbanın bile hesabını yapan aileler vardır. Bu şekilde şiddet uygulayan ailelerin alkol kullanım oranı yüksektir. Ailede en çok kimlerin şiddet uyguladığı sorusuna verilen yanıtlar; % 41 gelin, % 21 oğlu, % 17 damat ve % 7 kızı göstermiştir. Uygulanan şiddet şekilleri arasında % 40 tokatlanma, % 21 şiddetli dövme, % 10 sert bir cisim fırlatma, % 10 boğazını sıkma, % 7 sopayla vurma vardır (Sevil, 2005, s. 147). Kimlerin şiddet uyguladığı sorusuna kız evladi % 7 şiddet oranının erkek evlada göre az çıkmasının sebebi kültürel anlayışa göre yaşlıların bakım ve geçiminin erkeğin üslenmesi ve yaşlının oğlunun evinde kalmayı tercih etmesi olabilir.

Diğer Nedenler: Bazen yaşlının kendi kaprisi, egoizmi ve bencilliği huzurevine girme nedeni olabilir. Yakınlarına karşı çıkma, onların ilgisini çekme, aranma gibi kapris yapan yaşlılar vardır. Bu şekilde düşünerek huzurevine giren yaşlı, çocukları tarafından aranıp gelip, huzur evine götürmesini ister (Sevil, 2005, s. 147).

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK DÖNEMİNDE DİNİ HAYAT

2.1. Din

Din fenomeni üzerinde çalışan araştırmacıların her biri kendi amacına, bakış açısına, alanına uygun din tanımları geliştirmişlerdir. Din hem bireyleri hem de toplumları etkileyen bir kurumdur. Bu yüzden dinin tanımlanması bilimsel açıdan olmayıp, kuramsal açıdan da sorunludur. Çünkü din kanuni yapının, dinsel geleneğin sorularına bağlı olduğu gibi birçok çağdaş ulus ve devlette çok sayıda seküler, yasal ve politik çeşitlilikleri bünyesinde taşır (Hallahmi, 1989, s. 12).

Dinin ıstılahı manada değişik özelliklerini belirterek yapılan tanımlar çoktur. Dinin psikolojik tanımı elbette dinle ilgili davranışların, deneyimlerin evrenselleştirilmesi çerçevesinde şekillenecektir. Biz burada öncelikle dinin ıstılahı manada yapılmış tanımlarına daha sonrada ağırlıklı olarak sosyal bilimlerde yapılmış olan bazı din tanımlarına yer vereceğiz.

Arapçadan dilimize geçen din kelimesi lügatte; millet, otorite, hükmetmek, hakanlık etmek, boyun eğmek, tazim etmek gibi anlamlara gelmektedir. Devamlı yapıla gelen iş ve âdete de din denilmektedir. Bunlarla bağlantılı olarak yapılan iyi ve faydalı fiillerin karşılığı olarak mükâfat, itaatsizliğin karşılığı olarak ceza için de din kelimesi kullanılmaktadır.

Kuran'da din kavramı birçok anlamda kullanılmaktadır. İlk dönem Mekki ayetlerde din kelimesi “yevmü'd-din” (din günü, hesap, ceza- mükafat günü) şeklinde geçmektedir ve insanın, iman ve ameline göre hesaba çekileceği ahiret gününü ifade etmektedir (Fatiha 4; Zariyat 6). Bu dönemin ikinci yarısında ise din kelimesinin geçtiği ayetlerde “ibadet, insanları Allah'a ulaştıracak yol” ifadeleri geçmektedir. Medine döneminde inen din kelimesinin geçtiği ayetlerin muhtevalarına baktığımızda “kişinin Allah'a bağlı bir hayat sürdürmesi, topluma karşı görevlerini yerine getirmesi” gibi anlamlar içerir (Bardakoğlu, 1998, s. 2). Bu açıdan din, nizam, düzen, kanun bütünlüğü yerine kullanılmıştır. Dinin İslam kelimesiyle eş anlamlı kullanıldığı da görülmektedir

(Ali İmran 19, 85). Allah'ın yarattığı tabiat kanunları için de din kelimesi kullanılmıştır (Tevbe 36).

İslam bilginleri dinin tarifini, Kuran'da geçen kavramlardan ve anlamlardan yola çıkarak yapmışlardır. Buna göre din, akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle bizzat hayırlı şeylere götüren ilahi bir kanundur. Akseki (1993, s. 3)'ye göre din, "Allah Teala tarafından vaaz olunmuş bir kanundur. İnsanlara saadet yollarını gösterir, onların saadete erişmelerine delalet eder, yaradılışlarındaki gaye ve hedefi, Allah'a ne suretle ibadet yapılacağını bildirir. İnsanların hayrolan işlere sevk eder."

Latince "Religio" sözcüğü ile ifade edilen din, "religio" sözcüğünün farklı köklerden (religare ve religere) geldiği dikkate alınarak iki anlama gelmektedir (Taplamacıoğlu, 1975, s. 49-50).

- a- Allah'a saygı ve korku ile bağlılık
- b- Kendini ibadete verme, tören ve ayinlere katılma

"Din kişinin, ilahi bir kudretin her şeyden üstün olduğunu, insandan yapması ve yapmaması hususunda taleplerde bulunduğunu gönülden kabul ve tasdik ederek O'nun hizmetine girmesidir" (Yavuz, 1982, s. 89). Hallahmi (1989, s. 12) dini, "İnsanüstü güç veya ilahi varlığa inançlar sistemi ve söz konusu varlığa yönelen günlük ibadet pratikleri ya da ritüeller" şeklinde tanımlar ve Alatas'ı takip ederek, insanın etkinlik dünyası olarak dinin yedi özelliğini verir:

- 1-Tabiatüstü varlık ya da varlıklara inanç ve insanoğlunun bireysel ilişki kuracağı varlık veya varlıklara inanç
- 2-Tabiatüstü gerçek tarafından emredilen inanç ve ibadetler
- 3-Hayatın kutsal ve din dışı olarak ikiye ayrılması
- 4-İnsanlar arasında belirlenen elçiler aracılığı ile ilişki kurulan tabiatüstü bir dünya
- 5-Hayata, Tabiatüstü amaca göre düzen vermeye çalışma
- 6-Vahyedilmiş doğruların, dünyayı anlamada, diğer insan çabalarını bir tarafa attığına inanma
- 7-Bir inananlar topluluğu oluşturma gayreti

Kısaca diyebiliriz ki dinin var olabilmesi için olmazsa olmaz üç özelliğın bulunması gerekir. İnanılan, inanan ve inananın inandığına karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görevler (ibadetler, dini, ahlaki fiiller vb.)’dir.

2.2. Yaşlılık ve Din

İnsan hayatının son dönemi gerek fizyolojik, gerekse psikolojik olarak çok önemli değışikliklerin yaşandığı dönemdir. Bu değışiklikler birçok etkileşimleri de beraberinde getirir. Bu dönemde yaşlı güç ve kuvvetten düşmüş olsa da onda zorlukların üstesinden gelme ve var oluşunu sürdürebilme bilgeliğı vardır. “Genç bilebilse, yaşlı yapabilse” sözü bize yaşlıların durumunu ve farkını gözler önüne sermektedir.

Yaşlılık dönemi kayıplar dönemi olarak nitelendirilebilir. Bu dönemde yaşlının yakınlarının, dost, akrabalarının, hasta olması ya da kaybedilmesi, gençlerin eğitim, evlilik vb. sebeplerle evi terk etmesi, yaşlıyı yalnızlık ve soyutlanma duygularına itmektedir. Toplumsal statü ve saygınlığını yitirmesi, genç kuşakların gereken değeri vermemesi ya da onlarla anlaşamaması vb. nedenlerle kendisini işe yaramaz olarak hissetmesine yol açabilmektedir.

Yaşlı kişi, ölüm gerçeğı ile iç içe yaşar. Bu durum yaşlıda olumlu veya olumsuz ölüm korkusunu uyandırır. İşte bu noktada dini inançlar yaşlılar için önem taşır. Geçmişte yaptıkları yanlışlar ve günahlardan dolayı suçluluk duygusuna girerler ve telafi etmek için ibadet ve dinsel davranışlara yönelirler. Yaşlılıkta dua, ibadet ve dini uygulamalarda artış bu yönde değerlendirilir (Hökelekli, 2001, s. 286).

Yaşlılık döneminde kişilerin genel olarak dine yöneldiklerini ileri sürmek tam olarak doğru değildir. Bu dönemde dini duygu ve tecrübelerde kendiliğinden bir artış söz konusu değildir. Ancak çoğu kimse daha önce sahip oldukları dini duygu ve inançları, alışkanlıklarını sürdürürler.

Uysal, 1994’de İstanbul’da 20–41+ yaşları arasındaki denekler üzerinde yaptığı araştırmasında, yaş ilerledikçe, insanların dine karşı daha olumlu tutum ve davranışlar içine girdiğı sonucuna ulaşmıştır (Buyacı, 2002, s. 79).

Ancak İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Kürsüsünce Ankara'daki huzurevlerinde anket ve mülakat çalışması uygulanarak yapılan araştırma sonucunda, dini vecibeleri yerine getirmede yaş faktörünün önemli rol oynamadığı, soysa-kültürel seviyelerle ilgisi olduğu saptanmıştır. Alınan sonuca göre hiçbir ciddi uğraşları olmayan bu yaşlıların % 80'i ibadet etmemekte, dini sorunlara karşı kayıtsız kalmaktadır. Huzurevindeki bireylerin ortak konuları, problemleri, yakınlarından ve çevreden layık oldukları ilgiyi görememeleridir (Armaner, 1979, s.137)

Taplamacıoğlu (1962, s.147-150), Anadolu'nun çeşitli yörelerindeki köy ve kasabalarda yapmış olduğu çalışmasının sonuçlarından 50 yaşı geçen ve eğitimden yoksun kimselerin, büyük şehirde oturan ve eğitim görmüş yaşlıların tersine dini uygulamalarının diğer yaşlarda olanlarla oranla daha yoğun olduğu bu amil (bu gurubun okuma yazma bilmeyeni % 61.5 , ilk öğretim % 39.6 dır.) grubun % 69.5 gibi bir orana ulaştığı saptanmıştır. Taplamacıoğlu'na göre bunun sebepleri, Azraili (ölümü) daha çok hatırlamaları, bu yaştaki kişilerin toplumla ilgilerini gevşetmeleri ya da kesmeleri, toplumsal yönden dine yönelmeleri konusunda baskı görmeleri, dinsel eylemleri dışındaki tören ve eğlencelere katılmalarını toplumun yadırgaması, yaşlıların bu yaşa gelinceye kadar katı dini inanç, tutumlara sahip olup, dini görüş darlığına sahip olmaları şeklinde sayılabilir. Yaşlılar, gençlere göre Allah inancı daha kesin ve karardır, ergenler dini konularda zihni karışıklık ve şüphe içerisinde olurlar ve dini durumlarda ani iniş-çıkışlar yaşarlar. Oysa yaşlılar ağır başlı kararlı, kadercı, tevekkül ve teslimiyete sahiptirler.

Ancak yaşlılar arasındaki dini konulardaki kararlılık eğitim seviyelerine göre değişmektedir. Özbaydar'ın yapmış olduğu çalışmada sosyal ve kültürel durum yüksek olan orta yaşlılara göre daha kararsız, sosyal-kültürel seviyesi düşük olanların ise, daha kararlı bir inanca sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Bütün bu çalışmalar ışığında denilebilir ki, düzenli bir dini geçmişe sahip olmayan kişi, hayatın zevklerini sona erdiği, ölümün gerçeğini hissettikleri dönemde, dini değerlere hayatlarına anlam ve amaç sağladığı için bağlanabilmektedirler (Hökelekli, 2001, s. 288).

2.3. Dindarlığın Boyutları

Dindarlık, Himmelfarba'a (1975) göre, "bir kişinin dinine ait ilgiler, inançlar veya faaliyetlerle meşgul olma düzeyidir." Roof (1979) ise dindarlığın, olağanüstü veya yüksek değerlere ilişkin bireyin inançlarının ve davranışlarının hem kurumsallaşmış, hem de kurumsallaşmamış şekillerini içerdiğini söyler. Dindarlığın karşılığı olan İngilizce'de "religious commitment", "religious involvement", "religiosity" ve "religiousness" gibi terimler aynı anlamda kullanılmaktadır (Roof, akt. Yıldız, 1998, s. 5).

Dindarlığın şahsiyet tiplerini ortaya koymak, bu konuda çeşitli ölçekler geliştirmek din psikolojisinin konusu ve vazifesidir. Dindarlığın çeşitli tipleri üzerindeki araştırmalar çok azdır. Bu konuda yapılmış çalışmalar Kayıklık (2000), Yapıcı (2002) ve Yıldız (1998) tarafından incelenmiştir. Bu araştırmacılara dayanarak dindarlığın boyutlarına ve sınıflanmalara örnek verecek olursak; Allport, "*içten kaynaklı ve dıştan kaynaklı dindarlık*" tiplerine dikkati çekmiş iki kutuplu ölçme yaklaşımı geliştirmiştir. Adorno, dindarlık biçimlerini "*etkisiz geleneksel ve içselleştirilmiş*" olmak üzere iki psikolojik temelde ele almıştır. Clark, üç farklı dinsel yaşayış üzerinde durmuş ve dindarlığı "*birincil, ikincil ve üçüncül derecede dindarlık*" olarak sınıflandırmıştır. Fromm, oluşturmuş olduğu otoriter ve humaniter din tanımlarından yola çıkarak bu dinlere mensup olanların farklı duyuş, düşünüş ve davranış biçimleri sergilediğini, bunun da "*otoriter ve humaniter*" dindarlık şekillerini ortaya çıkardığını söyler.

Bu konuda Türkiye de yapılmış dindarlık sınıflamalarına baktığımızda;

Tablamacıoğlu (1962, s. 141-151), yaşlara göre dini yaşayışın şiddet ve kesafeti üzerinde yaptığı tecrübi çalışmasında on farkı dindarlık tipolojisi ortaya koymuştur: *Gayr-i Amil, İdare-i Maslahatçı, Dini Bütün-Amil, Sofu, Softa ve Yobaz, Ateşli Dindarlar, Alaca Dindarlar, Mevsimlik Dindarlar, Beynamaz Dindarlar, İlgisiz Dindarlar*.

Günay, Erzurum ve çevresinde yapmış olduğu anket çalışmasına dayanarak dindarlığı dört bölüme ayırmıştır: *Halk Dindarlığı, Seçkinlerin Dindarlığı, Laik Dindarlık, Tranzisyonel (geleneksel tiplerle laik tip arasında geçiş teşkil eden) Dindarlık*.

Cüceloğlu , “...mış gibi dindarlık” ve “... Gerçek dindarlık” olarak iki tip dindarlık üzerinde durmaktadır. Ona göre “...mış gibi dindar” bir çıkar uğruna dinle meşkul olmakta her şeyi ahirette elde edeceği çıkarları düşünerek hesap ederek yapmaktadır. “Gerçek dindar”, ise daha büyük bir gerçeğin, kapsamlı bir bütünün anlamlı bir parçası olmanın bilinci ve sorumluluğuyla yaşamına yön vermek, ona göre dini yaşamaktadır (Cüceloğlu, akt. Kayıklık, 2000, s. 8).

“Dini Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Dogmatik Dindarlık” adlı makalesinde Yapıcı (2002, s. 75-117), dindarı sosyal çevresiyle ilişkilendirerek ve dindar kişinin dış çevreyi nasıl algıladığına dayanarak dindarlığın “liberal”, “muhafazakâr”, “dogmatik” ve “fanatik” olmak üzere dört farklı görüntüsünün olabileceğini ifade etmiştir.

Kayıklık (2000, s. 9), “Dini Yaşayış Biçimleri” adlı çalışmasında, dindarlığın boyutlarıyla ilgili yapılmış çalışmaları inceledikten sonra, yazarlar tarafından oluşturulmuş bütün dindarlık tipleri arasında bir paralellik var olduğunu, farklı isimlendirmeler yapılmış olsa da bir birine yakın düşünceleri anlatmak istediğini ifade etmiş ve şu kanaata varmıştır: “Dindarlık tiplerinde genel olarak, samimi dindarlık-gösteriş dindarlığı ve bireysel dindarlık-kültürel dindarlık ayrımları ön plana çıkmaktadır.”

Din psikologlarının önemli bir problemi, dindarlığı belirlemek için hassas ve geçerli araçlar geliştirmek olmuştur. Çünkü kişinin dindarlığı farklı düzeylerde olabilmektedir. Dindarlığın ölçümü çalışmaları zamanla farklı yaklaşımların doğmasına yol açmıştır. Dindarlığın boyutluluğu tartışılmış, tek-boyutlu olduğunu savunanların yanı sıra çok-boyutlu olduğu da iddia edilmiştir. Bu iddialar doğrultusunda çeşitli ölçekler geliştirmiştir (Wulf, 1981, akt. Yıldız, 2006, s. 84).

Dindarlığı ölçme çabaları ilk önce tek-boyutlu olarak başlamıştır. Tek-boyutlu ölçeklerde dindarlığın alanı ve sınıfları oldukça dar olup, dini yaşayış biçimleri sadece bir yönden (dini inanç, ibadet etme sıklığı yönünden ölçülmesi gibi) ya da genel kapsamlı olarak ölçülmüştür. Dindarlığın ölçüme konu olup olamayacağı, olacaksa ne tür ve nasıl bir ölçek kullanılacağı, olgu ile ölçek arasında ne tür bir ilişki kurulacağı meselesi başta olmak üzere dindarlık ölçekleri üzerinde ciddi tartışmalar yapılmaktadır (Yapıcı, 2004)

Bugün dini hayatın analiz edilmesi ve ölçülmesi konusunda çok-boyutlu ölçme yaklaşımı getirilmeye çalışılmaktadır. Çok-boyutlu yaklaşımın gelişmesinde Glock, Lenski ve Fukuyama gibi araştırmacıların önemli katkısı olmuştur. Dindarlığın çok-boyutlu olarak sistemli bir şekilde kavramsallaştırılması, ilk defa Glock tarafından yapılmıştır. O, bireyin günlük hayatında din fenomeninin önemli analiz etmede ve bireysel dindarlığın ölçülmesinde dinin işlevsel bir tanımına ihtiyaç olduğu ve insanın dini yönelimlerinin sınıflandırılarak kavramsallaştırılmasının gereği üzerinde durur. O, dünya dinlerini dikkatle gözden geçirdiğimizde dini ifade şekilleriyle ilgili detayların olağanüstü bir çeşitlilik arz ettiğini, ancak detaylarındaki çeşitliliklerine rağmen dünya dinleri arasında genel ve önemli benzerlikler, alanlar bulunduğunu belirtir. Hristiyan-Yahudi geleneğine bağlı toplumlardaki dinin incelenmesi üzerine yoğunlaşmış, ancak zaman zaman diğer dinlerdeki kültürler ve geleneklere de ve karşılaştırma yapmıştır (Glock, <http://> s. 27). O, bütün bu tespitlere dayanarak dindarlığı beş boyutta incelemiştir. Ve bunları, dini inanç, uygulama, tecrübe ve etki (sonuç) boyutları olarak isimlendirmiştir.

2.3.1. Dini İnanç Boyutu

Dini inanç kurumsallaşmış dini doktrinler, din tanımlamaları, insanların neye inandığı, inancı belirginleştiren işaretleri sorgulama, bireyin hayatındaki fonksiyonlarını irdeleme vb. yönlerden birçok şekilde incelenebilir.

Herhangi bir dinin kendine özgü bir şekilde ortaya koyduğu inançlar, yapısal açıdan üç kısma ayrılır. Bunlardan birincisi, her dinin öncelikli rolü kutsalın varlığını teminat altına almak ve onun özelliklerini belirleyen inançlara sahip olmasıdır. İkinci kategorideki inançlar kutsal amacı açıklamakta insanın bu amaca ilişkin rollerini belirlemektedir. Bu tip amaçsal inançlar üçüncü kategorideki uygulamaya yönelik özellikleri olan tamamlayıcı inançlar ilahi amacın gerçekleştirilebilmesi için insanın Tanrıya ve diğer insanlara yönelik davranışlarını kendisinden istenen şekliyle şekillendirilmesini tesis ederler. Böylece tamamlayıcı inançlar dinin ahlaki sınırlarının çerçevesini belirlemiş olurlar.

Dini inanç, bizzat inancın kendisine ve Ona sahip olan bireye bağlı olarak değişik fonksiyonlar icra etmektedir. Dinin fonksiyonlarını araştırmak için dini teslimiyetin psikolojik ve sosyal getirileri ekseninde “insanlar niçin dindar oluyorlar?” sorusunu cevaplandırmaya çalışmak gerekmektedir (Glock, [http://](#) s. 7-12).

2.3.2. Dini Uygulama (Ritüelistik, Ayinsel) Boyutu

Dinin mensuplarından beklenen dini uygulamaları ve uygulamalara ve pratiklere katılımı içine alır. Dua, dini merasimlere katılma, ibadet, oruç vb. bu boyuta girer. Bu boyutta dikkat edilecek nokta insanların yapmış oldukları uygulamaların anlamında ziyade ne tür dini uygulamalar içinde olduklarıdır.

Dinsel uygulama boyutu üç farklı yönden incelenebilir. Birincisinden ayinsel aktivitelere katılma sıklığı dikkate alınır. Çeşitli dinler ve aynı dini grup içinde farklı insanlar arasında ibadet etme sıklığı konusundaki farklılıklar araştırılması gereken konulardan biridir. İkinci yaklaşımda özel dini uygulamaların (dua gibi) tabiatındaki çeşitlilik incelenirken, üçüncüsünde ise dini ritüelleri yerine getiren bireyler için ayinsel davranışların ne anlam ifade ettiği incelenir (Glock, [http://](#) s. 12–15).

2.3.3. Dini Duygu (Tecrübî) Boyutu

Her dinde, dindar bir insanın zaman zaman kutsal ile bağlantıya geçeceği Nihai olanın bilgisine erişeceği veya dini bir duygu yaşayacağı olasıdır. Kişinin Nihai varlıkla kurduğu ilişkisi sonucunda ortaya çıkan duygular kişinin kendisini Tanrıya yakın, Onun huzurunda hissetmesi bireyin Tanrıyı idrakı, tabiat güzellikleri karşısında Onu hissetmesi, korku ve güven duygularını yaşaması kutsal olandan korkup korkmaması ne şekilde korktuğu ihtida tecrübesi vecd hali, huşu, sevinç vb. durumlar bu boyuta girer.

Dinin tecrübî boyutu kaçınılmaz bir şekilde diğer boyutlarla kuşatılmıştır. Bundan dolayı bu boyut daha etkili bir şekilde ancak diğer boyutlarda olduğu gibi bireysel dindarlığın daha geniş bir çerçevede ele alınmasıyla araştırılabilir (Glock, [http://](#) s. 15–17).

2.3.4. Dini Bilgi (Entelektüel) Boyutu

Dindar insanın kendi inancıyla ilgili bilgilendirileceği yönündeki beklenti, bütün dinler için genel bir durumdur. Dindar insanın inancıyla ilgili konu ve alanlarda bilgi ve malumata sahip olması bu boyuta girer. Dindar insanın bilmesi gereken bilgiler, inançlar, dinler arasında bilginin niteliğinin çeşitlilik arz etmesi vb. durumlar dini teslimiyetin göstergeleri olarak düşünülmesi gereken bilginin yapısını ve sınırlılıklarını belirlemeyi zorlaştırmaktadır.

Dini bilginin dini inanç, uygulama, tecrübî boyutlarla ne tür ilişkileri bulunmaktadır. Dini bilgi, diğer boyutları nasıl etkilemekte, diğer boyutlar bilgi boyutunu nasıl etkilemektedir? Mesela dini konularda bilgisi çok olan inananın dini duygu ve inancı fazla mıdır? Yoksa bir ateist inanandan daha mı çok dini bilgiye sahiptir? gibi sorular ve konular bu boyuta girmektedir (Glock, <http://> s. 17–19).

2.3.5. Dinin Etki (Sonuçsal) Boyutu

Dini inanç, uygulama, tecrübe ve bilginin ferin günlük yaşamı üzerine yaptığı tesirlerdir. Dini yaşayışlar, sadece insanın iç dünyasında yaşanmayıp, hareket ve davranış olarak dış dünyada kendini gösterir ve objektifleşirler. Belirli dini inançlar, tutumlar, bireyin diğer kişilerle olan ilişkilerini, ahlaki davranış ve hükümlerini biçimlendirir. Kısaca herhangi bir davranış dinden esinleniyorsa dinin etki boyutu çerçevesinde değerlendirilebilir (Glock, <http://> s.19–23).

2.4. Din ve Dua

Arapça bir kelime olup, çağırmak davet etmek gibi anlamlara gelir. Terim olarak dua, inanan kişinin, Allah'a yakarışı, yalvarışı, bireyin Allah'tan bazı taleplerde bulunuşudur. Allah'la insan arasındaki iletişim, Allah'tan insana doğru ve insandan Allah'a doğru iletişim olarak iki yönlüdür. Allah'tan insana doğru iletişimde, Allah'ın insana doğrudan ya da dolaylı (cebrail aracılığıyla) olarak insana dinin emirler ve yasaklarının bildirmesidir. İnsandan Allah'a doğru iletişim ise dua ve ibadetlerle yapılır.

Duada birey Allah’a yönelerek onunla iletişim kurmakta, istek ve taleplerini ona bildirmektedir. Dolayısıyla dua, Allah’la ilişki kurma ve ondan yardım dileme halidir Alexis Carrell’a göre dua, “bir şikâyetten, bir ızdırap çılgılığından, bir yardım dilemeden ibarettir” (Carrel, 1977, s. 193). Sebebi ne olursa olsun kişi dua ettiğinde kendini muhtaç, Allah’ı da ihtiyacını karşılayabilecek durumda olan varlık olarak kabul etmektedir.

Dua ile insan doğrudan doğruya Allah’a başvurmakta ve onunla konuşmaktadır. Dua yoluyla insan kendi aciz durumunu hatırlatmakta, eksiklik duygusu içerisinde bilinmek, işitilmek ve taleplerinin yerine getirilmesini istemektedir. Allah’a ümit ve güvenle yönelen insan, kendi faniliğini itiraf etmekte, insani durumunu kabullenerek ve hayatın bir anlamı olduğuna aynı zamanda Allah’ın da güçlü ve aktif olduğuna inanarak ona doğru yönelmektedir (Hökelekli, 2001, s. 212).

İster bir arzunun gerçekleştirilmesi, ister bir çaresizliğin yatıştırılması maksadıyla yapılsın, her durumda dua etmeyi gerektiren sebepler vardır. Kayıklık, “Kuran’daki dualar üzerine psikolojik bir değerlendirme” adlı makalesinde insanların yapmış olduğu duaları Kuran ışığında incelemiştir. O, Kuran’daki duaları, insanın dua etmesini sağlayan etmenler açısından iki gruba ayırmıştır:

- İhtiyaç ve istekler
- Güçsüzlük ve çaresizlik

Kuran’daki duaların oluşmasında ihtiyaç ve isteklerin önemli bir etkisi vardır. Zaten günlük hayatta insanların dua etmesini sağlayan etmenlerden en önemlilerini ihtiyaç ve istekler oluşturur. Kuran’da geçen ihtiyaç ve istekler iki ana grupta ele alınmıştır:

- Dünya hayatıyla ilgili
- Ahiret hayatıyla ilgili

İhtiyaç ve istekler bu iki grupta toplansa da aslında bu duaları kesin çizgilerle ayırmak zor olmakta, dualar her iki hayatı da ilgilendirmektedir (Kayıklık, 2001, s. 23).

Hayatta insanın güçsüz ve çaresiz kaldığı, kendini bazı konularda yetersiz olduğunu hissettiği durumlar olabilir. İnsan böyle durumlar karşısında eli kolu bağlı kalmak istemez ve engelleri aşmanın yollarını arar. İşte bu yollardan biri de duadır.

Vergote'a (1999, s. 241) göre "dua, köklü bir bağımlılık duygusu ile güven duygusunu içermektedir. İnanan insana göre bütün çareler tükense bile Allah'ın çaresi tükenmeyecektir. Çünkü Onun iradesi imkânsız olanı mümkün hale getirebilir."

Hökelekli (2001, s. 226), duayı "Allah'la ilişkili olarak, kişinin kendi var oluşu hakkında beslediği niyetlerin açığa vurulmasıdır" şeklinde tanımlayarak insanların çeşitli duygu, istek, ihtiyaç ve tepkileri doğrultusunda duayı sınıflandırmıştır.

İstek ve dilek duası: İnsanların dua etmesine sebep olan etmenlerin en başında şahsi istek ve ihtiyaçlar gelmektedir. Dua, çaresizlik ve mahrumiyet içerisinde kıvranan, korku ve güvensizlik duygularıyla sarsılan insan için bir imdat ve yardım çağrısı olmaktadır. İstemek ya da talepte bulunmak zaten duanın karakteristik özelliğidir. Başarı, şifa, güvenlik ve maddi avantajlar elde etme ümidi, hissi sorunlara çare bulma isteği gibi durumlar konusu içerisinde yer almaktadır.

Şükür Duası: İnsanın, Allah'ın sonsuzluk lütfü ve ikramı karşısında takındığı tavrı, hissettiklerini en iyi ifade tarzı şükür duasıdır. Kendi var oluşumuzla birlikte, hayatımızı sürdürmemiz için gerekli ihtiyaçlarımızı karşılayan, hayatı renklendiren, sayısız nimetleri temin ve tedarik eden ilahi kaynağın bağışlarına karşı minnettarlık ifadesi olarak şükür duası yaparız.

Şefa'at Duası: Bir başkası için dua etmek bu türe girer. Bir başkasının maddi, manevi veya psikolojik faydalar elde etmesi için yapılan dualardır. Ayrıca Hz. Peygamber'e ve bazı Velilere duyulan aşk ve sevgiyi dile getirme maksadıyla yapılan dualar da şefa'at duası olarak değerlendirilebilir. Örneğin bazı insanlar Allah'a yakınlaşma niyetiyle Peygamber'i ya da veliyi vesile kılarak dua ederler.

Tapınma ve Övgü Duası: Kâinattaki düzeni, güzellikleri, Yaratıcı'nın ilahi tezahürlerini idrak eden, inanan kişi, bu durumda hissettiği saygı, hayranlık korku karışımı ile oluşan duygularını dua vasıtasıyla sesli veya sessiz olarak dile getirir. Bu duada Allah, tapılacak ve övülecek bir varlık olarak görülür.

Günahları İtiraf Etme ve Bağışlanma Duası: İnsanlar dinin emirlerini yapamadıklarında ya da kendilerini Allah'tan uzaklaşmış olarak gördüklerinde, Yaratıcı ile kendileri arasındaki kopukluğu pişmanlık, tövbe, istiğfar, bağışlanma talebi ile onarmaya çalışırlar.

2.5. Yaşlılık ve Ölüm

Her insan için ölüm kaçınılmaz bir gerçektir. Yaşamın ilk yıllarında büyümeye ayarlanmış olan çocuk için bu dönemde gerileme, yitirme ve ölüm onun beklentisi dışındadır. İnsanoğlu çocuk ölümünü tanımaktan kaçınır ve bu olay için hep “zamansız” tabirini kullanır. Genellikle yaşlı insan ölme sırası açısından en uygun kişi olarak görülür. Zaten çocuk ve gençlerden biri öldüğünde geride kalan insanlar daha fazla üzüdür. Çünkü toplumda yaşlı insanın ölüme daha yakın olduğu düşünülür ve genelde böyle bir beklenti içinde olunur. Bu beklentinin gerçekleşmiş olması insanda üzüntü oluştursa da aynı zamanda psikolojik güven sağlar. Onur’un ifadesiyle ölüm, var olduğuna inanmak istediğimiz bir oyunu kuralına uygun olarak oynamıştır (Çileli, 2004, s. 369).

Gerek toplumun beklentisi, gerekse “insanlar doğar, büyür, yaşlanır ve ölürlər” kuralından dolayı yaşlı insanların ölümle olan ilişkisi diğer insanların ilişkisinden farklıdır. Yaşlı insan fiziksel ve zihinsel olarak sağlıklı olsa bile, bu sağlık durumuna fazla güvenmez ölümün yakınlığını daha fazla hisseder ve ölüme hazırlık yapar. Ölüme hazırlık yaparken iç dünyasına yönelir, geçmişteki hayatını yeniden gözden geçirir. Butler’e göre yaşlı birey geçmiş hayatını gözden geçirirken bazı çatışmalar içine girer ve bunun sonucunda endişe, suçluluk ve depresyon, ümitsizlikler yaşar. Kişi bu durumdan sorunları çözerek çıkarsa mutlu olur, huzur duyar, başarısız olursa da telâşa ve ümitsizliğe kapılır (Hoffman ve ark.1994, akt. Kayıklık, 2003, s. 64–65).

Kişinin ölüm karşısında göstermiş olduğu tepki, hayat tarzı ile ilişkilidir. Bu kişisel tavrın belirlenmesinde tıp, ekonomi, ideolojik değişikliklerin yanında dinin de etkisi vardır. Yani ölüme karşı takınılan tavır sosyo-kültürel çevrenin ölümü değerlendirmesi, çeşitli kavramlar yüklemesiyle ilişkilidir. Günümüzde ölüme karşı dört çeşit kültürel tutum geliştirilmiştir. Ölümlü inkâr etme, ölüme meydan okuma, ölümü isteme ve kabullenmedir. Bu tutumların dini inanç ve davranış açısından anlamını ve bu tutumlara inancın ilişkisini ortaya koymak için bazı araştırmalar yapılmış ancak net sonuçlar ortaya konamamıştır. Araştırmalarda dindar kişilerin ölmekten daha fazla ürküntü duyduğu, hayatlarının son dönemlerinde ölümle ilişkilerinin daha olumsuz olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer araştırmalarda ise daha kuvvetli dini inançlara sahip olan,

dini faaliyetlerde bulunan kişilerin dini inanç yönü zayıf kişilere kıyasla, daha az ölüm korkusu içinde oldukları, ölüme karşı olumlu tutum geliştirdikleri tespit edilmiştir.

Ölüm korkusuyla baş etme konusunda insanlar “maskeleye ve bastırma” şeklinde farklı tutum ve eğilimler sergilemektedirler. Dindar olmayan kişiler, ölümü hayatın tabii bir sonucu olarak görmekte ve tüm dikkatlerini bu dünyaya çevirip, bu dünyanın zevk, eğlence ve işlerine yönelmektedirler. Böylece “maskeleye” adı verilen savunma mekanizmasını çalıştırmakta, ölüm hakkında düşünme fırsatı kalmayacak şekilde yoğun tempoyla dünya işlerine kendini kaptırmaktadırlar. İkinci savunma mekanizması “bastırma” davranışı olup, kişi ölüm kavramını şuurdan atarak hiç aklına getirmemektedir (Hökelekli, 2001, s. 97–100).

Hoffman ve ark.’na dayanarak Kayıklık (2003, s. 65), yaşlı insanın ölüm kaygısını azaltma konusunda şöyle der: “Yaşlı insan ölüm kaygısını azaltmak için bazı çözümler arar. Bu arayış yaşlıyı dine ya da unutulmamak için kalıcı eserler vermeye güdüler. Dinlerin, her yaşamın son bulacağı ve ahiret hayatıyla devam edeceği düşüncesi insanın ölümsüzlük arzusuna anlam katar. Dinin sunduğu ahiret hayatını reddedenler ölümsüzlüğü başka yollarda ararlar. Bu yollar neslin devamı, eserler verme vb. olabilir.”

2.6. Ölüm Korkusu

Hemen hemen her insanda düşük veya yüksek düzeyde bir ölüm korkusu vardır. Ölüm korkusu diye ifade edilen korkuya, belirsizlik, bedeni kaybetme, acı duyma, yalnızlık, yakınları kaybetme... gibi korkular sebep olmaktadır (Yıldız, 2006, s. 47–53):

Belirsizlik Korkusu: İnsanın kendisini güvende hissedebilmesi için, ileride yaşayacağı günlerde kaygı verecek durumların olmaması gerekir. Belirsizlik, insanda kaygıya yol açmakta, ölüm ve öldükten sonra neler olacağı konusundaki belirsizlik ve bilgisizlik de kaygı, korkuya yol açabilmektedir.

Dinler ölüm ve sonrasındaki durumlar hakkında bildirdikleri açıklama ve semboller vasıtasıyla inanların kaygı ve korkularını azaltmada etkili rol oynamışlardır. Aslında din ölümden sonraki hayatta hüküm günü, cennet ve cehennemin varlığından bahsetmek suretiyle, mensuplarının kaygı düzeylerini artırabilmektedir. Ancak

inananlar dinin emrettiği inanç ve ibadetleri yerine getirdiklerinde kaygı düzeyleri azalmaktadır. Yani Leming'in (1976) ifadesiyle din ikili bir işlev icra etmektedir; rahata dalmışlara sıkıntı, sıkıntı içinde olanlara da rahatlık vermektedir.

Bedeni Kaybetme Korkusu: Bütün bir bedenın işlevlerini ölümle kaybedileceğini ve öldükten sonra toprağa gömülmekle bedenın yok olacağını düşünmek insanın kaygılanmasına yol açacaktır. Belki de cesetlerin mumyılanması düşüncesinin altında yatan sebeplerden biri de bedenın çürüyüp yok olması korkusunun ortadan kaldırılmasıdır.

Acı Duyma Korkusu: Ölüm korkusu, insanların ölümü acı veren bir hadise olarak düşünmesinden ve öyle olduğuna inanmasındandır. Genellikle ölümün bir hastalık sonrası meydana gelmesi ölüm ile hastalık arasında bir ilişki kurulmasına yol açmıştır. Özellikle kanser, AIDS gibi ağrısı vücut üzerinde tahribi çok şiddetli olan hastalıklar ölümle sonuçlandığı için hastalık ile ölüm olgusu arasında doğrusal bir ilişki kurulmakta ve ölümün de acı verici bir tecrübe olduğuna inanılmaktadır.

Yıldız, ölüm korkusu acı duyma korkusunun oluşmasında dinin önemli katkısının olduğunu söyler. Örneğin İslam kültüründe can çekişme ile ilgili birçok hadis bulunmaktadır. “Ey Allah’ım! Ruhu damar, kemik ve parmaklar arasından çekip alıyorsun. Ey Allah’ım! Ölüme karşı bana yardım et ve ölümü bana kolaylaştır.”, “Ölüm kılıçla vurulan üç yüz darbe kadardır”, “...Onun ölümden acımayan hiçbir damarı yoktur” Bu gibi ifadeler bireylerin ölüme ilişkin kaygı ve korku düzeylerinin yükselmesinde önemli rol oynarlar.

Yalnızlık Korkusu: Daha önceleri evinde ailesinin ve sevdiklerinin yanında ölen insanlar, bugün özellikle gelişmiş toplumlarda hastanelerde, huzur ve bakım evlerinde ölmektedir. İnsan hastalandığında kendisinden ve çevresinden soyutlanma duyguları yaşar. Bu durum çevresindeki insanların ondan uzak durmalarından kaynaklanmaktadır. Hasta kişi ile aile arasındaki kopukluk daha da belirginleşir.

Yakınlarını Kaybetme Korkusu: İnsanın yakınındaki annesini, babasını, eşini çocuklarını hareketsiz cansız yerde uzanmış halde görme düşüncesi, bir daha sevdiklerini görememe düşüncesi çok fazla korkutur.

Bu konuda Holmes ve Holmes (1970) Amerika da uyguladığı çalışmasında insana stres veren konuları sormuş ilk üç sırayı ölüm almıştır. En çok eşin ölümü, daha sonra ailede yakın birinin ölümü, yakın bir arkadaşın ölümü sırayı takip etmiştir. Benzer çalışma Sorios (1982) tarafından İzmir’de yapılmıştır. Bu çalışmada çıkan sonuçlar Holmes ve Holmesin elde ettiği verilerle paralellik göstermektedir. İlk iki sırada çocuğun ölümü, sonra eşin ölümü, dördüncü sırada anne babanın ölümü gelmektedir (Cüceloğlu, 1997, s. 322–323). Bu iki çalışma farklı kültürlerle sahip olan toplumlarda bile ölüm olgusuna benzer tepkiler gösterildiğinin, günümüz insanının ölümü ve yakınlarının ölümünü stres ve kaygı verici bulduğunun kanıtıdır.

Denetimi Kaybetme Korkusu: Ölümcül bir hastalığa yakalanmış kişinin kendisini denetlemesi giderek zorlaşacaktır. Bu durumu bilinç bulanıklığı, zihinsel problemler takip edecektir. Kişideki bedensel ve zihinsel işlevlerdeki kayıplar, olumsuzluklar kişiye denetimi elinde bulunduramama korkusunu yaşatacaktır.

Kimlik Duygusunu Kaybetme Korkusu: İnsanlarla ilişkiden yoksun kalmak, yakınları ve dostları kaybetme bedeninin bir bölümünü, kişiliğin denetimini kaybetmek gibi durumlar insanın kimlik duygusunu sarsar. Ölmekte olan kişinin kimlik duygusu birçok yönden sarsılır. Bu nedenle hayatın son evresinde kişi, bütünlüğünü, kendine olan saygısı ve onurunu koruyabilmesi büyük önem taşır. Aksi takdirde kişi kimlik duygusunu kaybettiği için kendine olan saygısını yitirir, ümitsizliğe düşer ve geçmişteki kimliğinden, kişiliğinden farklı bir duruma gelir (Gençtan, 1992, akt. Yıldız, 2006, s.52).

Gerileme Korkusu: Son dönemde ölümle yüzleşen kişi, fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden gerilediğini düşünür ve korkuya kapılır. Kişi bu gerileme ile savaşılmaya ve gerçeklerle ilişki içinde olan somut benliğine sıkıca sarılmaya çalışır.

Şenol, “Ankara İlinde Kurumlarda Yaşayan Yaşlılarda Ölüme İlişkin Kaygı ve Korkular” adlı doktora tezi araştırma sonucunda ölüm korkusunun oluşumunu sağlayan asıl korkuları şu şekilde belirtmiştir:

- 1- Benim ölümüm akraba ve arkadaşlarım için çok büyük bir üzüntü olacak.
- 2- Bütün plan ve projelerim sona erecek.
- 3- Ölümüm acı verici şekilde olacak.
- 4- Bundan sonra hiçbir deneyimim olmayacak.

- 5- Bundan sonra tasarımlar hakkında düşünme fırsatlarım olmayacak.
- 6- Ölümden sonra hayat var ise; bana ne olacağından korkuyorum.
- 7- Ölümden sonra vücuduma ne olacağından korkuyorum (Yazıcı, 1994, s. 36).

2.7. Ölme Süreci

Ölme süreci normal olarak bir takım evrelerden geçmektedir. Kübler-Ross (1997), ölüme yaklaştıkları düşünülen 200'den fazla hasta üzerinde yaptığı çalışmasında elde ettiği verileri değerlendirmiş ve hastanın ölme sürecinin evrelerini beş safhaya ayırmıştır. Bu bölümler: Yadsıma, kızgınlık, pazarlık etme, depresyon ve kabullenmedir.

Ölüme yaklaşan hastaların birinci tepkileri yadsımadır. Hastalar ilk olarak hastalığı kabullenmeme davranışı göstermekte “Bende bu hastalık olamaz, bir yanlışlık yapılmış olmalı” şeklinde düşünmekte ve doktor doktor dolaşmaktadırlar. Bundan sonra hastalar “neden bir başkası değil de ben” diye düşünerek her şeye tepki göstermekte, kızgınlık ve saldırganlık duygusu geliştirmektedirler. İkinci tepki olan öfke (kızgınlık)’ye Kübler-Ross, hastanelerde hastaların personelle kavga etmeleri, aileye, Tanrıya ve kendine karşı suçlamalarını örnek verir. Kızgınlık safhasından sonra hastada biraz yumuşama gözlenir ve hasta görünmez olanla bir tür anlaşma, pazarlık içine girer. Pazarlık safhası ölüm gerçeği ile yüzleşmekten kaçınmak için hastanın doktorla, Tanrıyla veya aile ile pazarlık yaparak ittifak yaptığı kısa bir safhadır. Kübler-Ross, biraz daha yaşamaya karşılık hayatını Tanrıya, kiliseye bilime adayan hastaları, oğlunun düğününe gidebilmek için her türlü riski göze alıp Tanrıya, doktora vaatlerde bulunan kanserli bir hastayı örnek gösterir ve çoğunlukla pazarlık yapan hastaların istekleri gerçekleştiğinde yeni bir pazarlığa giriştiklerini ifade eder. Örneğin kanserli olan yaşlı kadın hasta oğlunun düğününe gidip hastaneye döndükten sonra doktora “unutmayın bir oğlum daha var” demiştir.

Ölümcül hasta artık hastalığına karşı yadsıma, öfke ve pazarlığa oturma eğilimlerinden sonra gerçekte yüzleşir, hasta bedenini, bir organını, güzelliğini, mesleğini vs. kaybetmiş olmasından dolayı üzölmeye başlar ki Kubler-Ross, bu duruma “Depresyon Safhası” demektedir. Örneğin göğüs kanseri olan kişi vücut güzelliğini

kaybedeceği için üzülr, sanatçı da yüzü için gereken ameliyat şok etkisi yapar. Bu kayıplarla birlikte yoğun tedavi ve hastane masrafları maddi açıdan sorunların başlamasını sebep olur, bütün bunlar hastanın depresyona girmesine neden olacaktır (Kübler-Ross, 1997, s. 113–143).

Ölümcül hastanın iç dünyasında sakinleşmenin yaşandığı son safha “Kabul etme” dir. Eğer bir hastanın daha önce tanımlanan evreleri atlatması için yeterli zamanı olduysa ve olumlu bir şekilde diğer 4 evreyi atlattıysa artık “kaderi” hakkında kendisini ne çökkün, ne de kızgın hissedecektir. Daha öncesinde kendini bekleyen kadere karşı her türlü tepkisini göstermiş, yorgun ve bitkin halde yaklaşan sonunu sessizce beklemeye başlamıştır. Kubler-Ross, bu evreyi “Kabullenme mutlu bir evre olarak düşünülmemelidir. Bu evre neredeyse duygudan yoksundur. Sanki ağrı yok olmuştur, savaş bitmiştir ve bir hastanın ifade ettiği gibi, “Uzun yolculuktan önceki son istirahat” zamanıdır. Ölmekte olan hasta bir miktar iç barışa ve kabullenişe ulaşırken, ilgi alanı da giderek daralır. Yalnız kalmak ister, dış dünyanın haber ve sorunlarıyla rahatsız edilmek istemez...” şeklinde ifade etmektedir (Kübler-Ross, 1997, s. 141–168).

Ölümün beş evresini ilk kez araştıran Kübler-Ross, bu evrelerin zamansal toplumsal ve bireysel açıdan geçmiş hayatı ve kişiliğine bağlı olarak farklılık gösterdiğini bazı kişiler için bu evreleri aşma aylar sürse de bazı kişiler için kısa bir süre yeterli olduğunu ifade eder. Ayrıca hasta olmadan önce büyük kayıplar ve ayrılıklar yaşamış, sorunlarla baş etmiş kişilerin bu evreleri atlatmasını çok kolay olduğunu söyler. Ancak Kübler-Ross’un kuramı, kişilik, cinsiyet, gelişim düzeyi, ölüm ortamı gibi etkenlerin dikkate alınmamasından, ölme deneyimini çok dar çerçevede değerlendirilmesinden ve öznel, abartılmış yorumlara fazla yer verilmesinden dolayı bazı araştırmacılar tarafından eleştirilmiştir (Çileli, 2004, s. 391).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Din, insanın kendi hayat düzenini, geleceğe dönük tasarılarını, başkalarıyla olan ilişkilerini, kısacası her yönüyle bütün davranışlarını etkileme gücüne sahip bir olgudur (Peker, 2001, s. 75). Bu sebeple o, mensuplarının elde etmedikleri ya da edemedikleri şeyler için telafi edici olarak görünen ve görünmeyen bir takım ödüller sunar. Başka bir deyişle din, inananlarına ümit vererek, sıkça teselli imkânı sağlar.

Din özellikle yaşlılar için çok önemlidir. Çünkü insan yaşlandığında sorunlara karşı tahammül etmek, sağlıklı olmak, daha uzun yaşamak, kaybettiği eş, dost ve akrabalarının sevgisine maruz kalmak, hayatının anlamlı olup olmadığını bilmek, hayatın kazanımlarını kaybetmemek ister, olumsuz durumlarla karşılaştığında telafi ediciler onlara teselli verir ve yaşlılık dönemi gelişim ödevlerini yerine getirmelerini kolaylaştırır. Akgül, Broyles ve Drencvsky (1992)'e dayanarak bu telafi edicilerin inançlar olduğunu ifade eder. Bir kısım inançlar yaşlıların varoluşsal nitelikli soru ve sorunlarına cevap vermek suretiyle onların kendileriyle ve hayatla daha barışık olmalarını sağlar. Aynı zamanda inançlar hayatı anlamlı kılarken içinde mutluluğun olduğu sonsuz hayatı vaat eder. Yaşlıların dini ibadetleri yerine getirmesi, bağışlanma aracılığıyla, kendi geçmişiyle barışmasına, yaşlılığı kabul etmesi ve yaşlılığa uyum sağlamasına yardımcı olur (Akgül, 2004, s. 22).

Dini yaşayış dindar insanın bütün boyutlarını kuşatmış olur. Ferdin ya da gurubun dinini incelemek, sadece onun inançlarını ve ibadet etme sıklığını ele almakla yeterli olmaz. Bunu dikkate alan araştırmacılar, kişinin dini hayatını çok yönlü boyutlar içerisinde ele almaya yönelmiş bulunmaktadır. Biz bu çalışmamızda huzurevi sakinlerinin dini yaşayışlarını ortaya koymaya çalışırken, yaşlıların dini yaşayışını inanç, ibadet, dini tutum açısından incelemeye çalıştık. Başka bir deyişle Glock ve Stark'ın yaklaşımlarıyla uyuşmasa da yaşlıların dindarlığını çok boyutlu bir şekilde

analiz etmeyi amaçladık. Bu bağlamda “Huzurevi Sakinlerinde Dini Yaşayış” adlı bu çalışmada Adana Huzurevinde yaşayan yaşlıların inanç, tutum, davranış ve duygu boyutları açısından dini hayatları incelenmiştir. Huzurevinde yaşayan yaşlılara 24 soru sorulmuş ve alınan sonuç demografik özelliklere bağlı olarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Alan araştırması olarak yaptığımız bu çalışmada, yaşlıların oruç, dua, hac vb. konularla ilgili sorular sorularak ibadet ve davranış boyutu, kaza, kader, ahiret, öldükten sonra dirilme, sorgu gibi konular sorularak inanç boyutu ölçülmeye çalışılmıştır. Ayrıca yaşlıların öznel dindarlık algıları dinin önem derecesi, insan inanıp inanmadığında ne olacağı vb. sorularla dini hayatla ilişkisi ölçülmüş ve yaşlıların ölüm hakkındaki düşünceleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

3.2. Araştırmada Cevap Aranılan Sorular

- Yaşlılar ibadet etmekte midir? Ne tür ibadetler etmekte ve neler hissetmektedirler?
- Huzurevindeki yaşlılar ne sıklıkta ve ne tür dualar etmektedirler, dua ederken neler hissetmektedirler?
- Yaşlıların öznel dindarlık algıları nasıldır?
- İnsan yaşlandıkça daha dindar olur mu?
- Yaşlılara göre din gerekli midir? Yaşlıların “insan inanıp inanmadığında ne olacağı” konusunda görüşleri nelerdir?
- Huzurevindeki yaşlı bireylerin kader, kaza konularında inançları nasıldır? Kaderlerinin yazılmasında kendi rollerini nasıl şekillendirmektedirler?
- Yaşlıların ahiret, öldükten sonra dirilme, sorguya çekilme gibi ‘öteki dünya’ ile ilgili inançları ne şekildedir?
- Huzurevindeki bireylerin ölüm ve ölüm korkusu konularında düşünceleri nelerdir?

3.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni huzurevlerinde yaşayan yaşlı bireyler olup huzurevlerinin seçilmesinin sebebi din psikolojisi alanında daha önce yapılmış empirik çalışmaların azlığıdır.

Genellikle huzurevlerindeki yaşlı bireylerin sağlık durumları, sosyal aktivite, yaşam kaliteleri vb. konularda çalışmalar var olup ancak dini yaşayışları konusunda çalışmalar ciddi anlamda yoktur.

Araştırmanın örneklemini Adana Huzurevi sakinleridir. Örneklem olarak Adana Huzurevi'nin seçilmesinin sebebi Adana'da başka huzurevi bulunmamasındandır. Araştırma 31 kadın 55 erkek olmak üzere 86 denek üzerinde uygulanmıştır. 1974 yılında hizmete giren Adana Huzurevi'nde 192 kişi bulunmakta olup, 71 kişi yatalak hastadır ve bakım evi niteliğinde burada bulunmaktadırlar. Huzurevi idarecileri tarafından sorulara cevap verilebilecek aşırı sağlık sorunu olmayan 110 kişi belirlenmiş ve bu doğrultuda görüşme yapılmıştır. Ancak 110 kişiden 24'ü ile mülakat gerçekleştirilememiştir. Görüşmenin gerçekleştirilmediği kişilerden 4–5 tanesi ailesinin yanına tatile gitmiş, diğerleri ise sorulara cevap vermek istememiştir. İçlerinden birkaç tanesi ise sağlık durumundan dolayı soruları yarıda bırakmıştır ve bu yarım kalan veriler değerlendirilmemiştir. Görüşmeyi reddeden kişilere nedenleri sorulduğunda “sorulardan sıkılıyorum, sağlığım iyi değil, istemiyorum, yaşı 70, işim bitmiş, gerisi hava, civa, canım istemiyor, her zaman gelip soru soruyorsunuz hiçbir şey değişmiyor...” gibi cevaplar vermişlerdir.

Araştırmaya Katılan Deneklerin Demografik Özellikleri

Tablo 3. Deneklerin Yaş Durumları

Yaş	n	%
65–69	10	11.6
70–74	23	26.7
75–79	33	38.3
80 ve Üzeri	20	23.2
Toplam	86	100

Tablo 3'te araştırmamıza katılan deneklerin % 11.6'sı 65–69 yaş arası, % 26.7'si 70–74 yaş arası, % 38.3'ü 75–79 arası, % 23.2'si 80 ve üzeri yaşında olduğunu görmekteyiz.

Tablo 4. Deneklerin Cinsiyet Durumları

Cinsiyet	n	%
Erkek	55	64
Bayan	31	36
Toplam	86	100

Tablo 4'te de görüldüğü gibi mülakata katılan deneklerin % 36'sı bayan, % 64'ü de erkektir.

Tablo 5. Deneklerin Eğitim Durumları

Öğrenin Durumu	n	%
İlkokul	29	33.7
Ortaokul	6	6.9
Lise	11	12.6
Üniversite	6	6.9
Okur Yazar Olmayan	34	39.5
Toplam	86	100

Tablo 5'te görüldüğü gibi ilkökul mezunu olanlar % 33.7, ortaokul mezunu olanlar % 6.9, lise mezunu olanlar % 12.7, üniversite mezunu olanlar % 6.9, okur yazar olmayanlar % 39.5'tir

Tablo 6. Deneklerin Medeni Durumları

Medeni Durum	n	%
Evli	8	9.3
Bekâr	18	20.9
Dul	60	69.7
Toplam	86	100

Tablo 6'ya bakıldığında mülakata katılan denekler içerisinde % 9.3'ü evli, % 20.9'u bekâr, % 69.7'si duldur.

Tablo 7. Deneklerin Mesleki Durumları

Mesleki Durum	n	%
Memur	11	12.7
İşçi	16	18.6
Serbest Meslek	59	68.6
Toplam	86	100

Tablo 7’deki meslekler değerlendirilirken huzurevindeki yaşlıların geçmişteki iş ve meslekleri esas alınmıştır. Buna göre deneklerin mesleki durumlarına baktığımızda; % 12.7’si memur, % 18.6’sı işçi, % 68.6’sı serbest meslek sahibidir.

Tablo 8. Deneklerin Sosyal Güvenceleri

Sosyal Güvence	n	%
Emekli Sandığı	15	17.4
Bağ kur	12	13.9
SSK	23	26.7
Kendisi-Ailesi (Hiçbiri)	11	12.7
Yaşlılık Aylığı	25	29
Toplam	86	100

Tablo 8’de deneklerin sosyal güvencelerine göre dağılımları verilmiştir. Bu dağılıma göre; % 17.4’ü emekli sandığına bağlı, % 13.9’u Bağ kur’a bağlıdır. SSK’ya bağlı olanlar ise % 26.7’dir. Kendisinin malı mülkü olan ya da ailesi tarafından ihtiyaçları karşılananlar ise % 12.7’dir. Hiçbir güvencesi olmayanlar için devlet tarafından verilen yaşlılık aylığı olanlar ise % 29’dur.

Tablo 9. Deneklerin Huzurevine Gelme Nedenleri

Huzurevine Gelme nedenleri	n	%
Yalnızlık ve kimsesizlik	39	45.3
Ekonomik Nedenler	9	10.4
Sosyal Nedenler	1	1.1
Kuşak Çatışması	13	15.1
Psikolojik Nedenler	17	19.7
Şiddete Maruz Kalma	-	-
Huzur Bulmak	7	8.1
Toplam	86	100

Tablo 9’da deneklerin huzurevine gelme nedenlerine göre dağılımları verilmiştir. Buna göre; % 45.3’ü yalnızlık ve kimsesizlikten geldiklerini belirtmişlerdir. Ekonomik nedenlerden dolayı gelen % 10.4, kuşak çatışmasından dolayı geldiklerini ifade edenler % 15.1’dir. Psikolojik nedenlerden dolayı huzurevini tercih edenler %

19.7 olup, huzur bulmak için gelenler % 8.1'dir. Şiddete maruz kaldığından dolayı huzurevine gelen ise yoktur.

Tablo 10. Deneklerin Huzurevinde Kalma Durumları

Huzurevinde Kalma Durumları	n	%
0-6Ay	12	13.9
6-12Ay	5	5.8
1-2 Yıl	18	20.9
2-5 Yıl	23	26.7
5 Yıl ve Üzeri	28	32.5
Toplam	86	100

Tablo 10'da deneklerin huzurevinde ne kadar kaldıkları ay ve yıllara göre sınıflandırılmıştır. 0–6 ay kalanlar % 13.9'dur. 6–12 ay kadar huzurevinde olanlar % 5.8'dir. Bir yıldır huzurevinde olanlar % 20.9'dur. 5 yıla kadar huzurevinde olanlar % 26.7'dir. 5 yıl ve daha fazla kalanlar ise % 32.5'tir. Buna göre mülakata katılan deneklerin yarıdan fazlası 5 yıla yakın ya da 5 yılı aşkın zamandır huzurevinde kalmaktadır.

Tablo 11. Deneklerin Sağlık Durumları

Sağlık Durumları	n	%
İyi	49	56.9
Orta	28	32.5
Kötü	9	10.4
Toplam	86	100

Tablo 11'e göre mülakata katılan yaşlıların % 56.9'u sağlığının iyi olduğunu, % 32.5'i orta, % 10.4'ü kötü durumda olduğunu belirtmiştir.

3.4. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Araştırmada mülakat tekniği kullanılmıştır. Görüşme, sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniğidir. Görüşme kendi içinde amacına, katılanların sayısına, görüşülmek istenen kişiye ve görüşmedeki kuralların katılığına bağlı olarak sınıflara ayrılmaktadır. Amacına göre işbirliği sağlamak için tedavi amaçlı ve araştırma verisi toplamak için kullanılan görüşmeler olup, araştırma verisi toplamak için mülakat metodu

kullanılmıştır. Görüşmeler, uygulanan kuralların katılığına göre de yapılanmış, yarı yapılanmış ve yapılanmamış olmak üzere üçe ayrılır.

Yapılanmış görüşme daha çok önceden yapılan ve ne tür soruların ne şekilde sorulacağı, hangi verilerin toplanacağı en ayrıntılı biçimde saptanan görüşmeden önce yapılan planın aynen uygulandığı görüşmedir. Yapılanmamış görüşme ise, görüşmeciye hareket, yargı ve yorum serbestliği veren, esnek, kişisel görüşlerin olduğu görüşme şeklidir. Sorulacak sorular, daha önceden ana çizgilerle hazırlanmış olsa da görüşmedeki gelişmelere göre yeni sorular sormak ve düşünmek gerekebilir.

Biz bu çalışmada yarı yapılanmış görüşme tekniği kullandık. Soruları önceden hazırlamış olsak da yaşlıların gerek soruları anlamada güçlük çekmeleri, gerekse sorularda daha net, açıklayıcı cevaplar almak açısından destekleyici sorulara yer verdik. Araştırmada 33 sorudan oluşan bir mülakat formu kullanılmıştır. Mülakat formunun başında denekleri daha iyi tanıma ve verilen cevapları değerlendirmede kullanılmak amacıyla demografik özellikleri (9 soru) ile ilgili sorular bulunmakta olup, ibadetle ve duayla ilgili, hacca gitme isteği, oruç, ahiret, kader kaza, dinin önem derecesi, insanın inanıp inanmadığında ne olacağı, ölüm vb. konularda sorular yer almaktadır. Mülakat uygulandıktan sonra elde edilen veriler demografik yapılardan bazılarıyla ilişkilendirilmiştir. Hangi demografik yapıyla hangi verinin ilişkilendirileceği tamamen soruların içeriğine göre seçilmiştir. Genel olarak eğitim, yaş, cinsiyet, sağlık demografik yapılar tercih edilmiştir. Aslında betimsel araştırmalarda tutum ve davranışlar çeşitli değişkenlerle ilişkilendirilmez bu korelasyon araştırmaların konusudur. Betimsel araştırmalarda incelenen fenomenin genel anlamda bir fotoğrafı çekilir, aynen olduğu gibi yansıtılmaya çalışılır. Bizim çalışmamız betimsel bir çalışma olsa da elde edilen veriler demografik değişkenlerle ilişkilendirilmiştir. Şunu da itiraf etmeliyiz ki bu ilişkilendirme araştırma teknik ve yöntemlerini iyi bilen bir araştırmacı tarafından yapılmadığı için çıkan sonuçlar tamamen yüzeysel ve yoruma dayalı sonuçlardır. Mülakat sonucunda elde edilen veriler sınıflandırılıp istatistiksel açıdan yüzdeliğe vurulmuş, çıkan sonuçlar daha iyi görülüp, yorumlanması açısından tablolaştırılmıştır. Bazı sorular ise tablolaştırılmayıp doğrudan yüzdellekle ifade edilip yorumlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde deneklerin ibadet, dua etme durumları; kaza-kader, ahiret, öldükten sonra dirilme ve sorguya çekilme ile ilgili tutum ve davranışları; yaşlıların dini, hayatlarında gerekli ve önemli görüp görmedikleri, dinde şüphe edip etmedikleri, ölüm hakkındaki düşünceleri vb. bulgular yaş, cinsiyet, eğitim, meslek ve sağlık durumu vb. demografik değişkenler açısından incelenmiş, çıkan sonuçlar tablolastırılıp yorumlanmıştır.

Tablo 12. Deneklerin İbadet Etme Durumları

İbadet Eder misiniz?	Bayan		Erkek	
	n	%	n	%
Evet	22	70.9	38	69
Hayır	3	9.6	8	14.5
Önce Evet Sonra Hayır (Sağlık Nedeniyle)	6	19.3	9	16.3
Toplam	31	100	55	100

Tablo 12’de yaşlılara “İbadet eder misiniz?” şeklinde sorulmuş, huzurevinde kalanların % 69.7’si “ibadet ettiklerini”, % 12.7’si “ibadet etmediklerini”, % 17.4’ü “sağlıkları, güç ve kuvvetleri yerinde iken ibadet ettiklerini ancak şimdi ibadet edemediklerini” ifade etmişlerdir. Bayan ve erkeklerin ibadet etme durumlarına bakıldığında aralarında aşırı fark olmasa da bayanlar (% 70.9) daha fazla ibadet etmektedir. Aynı zamanda önceden ibadet edenler yine bayanlarda (% 19.3) daha fazladır. İbadet etmeyenler de ise erkekler (% 14.5) fazladır.

Tablo 13. Deneklerin İbadet Etme Nedenleriyle Eğitim Durumlarının Karşılaştırılması

Niçin İbadet Edersiniz?	Eğitim Durumu									
	İlkokul		Ortaokul		Lise		Ünv.		Okur Yazar Olmayan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Allah’a inandığım için.	10	34.4	3	50	7	63.6	3	50	15	44.1
Yaratana karşı görevimiz ve dinin gereği olduğu için.	11	37.9	2	33.3	2	18.1	1	16.6	13	38.2
Sağlığım ve malım için.	-	-	-	-	-	-	2	33.3	1	2.9
Cevapsız.	8	27.5	1	16.6	2	18.1	-	-	5	14.7
Toplam	29	100	6	100	11	100	6	100	34	100

Tablo 13’de deneklerin “Niçin ibadet edersiniz?” sorusuna verdikleri cevapları eğitim durumu değişkeni açısından incelediğimizde; deneklerin verdikleri cevaplar “Allah’a inandığım için”, “Yaratana karşı görevimiz ve dinin gereği olduğu için”, “sağlığım ve malım olduğu için” vb. şekildedir. Genel olarak yaşlıların % 44.1’i “Allah’a inandığı için”, % 33.7’si “Yaratana karşı görev, dinin gereği olduğu için”, % 3.4’ü “sağlığını ve malını korumak, Allah’ın kendilerine verdiği rızıklara karşılık için” ibadet ettiklerini belirtmişlerdir. “Allah’a inandığım için” cevabını verenler en fazla lise mezunları (% 63.6) içinden çıkmış olup, ikinci sırayı üniversite ve ortaokul mezunları takip etmektedir. Allah’a karşı görev ve sorumluluk olarak görenler en fazla okuma yazması (% 38.2) olmayanlardır. Bu da bize gösteriyor ki eğitim seviyesi düşük olan kişiler anne, babalarından gördükleri şekilde kendilerinin borcu görevi olduğu için ibadet etmektedirler. Sağlığı ve malı için yani Allah’ın kendine vermiş olduğu nimetlerden, sıhhatinden dolayı karşılık olarak Allah’a şükür etmek için ibadet edenler içinde en fazla üniversite mezunları (% 33.3) cevap vermiş, diğerleri cevapsız bırakmıştır. Bu soruya hiç cevap vermeyen deneklerin toplamı ise 16 kişi olup en fazla cevap vermeyenler (% 27.5) ilkokul mezunları ile okuma yazmayı olmayanlar (% 14.7)’dir. Bu durumda yukarıda da belirttiğimiz gibi eğitim seviyeleri düşük olanların ibadetleri bilinçsiz yaptıklarını göstermektedir.

Tablo 14. Deneklerin Yerine Getirdiği İbadetler İle Sağlık ve Sosyal Güvence Değişkeni ile İlgili Dağılımları

Ne Tür İbadetler Edersiniz?	Sağlık Durumu						Sosyal Güvence											
	İyi		Orta		Kötü		Emekli sandığı		SSK		Bağ kur		Kendisi-Ailesi		Yaşlılık		Hiçbiri	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Namaz Oruç	33	75	23	95.8	6	100	11	84.6	14	66.6	8	88.8	5	71.4	20	100	4	100
Zekât Sadaka	1	2.2	-	-	-	-	-	-	1	4.7	-	-	-	-	-	-	-	-
Hac Kurban	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Namaz - Oruç Zekât – Sadaka	6	13.6	1	4.1	-	-	2	15.3	3	14.7	1	11.1	1	14.2	-	-	-	-
Hepsi	4	9	-	-	-	-	-	-	3	14.7	-	-	1	14.2	-	-	-	-
Toplam	44	100	24	100	6	100	13	100	21	100	9	100	7	100	20	100	4	100

Tablo 14 ‘de “Ne tür ibadetler edersiniz?” sorusuna verilen cevaplar sağlık ve sosyal güvence değişkenleri ile ilişkilendirilmiştir. İbadetler, mal ile beden ile ve hem mal hem de bedenle yapılanlar şeklinde sınıflandırılmasından dolayı sağlık ve sosyal güvence değişkenleri ile ilişkilendirilmiştir.

Genel olarak huzurevindeki yaşlıların % 72’si namaz, oruç gibi bedensel ibadetleri yerine getirmektedirler. Hem mal hem bedenle yapılan hac, kurban ibadetlerini yerine getiren çıkmamıştır. Bunun sebebi huzurevinde kalanların maddi yönden, sağlık açısından bu ibadetleri yerine getirmeye elverişli olmamalarındandır. Sağlık durumlarına göre yaşlıların ibadet etme durumlarına baktığımızda, sağlığı kötü olanların tamamı (% 100) bedensel ibadetleri yapmakta, sağlığı orta (% 95.8) ve iyi (% 75) olan yaşlıların büyük çoğunluğu da ibadetleri yapmaktadır. Hatırlatmalıyız ki huzurevindeki yaşlıların içinden sorulara cevap verebilen, sağlık durumu riskli olmayanlar, seçilmiştir. Mülakat yaptığımız, birebir görüştüğümüz yaşlıların çoğunluğu kötü durumda olduklarını söyleseler de gördüğümüz kadarıyla ayakta dolaşan bedensel ibadetleri güçte olsa yapabilecek kapasitede olan bireylerdi. Yani sağlığı kötü olanların bedensel ibadetleri (namaz, oruç vb.) yapıyor olarak çıkması deneklerin sağlık açısından seçilmiş olmasındandır.

Sosyal güvence değişkeniyle ibadet çeşitlerini ilişkilendirdiğimiz de genel olarak huzurevindeki yaşlıların zengin, fakir olsun hemen hemen hepsi bedensel ibadetleri (% 72) yapmakta olup, hac ve kurban ibadetlerini yerine getiren çıkmamıştır. Namaz, oruç, zekat, sadaka vb. ibadetleri yerine getiren genelde emekli sandığı (% 15.3), SSK (% 14.7)

14.7), kendi serveti olan (% 14.2) kişilerden çıkmıştır. Maddi yönden güvencesi olmayan huzurevinde kurum tarafından ya da yaşlılık aylığı ile bakılan deneklerin tamamı (% 100) namaz, oruç vb. bedensel ibadetleri yapmakta ancak mal ile yapılan (zekat, sadaka) ibadetleri yerine getirmemektedirler. Aynı şekilde maddi yönden durumu iyi olan emekli maaşı ya da kendi mal varlığı olan yaşlılar ise bütün ibadetleri yapmaktadırlar. Ancak Bağ-kur aylığı olan yaşlılar diğer aylıklı ya da kendi mal ve serveti olanlara göre % 3.4'lük bir oranla mal ile yapılan ibadetleri daha az yapmaktadırlar. Bunun sebebi ise Bağ-kur aylığı olanların daha az maaş almaları ve daha çok kırsal kesimde yaşamaları sonucu emekli olmadan önce düzenli bir işinin olmaması, ekonomik yönden diğerlerine oranla daha aşağı durumda olmasından dolayıdır.

Tablo 15'te deneklerin "İbadet etme sıklığı" ile cinsiyet değişkeni ve sağlık durumu değişkeni arasında ilişkisi incelenmiştir. Genel olarak huzurevinde kalanların % 52.3'ü her zaman ibadet ettiklerini, % 17.4'ü arasıra ibadet ettiklerini belirtmişlerdir. Önceden ibadetlerini kaçırmadıklarını ancak şimdi sağlık nedeniyle yerine getiremediklerini belirtenler % 9.3'tür.

Tablo 15. Deneklerin İbadet Etme Sıklığı İle Cinsiyet ve Sağlık Durumlarının Karşılaştırılması

Ne Sıklıkta İbadet Edersiniz?	Cinsiyet				Sağlık Durumu					
	K		E		İyi		Orta		Kötü	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Her Zaman	15	48.3	30	54.5	28	57.1	15	53.5	2	22.2
Ara Sıra	3	9.6	12	21.8	10	20.4	4	14.2	1	11.1
Her Zaman Yapardım Şimdi Sağlığımdan Dolayı Yapamıyorum	5	16.1	3	5.4	1	2	3	10.7	4	44.4
Cevapsız	8	25.8	10	18.1	10	20.4	6	21.4	2	22.2
Toplam	31	100	55	100	49	100	28	100	9	100

İbadet etme sıklığı ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiye baktığımızda; "her zaman ibadet ederim" cevabını verenler arasında bayanlar % 48.3'ünü, erkekler ise % 54.5'ini oluşturmakta olup, her zaman ibadet edenler erkeklerde fazladır. Ancak aralarındaki fark çok azdır. "Ara sıra ibadet ederim" cevabını verenler içinde yine az fark olmasına rağmen erkekler (% 21.8) fazladır. Bayanların daha az ibadet etmesi tabloda da görüldüğü gibi sağlık sebebiyledir. Bayanlar "sağlığımdan dolayı ibadet edemiyorum" cevabını (% 16.1) erkeklere göre (% 5.4) daha çok vermişlerdir. Ancak

bu soruya cevap vermeyenler erkeklere oranla bayanlar (% 25.8) daha fazladır. Genel olarak baktığımızda bayanlarda, erkeklerde her zaman ibadet ettiklerini belirtmişlerdir.

İbadet etme sıklığı ile sağlık durumu değişkenliği arasındaki ilişkiye baktığımızda; her zaman ibadet edenlerin % 57.1'inin sağlık durumunun iyi olduğu görülmüştür. Sağlık durumu kötü olanlar içinde % 44'ü ise eskiden ibadet ettiğini şimdi ise sağlığından dolayı yapamadığını belirtmiştir. Sağlık durumu kötü olanlar içerisinde sadece % 22.2'si her zaman ibadet ettiğini belirtmiştir. Dolayısıyla sağlığı iyi olanlar her zaman ibadet etmekte, kötü olanlar ise eskiden yapıp şimdi yapamadıklarını belirtmektedirler. Ancak şunu da belirtmeliyiz ki 86 denekten % 56.9'u sağlığının iyi olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak sağlığı iyi olan deneklerin çoğunluğu her zaman ya da arasıra da olsa ibadet etmektedir.

Tablo 16'da deneklere "İbadet ederken neler hissettikleri" sorulmuştur. Genel olarak yaşlılar bu soruyu cevaplamaktan kaçınmışlardır (% 45.3). Deneklerin bu soruyu cevaplamaktan kaçınmalarının sebebi eğitim seviyelerinin düşük olmasından kaynaklanıyor olabilir. Mülakat sırasında edindiğimiz deneyimlere dayanarak söylemeliyiz ki yaşlılar "hissetmek" kelimesini anlamamışlar ve bu durumda sorunun anlaşılması için bazı açıklamalar yapılması gerekli olmuştur. Aynı zamanda deneklerin bu soruyu cevaplamamaların sebebi, yaşlıların duygularını ifade etmekten kaçınmış olmaları olabilir.

Tablo 16. Deneklerin İbadet Ederken Neler Hissettiklerine Göre Dağılımı

İbadet Ederken Neler Hissediyorsunuz?	Bayan		Erkek	
	n	%	n	%
Heyecan Duyuyorum	5	16.1	4	7.2
Mutlu Oluyorum	7	22.5	6	10.9
Fark Etmiyor	1	3.2	-	-
Duygusallaşıyorum	2	6.4	4	7.2
Huzur Buluyorum	2	6.4	16	29
Cevapsız	14	45.1	25	45.4
Toplam	31	100	55	100

İbadet ederken "hiçbir şey hissetmiyorum, benim için fark etmiyor" şeklinde ibadetin onlara herhangi bir duyguyu hissettirmediğini ifade edenler (% 1.1) yok

denecek kadar azınlıktadır. “İbadet ederken içimi huzur kaplıyor” ifadesini kullananlar % 20.9’dur. Deneklerin % 15.1’i ise “mutlu olduklarını” belirtmişlerdir.

Bayanların % 45.1’i, erkeklerin % 45.4’ü oranında bu soruyu cevapsız bırakmakla birlikte “heyecan duyuyorum” şeklinde cevap verenler bayanlarda (% 16.1), erkeklere oranla (% 7.2) fazladır. “Mutlu oluyorum” şeklinde cevaplayanlar (% 22.5) bayanlarda yine fazladır. Yaşlılar ibadet ettiklerinde mutlu olmakta, ibadet etmediklerinde kendilerini suçlu, borçlu hissetmektedirler. “Huzur buluyorum” şeklinde cevabı verenler bayanlarda (% 29), erkeklerde % 6.4’tür. Erkek denekler bayanlara oranla ibadetleri yaparken daha çok kendilerini huzur içinde hissetmektedirler.

Tablo 17. Dua Etme İle Deneklerin Cinsiyet, Yaş ve Sağlık Değişkenleri İle İlgili Dağılımları

Niçin dua edersiniz?	Cinsiyet				Eğitim Durumu									
	K		E		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniv.		Okur Yazar Olmayan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
İsteklerinin Kabulü İçin	13	41.9	21	38.1	12	41.3	1	16.6	4	36.3	2	33.3	15	44.1
Elimden Gelen Tek Şey Olduğu İçin	4	12.9	-	-	1	3.4	-	-	-	-	-	-	3	8.8
Alışkanlık	1	3.2	1	1.8	-	-	-	-	1	9	1	16.6	-	-
Dinin Gereği, Yaratana Karşı Görevimiz	7	22.5	22	40	14	48.2	3	50	3	27.2	2	33.3	7	20.5
Cevapsız	6	19.3	11	20	2	6.8	2	33.3	3	27.2	1	16.6	9	26.4
Toplam	31	100	55	100	29	100	6	100	11	100	6	100	34	100

Tablo17’de deneklerin dua edip etmedikleri ile cinsiyet, yaş ve sağlık durumları arasındaki ilişki incelenmiştir. “Dua eder misiniz?” sorusuna bayanların % 100’ü yani hepsi, erkelerin % 96.3’ü dua ettiklerini belirtmişlerdir. Erkeklerin ise % 3.6’sı dua etmediğini ifade etmiştir. Sonuçta deneklerin hemen hemen tamamı % 97.6’sı dua etmektedir. Ayrıca huzurevindeki yaşlılara “ne sıklıkta dua ettikleri” sorulmuştur. Yaşlıların büyük çoğunluğu (% 93) her zaman dua ettiklerini, % 4.6’sı ara sıra dua ettiklerini belirtmişlerdir.

Dua etme ile yaş değişkeni arasındaki ilişkiye bakıldığında; 65–69, 70–74, 75–79 yaş gruplarını tamamının dua ettiklerini ifade etmelerine rağmen, 80 yaş ve üzeri deneklerin % 90’ı bu soruya olumlu cevap vermiş, % 10’u ise dua etmediklerini belirtmişlerdir. Yaş ilerledikçe insanın dua etme olasılığı yükseldiği düşünülse de burada bu düşüncüyü doğrulayacak bir sonuca rastlanmamıştır.

Tablo 18. Deneklerin Dua Etme Nedenlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuyla Karşılaştırılması

Dua Edermisiniz?	Cinsiyet				Yaş								Sağlık Durumu					
	K		E		65-69		70-74		75-79		80 ve Üzeri		İyi		Orta		Kötü	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	31	100	53	96.3	10	100	23	100	33	100	18	90	48	97.9	27	96.4	9	100
Hayır	-	-	2	3.6	-	-	-	-	-	-	2	10	1	2	1	3.5	-	-
Toplam	31	100	55	100	10	100	23	100	33	100	20	100	49	100	28	100	9	100

Tablo 18' e baktığımızda; deneklere sorulan “Niçin dua edersiniz?” sorusuna verilen cevaplar, cinsiyet ve eğitim durumu değişkenine göre incelenmiştir. Çalışmamızın teorik kısmının dua bölümünde (s. 40) belirtildiği gibi Hökelekli, insanların dua etmesine sebep olan etmenlerin en başında şahsi istek ve ihtiyaçların geldiğini, duanın zor durumda olan insanlara imdat çağrısı olduğunu ifade etmektedir. Bizim elde ettiğimiz veriler de bu doğrultudadır. Genel olarak huzurevindeki yaşlıların % 39.5'i isteklerinin kabulü için dua etmekte, % 33.7'si ise insanın Allah'a karşı bir görevi olduğunu, bu yüzden dua edilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Verilen cevaplar ile cinsiyet arasındaki ilişkiye baktığımızda az da olsa farklılaşmalar vardır. Bayanlar (% 41.9), erkeklere oranla (% 38.1) “isteklerinin kabulü için” dua ettiklerini daha fazla ifade etmişlerdir. “Elimden gelen tek şey olduğu için” şeklinde cevap verenler sadece bayanlar (% 12.9) olup, erkekler cevap vermemiştir. “Alışkanlık olduğu için” şeklinde cevap verenler içinde az bir farkla da olsa bayanlar daha fazladır. Bayanların verdikleri cevapların yorumlayacak olursak isteklerinin kabulü için dua etmelerinde çıkarıcı bir eğilim sergilemektedirler. Duayı alışkanlık olarak görmeleri, ellerinden gelen tek şey olarak düşünmelerinden dolayı benlik algılarının zayıf olduğu varsayılabilir. Bunun sebebi de bayanların eğitim seviyesi erkeklere göre daha düşüktür. Bu sebepten dolayı cevaplar bu şekilde çıkmış olabilir. “Dinimin gereği, Yaratan'a karşı görevimiz” şeklinde verilen cevap ise bilgi seviyesi daha fazla olan kişilerin ifade şekli olup, erkekler (% 40) bayanlara oranla (% 22.5) daha fazla bu cevabı vermişlerdir. Bu istatistiksel durum da yaptığımız yorumu doğrulamaktadır.

Deneklere “Dua insana huzur veriyor, dua eden insan kendini Allah'a daha yakın hissediyor diyorlar, siz bu konuda ne söylemek istersiniz?” şeklinde sorularak bu

konudaki düşünceleri, dua sırasında hissettikleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Sonuçta yaşlıların % 97.6'sı duanın insana huzur verdiğini belirtmiştir. Aynı zamanda huzurevindekilere “ne tür dualar ettikleri” sorulmuş ve genel olarak aşağıdaki şekilde cevaplar alınmıştır:

“Elden ayaktan düşürme. Emanetini alırken beni çabalatma, kullarına yardım et. İbadetlerimizi kabul et, günahlarımızı affet.” (% 33.7)

“Çocuklarıma sağlık ver. Yuvalarında mutlu olsunlar. Allah onları ıslah etsin. (% 13.9)

“Ortaliğın (toplumun, milletin) düzelmesini, herkes için güzellik diliyorum. Allah insanlara huzur versin.” (% 8.1)

“Allah bedenimize sıhhat versin, felaket ve yokluktan korusun, sağlık ve iman versin. İşlediğim günahları affetsin. Huzuruna yüzü ak olarak çıkayım, ahiretimi güzel eylesin.” (% 39.3)

Genel olarak verilen bu cevaplara baktığımızda yaşlılar çoğunlukla sıhhat, hayırlı ölüm, öbür dünyada huzur vb. dualar üzerinde yoğunlaşmışlardır.

Tablo 19. Oruç Tutma Bilgisi İle Deneklerin Cinsiyet ve Eğitim Durumları İle İlgili Dağılımları

Sizce Oruç Sadece Yemek İçmekten Kendini Alıkoymak mıdır?	Cinsiyet				Eğitim Durumu									
	K		E		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite		Okur Yazar Olmayan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hayır (Oruç Tutmak İbadet Etmektir.)	21	67.7	46	83.6	24	82.7	4	66.6	8	72.7	4	66.6	27	79.4
Allah Emrettiği İçin														
Bu İbadeti Yerine Getirmektir.	4	12.9	5	9	3	10.3	-	-	1	9	1	16.6	4	11.7
Cevapsız	6	19.3	4	12.9	2	6.8	2	33.3	2	18.1	1	16.6	3	8.8
Toplam	31	100	55	100	29	100	6	100	11	100	6	100	34	100

Tablo – 19’da görüldüğü gibi deneklere “Sizce oruç sadece yemek içmekten kendini alıkoymak mıdır?” sorusu sorulmuş, alınan cevaplara göre sınıflandırma yapılarak tablolaştırılmıştır. Deneklerin verdiği cevaplar cinsiyet ve eğitim durumu değişkeniyle ilişkilendirilmiştir. Bu soruda deneklerin oruç hakkında bilgileri, orucu sadece aç kalmak olarak görüp görmedikleri, orucu bilinçli tutup tutmadıkları konusunda bilgi sahibi olmak hedeflenmiştir.

Genel olarak huzurevinde kalanların hepsi oruç tutmayı sadece aç kalmak olarak görmemektedir. Oruç tutarken ibadetlerin de yerine getirilmesi gerektiğini düşünenler (% 77.9) çoğunluğu oluşturmaktadır.

Bu soruya verilen cevapları cinsiyet değişkeniyle ilişkilendirecek olursak; orucu “sadece aç kalmak” olarak görenler bayan ve erkeklerde de yoktur. Bu soruyu cevapsız bırakan bayanlar (% 19.3), erkeklere oranla (% 12.9) daha fazladır. Bunun sebebi bayanların soruyu anlamamış olmasından kaynaklanıyor olabilir.

“Hayır, oruç tutmak ibadet etmektir.” cevabını verenler içerisinde bayanlar % 67.7, erkekler ise % 83.6’dır. Erkekler oruç konusunda daha bilinçli olup daha kesin cevaplar vermişlerdir. Bayanlar ise “oruç aç kalmak değil Allahın emrini yerine getirmek” şeklinde daha kapalı cevaplar vermişlerdir.

Ayrıca deneklerin vermiş oldukları cevaplar aşağıdaki şekilde yoğunlaşmıştır:

“Her türlü kötülükten elini eteğini çekeceksin”

“Aç kalmak olur mu? Hayvanı da bir yere bağlasan o da oruç tutar o zaman”

“Oruçlu iken yardım edecen, hayır hasenat edecen”

“Oruçluyken gıybet etmeyeceksin, günahlardan kaçacak daima saygılı olacaksın”

Bu soruya verilen cevapları eğitim durumuyla ilişkilendirecek olursak “sadece aç kalmak” olarak gören eğitim seviye grupları arasında yoktur. Üniversite ve ortaokul mezunlarına (% 66.6) oranla ilkokul mezunları (%82.7) ve okur yazar olmayanlar (%79.4) “oruç tutarken diğer emirleri de yerine getirmek gerektiğini” daha fazla ifade etmişlerdir. “Allahın emri olduğu için oruç tutmak gerektiği” şeklinde kapalı cevap verenler içinde hiç okuma yazması olmayanlar % 11.7, ilkokul mezunu olanlar % 10.3, üniversite mezunu olanlar % 16.6 olarak cevap vermişlerdir. Bu veriler sonucunda diyebiliriz ki eğitim seviyesi yüksek olan kişilerde de kapalı cevaplar çıkabilmektedir.

Tablo 20’de deneklerin hacca gitme isteği, eğitim ve sosyal güvence durumu ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Huzurevinde kalanların % 91.8’i “hacca gitmeyi istediklerini ancak artık çok yaşlandıklarını, maddi imkanları olsa bile sağlık durumlarının müsaade etmediğini” belirtmişlerdir.

Tablo 20. Hacca Gitme İsteği İle Deneklerin Eğitim ve Sosyal Güvence Değişkenleri İle İlgili Dağılımları

Sağlığınız ve Maddi İmkânlarınız El Verse Hacca Gitmek İster misiniz?	Eğitim Durumu										Sosyal Güvence									
	İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniv.		Okur Yazar Olmayan		Emekli Sandığı		Bağ kur		SSK		Kendisi Ailesi (Hiçbiri)		Yaşlılık	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
İsterdim	29	100	5	83.3	8	72.7	4	66.6	33	97	12	80	11	91.6	21	91.3	10	90.9	25	100
İstemezdim	-	-	1	16.6	2	18.1	2	33.3	1	3	3	20	1	8.3	1	4.3	1	9	-	-
Cevapsız	-	-	-	-	1	9	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4.3	-	-	-	-
Toplam	29	100	6	100	11	100	6	100	34	100	15	100	12	100	23	100	11	100	25	100

Eğitim durumu ile ilişkilendirilerek yapılan değerlendirmede; hacca gitmek isteyenler en fazla ilkokul (% 100) ve hiç okuma yazması olmayanlar (% 97) arasından çıkmışlardır. Eğitim seviyesi yükseldikçe hacca gitme isteği düşmektedir. Eğitim seviyesi yüksek olan denekler genelde hacca gitmek istemediklerini (üniv. % 33.3; lise % 18.1; ortaokul % 16.6) belirtmişler ve “etrafındaki fakirleri doyurmak giydirmek gerektiği, birçok aç insanlar varken hacca gidilmemesi gerektiği” şeklinde nedenini ifade etmişlerdir.

Hacca gitmek isteğiyle sosyal güvence arasındaki ilişkiye bakıldığında; yaşlılık aylığı alanların tamamı (% 100) hacca gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Bağ kur’lu olanların % 91.6’sı, şahsi serveti olanların da % 90.9’u da bu yönde fikir beyan etmişlerdir. Ancak emekli sandığında güvencesi olan yaşlıların oranı (% 80) diğerlerinde oranla düşüktür. Bunun sebebi eğitim seviyesi yüksek bireylerin emekli sandığına bağlı olmasıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi eğitim seviyesi yüksek olanlar etrafta fakir insanlar varken hacca gitmeği mantıksızlık olarak yorumlamışlardır.

Tablo 21’de görüldüğü gibi deneklere “Size dindar bir insan denilebilir mi?” şeklinde sorulmuştur. Bu soruda denekleri kendilerini dindar görüp görmedikleri, öznel dindarlık algılarının nasıl olduğu değerlendirilmeye çalışılmıştır. Öznel dindarlık algısı eğitim ve yaş değişkenleriyle ilişkilendirilmiştir. Huzurevinde kalanların % 67.4’ü dine bağlı olup ibadetlerini yaptıklarından dolayı kendilerini dindar olarak görmektedirler. Deneklerin % 18.6’sı pek ibadet yapamadıklarından dolayı kendilerini az dindar hissetmekte aynı zamanda “Allah bilir” şeklinde kaçamak cevap vererek öznel dindarlık algılarının zayıf olduğu tavrını sergilemektedirler.

Ayrıca yaşlıların % 10.4'ü dini bilgilerinin az olması, dini konulardan uzak yaşamlarından dolayı kendilerini dindar olarak görmemektedirler. Kendini dindar olarak görenler en fazla okuma yazması olmayanlardan (% 75.7) çıkmıştır. Daha sonra sırayı ilkökul mezunları (% 72.4) takip etmiştir. Eğitim seviyesi yükseldikçe dindarlık algılarında düşüş olmaktadır. Yani eğitim seviyesi düşük olanlar daha çok kendini dindar olarak görürken, eğitim seviyesi yüksek olanlar (ünv. % 50, lise % 45.4) kendilerini daha az dindar olarak görmektedir. Zaten “tam ibadetlerimi yapmıyorum bu yüzden az dindarım” şeklinde ifade eden en fazla lise (% 36.3) ve üniversite mezunlarından (% 33.3) çıkmıştır. Ayrıca kendini dindar olarak görmeyenler en fazla üniversite (% 16.6) mezunlarıdır.

Tablo 21. Dindarlık Algısı İle Deneklerin Eğitim ve Yaş Değişkenleri İle İlgili Dağılımları

Size Dindar Bir İnsan Denebilir mi?	Eğitim Durumu										Yaş							
	İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniv.		Okur Yazar Olmayan		65-69		70-74		75-79		80 ve Üzeri	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Denilebilir (dinime bağlıyım ibadetlerimi yapıyorum)	21	72.4	4	66.6	5	45.4	3	50	25	73.5	6	60	14	63.6	24	70.5	14	70
Denmez (dini bilgim yok ibadet yapmıyorum)	3	10.3	-	-	1	9	1	16.6	4	11.7	1	10	3	13.6	4	11.7	1	5
Az dindarım tam ibadet edemiyorum (Allah bilir)	4	13.7	2	33.3	4	36.3	2	33.3	4	11.7	2	20	5	22.7	4	11.7	5	25
Cevapsız	1	3.4	-	-	1	9	-	-	1	2.9	1	10	1	4.5	1	5.8	-	-
Toplam	29	100	6	100	11	100	6	100	34	100	10	100	22	100	34	100	20	100

Dindarlık algısını yaş değişkenine göre incelediğimizde, kendini dindar olarak görenler 75–79 yaşlarındaki (% 70.5) kişilerdir. 80 ve üzeri yaşta ise kendini dindar olarak görenler % 70 azalmıştır. Bu düşüşün sebebi sağlık sebebiyle ve bedensel ibadetleri yapmıyor olmalarından dolayı kendilerini dindar olarak görmemelerinden kaynaklanıyor olabilir. Zaten az dindar olarak görenler içinde en fazla cevap 80 ve üzeri yaş guruplarından (% 25) gelmiştir. İnsan yaşlandıkça dini emirlerini yerine getirdiği için kendini daha dindar olarak göreceği düşünülürse de tam tersi bir sonuç çıkmıştır.

Genel olarak denekler kendilerini dindar olarak görüp, şu şekilde cevap vermişlerdir:

“Ben kötü söz, gıybet bilmem, temiz insanım, dindarım.”

“Dinimin emirlerini yapıyorum o yüzden dindarım.”

“Oruç tutuyorum, namaz kılıyorum dindarım”

“Dini konularda eksiklerim var tam dindar değilim.”

“Çoğu hacı hocadan daha dindarım.”

“Kendimi Allah’a daha yakın hissediyorum, dindarlık buysa dindarım.”

Ayrıca kendilerini dindar olarak gören deneklere ne zamandan beri kendilerini dindar olarak gördükleri sorulmuştur. Alınan cevaplara göre huzurevindeki yaşlıların % 65.1’i çocukluktan beri kendilerini dindar olarak görmekte, % 16.2’si gençlikten beri, % 6.9’u ise yaşlandıktan sonra kendini dindar olarak görmektedir. Bu durumda deneklerin çoğunluğu daha huzurevine gelmeden, yaşlanmadan önce kendisini dindar olarak hissetmektedir.

Tablo 22. İnsanın Yaşlandıkça Dindarlaşma Durumu İle Deneklerin Cinsiyet, Eğitim, Yaş Değişkenine Göre Dağılımları

İnsan yaşlandıkça dindarlaşıyor diyolar siz buna ne dersiniz?	Cinsiyet				Eğitim Durumu										Yaş							
	K		E		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniv.		Okur Yazar Olmayan		65-69		70-74		75-79		80 ve üzeri	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Dindarlaşıyor Allah’a ve ibadete yöneliyor	17	54.8	30	54.5	16	55.1	3	50	1	9	3	50	24	70.5	4	40	14	60.8	19	57.5	10	50
Öncesinde ne ise yaşlanınca aynısı oluyor	7	22.5	17	30.9	7	24.1	2	33.3	7	63.6	2	33.3	6	17.6	5	50	7	30.4	7	21.2	5	25
Yaşlanınca ahiret ve hesap korkusu artıyor. Dine daha düşünülüyor	5	16.1	7	12.7	4	13.7	1	16.6	2	18.1	1	16.6	4	11.7	1	10	2	8.6	6	18.1	3	15
Cevapsız	2	6.4	1	1.8	2	6.8	-	-	1	9	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	2	10
Toplam	31	100	55	100	29	100	6	100	11	100	6	100	34	100	10	100	23	100	33	100	20	100

Tablo 22’de insan yaşlandıkça daha dindar olmadığı cinsiyet eğitim ve yaş değişkeni ile incelenmiştir. Genel olarak yaşlıların % 54.6’sı insanın yaşlandıkça daha çok dindarlaştığını, Allah’a yöneldiğini düşünmektedirler. % 12.7’si ise ahiret ve hesap korkusundan, ölümün yaklaşmasından dolayı insanın dine daha fazla yöneldiğini ifade etmektedirler. Sonuçta % 67.3’ü yaş ilerledikçe insanın daha fazla dindarlaştığına inanmaktadır. Ancak insanın aynı kaldığını, değişmediğini düşünenlerde % 27.9 azımsanacak boyutta değildir. “İnsan yaşadıkça daha çok dindarlaştığını düşünenler” içinde erkekler (% 54.5) ve bayanlar (% 54.8) arasında kayda değer bir farklılaşma olmamıştır.

“Yaşlanınca ahiret ve hesap korkusu artıyor bundan dolayı dine daha düşünülüyor.” şeklinde düşünenler arasında farklılaşma olmamıştır. Ancak, “insan

öncesinde ne ise sonrasında da o dur.” diye cevap verenler arasında bayanlara göre (% 22.5) erkekler (% 30.9) daha fazladır. Soruya cevap vermeyenler arasında bayanlar (% 6.4) daha fazladır.

İnsan yaşadıkça daha dindar olup olmadığını, eğitim seviyesiyle ilişkilendirecek olursak; yaşlanınca ibadete, Allah’a daha çok yönelir şeklinde düşünenler en fazla okuma yazması (% 70.5) olmayanlardır. “İnsanın geçmişi ve geleceğinin aynı olduğunu, önceden dindar değilse, sonradan dindar olamayacağını, önceden ne ise o olduğunu” ifade edenler arasında lise mezunları (% 63.6) öncelikte olup, en az bu şekilde cevap verenler okuma yazması olmayan (% 17.6) ve ilkokul mezunu (% 24.1) olanlardır. Bu durum eğitim seviyesi düşük olanlar daha dindar olup geçmişte de dindar oldukları ve yaşam deneyimlerinden dolayı bu şekilde cevap verdikleri düşünülebilir. Yaş değişkeni açısından “yaşı ilerledikçe daha dindarlaşıyor, Allah’a yöneliyor ibadetlerini yapıyor” şeklinde cevap verenler içinde 70–74 yaş, % 60.8’lik oranla daha fazladır. İnsan yaşlandıkça daha dindar olduğu düşünülse de 80 üzeri yaşta bu oran % 50’ye düşmüştür. Bunun sebebi bu yaştaki kişilerin sağlık sebebiyle ibadet edememelerinden dolayı kendilerini ve çevrelerini dindar olarak görmemelerinden olabilir.

Tablo 23. Dinin Önem Derecesi İle Deneklerin Cinsiyet ve Eğitim Durumu İle İlgili Dağılımları

Din insan için gerekli ve önemlidir?	Cinsiyet				Eğitim Durumu									
	K		E		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite		Okur Yazar Olmayan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Gerekli ve önemlidir. (inancın gereği ve Allah’a yakın olmak için.)	19	61.2	29	52.7	10	33.4	4	66.6	7	63.6	4	66.6	23	67.6
Gereksiz ve önemsizdir.	-	-	2	3.6	-	-	-	-	2	18.1	-	-	-	-
Müslüman olduğumuz için gerekli ve önemli. (ahirette rahat olmak için)	9	29	11	20	12	21.8	-	-	1	9	-	-	7	20.5
Huzurun olması, bağlılık, sevgi, saygı için gerekli ve önemli	3	9.6	8	14.5	6	20.6	2	33.3	1	9	2	33.3	-	-
Din insanı doğru yola sevk ettiği ve iyiliği gösterdiği için gerekli ve önemli	-	-	5	9	1	3.4	-	-	-	-	-	-	4	11.7
Toplam	31	100	55	100	29	100	6	100	11	100	6	100	34	100

Tablo 23’te görüldüğü gibi deneklere “Din insan için gerekli ve önemli midir?” sorusu sorulmuş alınan cevaplara göre sınıflandırma yapılmıştır. Genel olarak huzurevindeki yaşlıların % 2.3’ü hariç % 97.7’si dinin insan hayatında gerekli ve önemli olduğuna inanmaktadır. %55.8’ine göre “din inancın gereğidir, Allah’a yakın

olmak için dinin olması gerekir.” Deneklerin % 12.7’sine göre ise “toplumda huzurun olması insanların birbirine bağlılık, sevgi, saygı göstermesi için dinin olması gerekir.”

Din gerekli, önemli görüp görmediklerini cinsiyet değişkeni açısından baktığımızda; denekler bu soruyu cevaplamakta zorlanmışlar ve kapalı cevaplar vermişlerdir. Genelde hemen hemen tamamı (erkeklerde % 3.6’sı hariç) gerekli ve önemli olduğunu düşünmüş ancak kapalı cevap veren yani “inancımın gereği, müslüman olduğum için” şeklinde cevap verenler bayanlarda erkeklere oranla fazla çıkmıştır. “Huzur bulmak, Allah’a bağlılık, sevgi, saygı için din gereklidir” diyenler erkeklerde (% 14.5), bayanlara oranla (% 9.6) fazladır. “Din insanı doğru yola sevk ettiği, iyiliği gösterdiği için gereklidir” şeklinde cevap veren bayanlarda hiç yoktur, erkeklerin ise % 9’u bu cevabı vermiştir. Daha açık bilgi, seviyesi yüksek cevapların erkeklerde fazla olmasının sebebi erkeklerin eğitim seviyesinin yüksek olmasındandır.

Eğitim durumu değişkeniyle dinin önem derecesini incelediğimizde dinin gereksiz olduğunu düşünenler sadece lise mezunlarında (% 18.1) çıkmıştır. Gerekli ve önemli olduğunu en fazla okuma yazması olamayanlar (% 67.6) ifade etmişlerdir. Dinin insana huzur, sevgi, saygı verdiği için gerekli olduğunu üniversite mezunları (% 33.3) daha fazla ifade etmişlerdir.

Tablo 24. İnsanın İnançsız Yaşayıp Yaşayamama Durumu İle Cinsiyet, Eğitim Değişkeni İle İlgili Dağılımları

İnsan inançsız yaşayabilir mi?	Cinsiyet				Eğitim Durumu									
	K		E		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniv.		Okur Yazar Olmayan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Yaşar	7	22.5	16	29	7	24.1	4	66.6	4	36.3	1	16.6	7	20.5
Yaşayamaz	21	67.7	36	65.4	22	75.8	2	33.3	7	63.6	5	83.3	21	61.7
Cevapsız	3	9.6	3	5.4	-	-	-	-	-	-	-	-	6	17.6
Toplam	31	100	55	100	29	100	6	100	11	100	6	100	34	100

Tablo 24’te “İnsanın inançsız yaşayıp yaşayamayacağı” cinsiyet ve eğitim durumu değişkenleri ile ilişkilendirilmiştir. Yaşlıların genel olarak % 66.2’si insanın inançsız yaşayamayacağına, % 26.7’si ise inançsız yaşamamanın mümkün olacağına inanmaktadır. “İnsan inançsız yaşar” diyenler erkeklerde (% 29) daha fazladır. “İnsan inançsız yaşayamaz” cevabını ise (% 67.7) bayanlar daha fazla vermiştir. Yine eğitim seviyesinden dolayı bu soruyu bayanlar daha fazla cevapsız bırakmışlardır.

Eğitim değişkeniyle “inançsız yaşanıp yaşanamayacağı” bilgisi arasında kayda değer bir ilişki bulunamamıştır. İnsanın eğitim seviyesi yükseldikçe inancın azaldığı ve “yaşar” cevabını verenlerin artacağı düşünülse de “insan inançsız yaşar” cevabını verenler ortaokul mezunlarında (% 66.6) daha fazla, üniversite mezunlarında (% 16.6) daha azdır. “Yaşayamaz” cevabını verenler ise üniversite mezunları (% 83.3) olup ikinci sırayı ilkokul mezunları (% 75.8) almaktadır. Bu yüzden düşüncüyü doğrulayacak bir sonuç bulunamamıştır.

Ancak şunu da belirtmeliyiz ki eğitim seviyesi düşük olanların (ilkokul-hiçbiri) “yaşayabilir” cevabı kendileri için değil, “başkalarının yaşayabileceği” şeklindedir. Yani kendileri inançsız yaşayamadığını ancak başkalarının yaşadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 25. İnsanın İnanıp İnanmadığında Ne Olacağı Bilgisi İle Deneklerin Cinsiyet ve Eğitim Durumları İle İlgili Dağılımları

İnsan inansa ya da inanmasa ne olur?	Cinsiyet				Eğitim Durumu									
	K		E		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite		Okur Yazar Olmayan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
İnsanın İnanıcı olmasa diğer canlılardan farkı kalmaz. (inanmamış olur). İnanlar Yaratıcı tanıdığı olur.	6	19.3	7	12.7	7	24.1	3	50	-	-	-	-	3	8.8
İnanç olursa kulluk bilinci olur. Doğruyu bilir. Huzur ve mutluluk olur. İnanç olmasa hayatı boş, yararsız ve faydasız olur.	12	38.7	17	30.9	10	34.4	2	33.3	5	45.4	4	66.6	8	23.5
İnanç olursa Müslüman olur. Cennete gider. İnanmazsa kafir olur. Cehenneme gider.	9	29	21	38.1	10	34.4	-	-	2	18.1	1	16.6	17	50
Cevapsız	4	12.9	10	18.1	2	6.8	1	16.6	4	36.3	1	16.6	6	17.6
Toplam	31	100	55	100	29	100	6	100	11	100	6	100	34	100

Tablo 25’te insanın inanıp, inanmadığında ne olacağı sorusuna deneklerin verdiği cevaplar ve eğitim değişkenleri açısından incelendiğinde; genelde huzurevindeki yaşlılar “inancı olursa müslüman olur cennete gider, inanmazsa kâfir olur cehenneme gider” (% 34.8), “inancı olmazsa insan olmaz, diğer canlılardan farkı kalmaz” (% 15.1),

“inancı olursa kulluk bilinci olur, doğruyu bulur, huzur ve mutluluk duyar”, “inanmazsa hayatı boş ve faydasız olur” (% 33.7) şeklindeki cevaplarda yoğunlaşmışlardır.” Ayrıca deneklerin % 16.2’si bu soruyu cevaplamamıştır.

“İnsan inanmazsa diğer canlılardan farkı olmaz” diye düşünenler bayanlarda (% 19.3) erkeklere oranla (% 12.7) fazladır. “İnanırsa cennete, inanmazsa cehenneme gider” şeklinde kalıplaşmış dini bilgilerle cevap verenler ise erkeklerde (% 38.1) daha fazladır. “İnancı olursa doğruyu bulur, huzur duyar, hayatı anlamlanır...” şeklinde cevaplayanlar bayanlarda (% 38.7) erkeklere (% 30.9) oranla daha fazladır. Her ne kadar erkeklerin bayanlara oranla açık uçlu, daha kapsamlı ve bilinçli cevaplar vereceği varsayılsa da burada tam tersi bir sonuç ortaya çıkmış, bayanlar daha bilinçli cevaplar vermişlerdir.

Deneklerin inanıp inanmadığında ne olacağı bilgisini eğitim değişkeni açısından incelediğimizde; eğitim seviyesi yükseldikçe verilen cevaplar daha bilinçlidir. Üniversite mezunlarının % 66.6’sı “insan inanırsa huzur duyar, mutlu olur, hayatı anlamlanır” şeklinde cevaplar vermişlerdir. “İnandığında müslüman olur, cennete gider, inanmadığında dinsiz olur, cehenneme gider” diye cevap verenler ise % 50 oranla okuma yazması olmayanlardır. Bu soruya verilen cevaplardan anladığımız kadarıyla, taklidi imana sahip olanlar yani deliller aramaksızın, önceden beri bilinen ve geleneksel olarak kuşaktan kuşağa aktarılan dini inançlara bağlananlar, büyüklerinden öğrendikleri şekilde dini bilgiye sahiptirler. Akli ve mantıki deliller getirerek inanma yoluna gidenler ise soruları mantık çerçevesinde açıklamaktadırlar.

Tablo 26’da gördüğümüz gibi deneklere “dini konularda şüpheleri olup olmadığı” sorulmuştur. 86 denekten % 90.6’sı dini konularda hiçbir şüphelerinin olmadığını, sadece baylarda bir kişi (% 1.8) şüphe ettiği konu olduğunu belirtmiştir. Şüphe ettiği konu ise dinin inanç boyutunda olmayıp, uygulama, ibadet boyutundadır. Basında çıkan dini konulardaki tartışmalardan dolayı bazı konularda şüpheye düşmekte olduğunu belirtmiştir. Ne gibi konular olduğu sorulduğunda, kadınların namaz kıldırmasını ve haccın ibadetten çok ticarete dönüşmesini anlamadığını ve şüpheye düştüğünü belirtmiştir. Ayrıca mülakat sırasında gözlemlerimiz sonucunda şunu da belirtebiliriz ki çoğunluğu geleneksel inanca sahip olan yaşlı bireyler bu soruya cevap vermekten çekinmişler, “şüphem yok” cevabı ile kestirip atmışlardır. “Katiyen yok,

elhamdülillah şüphem olmaz” şeklindeki cevaplarda doğrulamaktadır ki denekler şüphe etmeyi, dinden çıkma, günahkâr olma olarak algılamaktadırlar. Her ne kadar çeşitli açıklamalar yapıp, cevap alınmaya çalışılsa da cevap vermemişler, bayanlar (% 93.5) ve erkeklerin (% 89) hemen hemen tamamı “şüphem yok” demişlerdir. Eğitim seviyesi yüksek olan lise (% 81.8) ve üniversite mezunları (% 100) dahi bu konuda şüphesinin olmadığını belirtmiştir.

Tablo 26. Dini Konularda Şüphe Durumu İle Deneklerin Cinsiyet ve Eğitim Değişkeni İle İlgili Dağılımları

Dinde senin şüphe ettiklerin var mı? Nelerden şüphe ediyorsun? Bunları açıklar mısın?	Cinsiyet				Eğitim Durumu									
	K		E		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite		Okur Yazar Olmayan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Var	-	-	1	1.8	-	-	-	-	1	9	-	-	-	-
Yok	29	93.5	49	89	25	86.2	5	83.3	9	81.8	6	100	33	97
Cevapsız	2	6.4	5	9	4	13.7	1	16.6	1	9	-	-	1	3
Toplam	31	100	55	100	29	100	6	100	11	100	6	100	34	100

Buyacı, Erzurum ve çevresinde yapmış olduğu çalışmasında yaşlılara dini konularda şüphe edip etmediklerini sormuş deneklerin (% 93.3) çoğunluğu şüphe etmediklerini belirtmişlerdir (Buyacı, 2002, s. 93).

Tablo 27. Deneklerin Ahiret Bilgisi İle Cinsiyet ve Eğitim Durumu Değişkenleriyle İlgili Dağılımları

Dinin söylediği ahiret gününü nasıl tanımlarsınız?	Cinsiyet				Eğitim Durumu									
	K		E		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite		Okur Yazar Olmayan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ölünce gidilen yer. Sonsuz hayat. Hesap sorulan yer.(Cennet-Cehennem)	22	70.9	41	74.5	23	79.3	5	83.3	5	45.4	3	50	27	79.4
Allah bilir.	4	12.9	3	5.4	3	10.3	-	-	1	9	1	16.6	2	5.8
Bilmiyorum	4	12.9	6	10.9	2	6.8	-	-	3	27.2	2	33.3	3	8.8
Cevapsız	1	3.2	5	9	1	3.4	1	16.6	2	18.1	-	-	2	5.8
Toplam	31	100	55	100	29	100	6	100	11	100	6	100	34	100

Tablo 27’de deneklere ahireti tanımlamaları istenmiştir. Genelde ahiret, yaşlılar tarafından “ölünce gidilecek yer, sonsuz hayat, hesabın olduğu, cennet cehennemin bulunduğu yer” (% 73.2) olarak tanımlanmıştır. Ancak bazı yaşlılar ahiret hakkında bilgi vermemişler ve “Allah bilir, bilmiyorum” diyerek geçiştirmişler ya da cevap vermemişlerdir. Verilen cevapları cinsiyet değişkeniyle ilişkilendirdiğimizde “ölünce

gidilen yer, sonsuz hayat, cennet cehennem...” şeklinde cevap verenler erkeklerde (% 74.5) daha fazladır. “Allah bilir” şeklinde kapalı cevaplar verenler ise daha çok bayanlar (% 12.9) olmuştur. Yine “bilmiyorum” diyenler bayanlarda daha fazla olup, erkeklerin ahiret konusunda daha bilgili olduğu düşünülebilir. Ahiret bilincine eğitim değişkeni açısından baktığımızda; okuma yazması olmayan (% 79.4) ve ilkokul mezunları (% 79.3) üniversite mezunlarına % 50 oranla ahireti daha ayrıntılı tanımlamışlardır. Üniversite (% 33.3) ve lise mezunları (% 27.2) diğer seviye gruplarına göre daha fazla “bu konuda bilgim yok, bilmiyorum” şeklinde cevaplamışlardır. Çıkan bu sonuca göre geleneksel dini inanca sahip olan, kırsal kesim insanı eğitim seviyesi düşük olsa da dini pratikler, temel inanç esasları vb. kalıp bilgilere sahiptirler.

Tablo 28’de deneklerden kader ve kazayı açıklamaları istenmiş, bu soruyla kader-kaza inançları, deneklerin hayatta kendilerini hangi konumda gördükleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Huzurevindekilerin % 46.5’i “her şeyin Allah’ın taktiri” olduğunu düşünmekte ve kadere inanmaktadır. Yaşlıların % 10.4’ü “insanın kendi kaderini kendisinin tayin ettiği” yönünde fikir beyan etmektedir. Ancak bu konuda orta yolu takip edenler yani “insan doğru ve yanlış yoldan hangisini seçerse Yaratıcı ona göre kaderini belirler” şeklinde inanlarda % 34.8’lik oranla çoğunluktadır.

“Dindeki kader-kaza olayını sen nasıl açıklıyorsun?” sorusuna verilen cevaplar üç bölümde, “her şey Allah’ın yazgısı”, “insan kendi kaderini kendi çizer,” şeklinde sınıflandırılmış, cinsiyet ve eğitim değişkeniyle ilişkilendirilmiştir.

Tablo 28. Deneklerin Kader Kaza İnancı ve Bilgisi İle Cinsiyet, Eğitim Değişkenleri İle İlgili Dağılımları

Dindeki kaza kader olayını sen nasıl açıklıyorsun?	Cinsiyet				Eğitim Durumu									
	K		E		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniv.		Okur Yazar Olmayan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kaza ve kadere inanırım. Her şey Allah'ın taktiri.	18	58	22	40	12	41.3	2	33.3	5	45.4	2	33.3	19	55.8
İnsan kendi kaderini kendi çizer	2	6.4	7	12.7	2	6.8	1	16.6	2	18.1	1	16.6	3	8.8
Kaza kader olayına inanırım Allah doğruyu ve yanlış göstermiştir. Hangisine gideceğini insan belirler.	10	32.2	20	36.3	14	48.2	3	50	3	27.2	2	33.3	8	23.5
Bilmiyorum.	1	3.2	6	10.9	1	3.4	-	-	1	9	1	16.6	4	11.7
Toplam	31	100	55	100	29	100	6	100	11	100	6	100	34	100

Halk arasında “kader” ya da “alın yazısı” olarak bilinen kader-kaza inancında toplumumuzda, (tabloda da ortaya çıktığı gibi) üç şekilde görüşün ortaya çıkması İslam’da türlü anlayış ve görüşlerden oluşan ekollerin etkisi olduğu düşünülebilir. Kaderi tamamen inkar eden, insanın hür iradesine bağlayan Kaderiyeciler, tam tersi düşünceye sahip olan insanı İlâhi irade karşısında rüzgarın önüne kapılmış bir yaprak gibi gören Cebriyeciler, bu konuda orta yolu tutan, Allah’ın hür iradesinin yanında insanında kaderi noktasında cüzi iradesi bulunduğunu söyleyen Ehl-i Sünnet ekolleri (Maturiddiye , Eşariyye)’nin düşünceleri belli kalıplarla hala toplumda yerini almaktadır (Buyacı, 2003, s.94).

Denekler arasında “her şey Allah’ın taktiridir.” şeklinde düşünenler bayanlar (% 58) erkeklere (% 40) oranla daha fazladır, “insan kendi kaderini kendi çizer” diye cevap verenler erkeklerde (% 12.7) daha fazladır. Bu konuda orta yolu takip eden yani “Allah yolları gösterir insan seçimini yapar” şeklinde anlayışa sahip olanlar yine erkeklerde (% 36.3) daha fazladır. Bu durumda bayanlar daha çok kaderci, alın yazısı anlayışlarına sahiptirler.

Eğitim durumları açısından ilişkilendirdiğimizde seviye yükseldikçe kaderci anlayıştan uzaklaşıp, insanın hayatında daha çok rol aldığı bir anlayışa doğru yöneleceği düşünülmektedir. Tabloya baktığımızda her şey Allah’ın takdiri olup insanın kaderi noktasında herhangi bir rolü olmadığına inanan üniversite mezunları % 33.3, okuma yazması olmayanlar % 55.8’dir. Elde ettiğimiz bu oranlar insanın eğitimi yükseldikçe hayatını tayin etmedeki rolünün arttığını göstermektedir. Zaten tablodaki “insan kendi

kaderini kendi çizer” cevabının eğitim durumu yüzdeliklerine baktığımızda genel itibarıyla eğitim seviyesi yükseldikçe yüzdeliklerin artış gösterdiği görülmektedir. Bu da düşüncemizi doğrulamaktadır. Ancak bizim toplumumuzda özellikle geçmişe doğru gittiğimizde eğitim seviyesinin düşük olması geleneksel kırsal yaşamın hâkim olması bu sebeplerden dolayı insanların doğa olayları ile daha fazla yüz yüze gelmeleri onları daha çok kaderci yapmıştır. Huzurevindeki yaşlıların da geçmişte bu şekilde bir hayat tarzları olduğu düşünülürse % 46.5 gibi çoğunluğun kaderci anlayışa sahip olması normaldir.

Tablo 29. Cinsiyet ve Eğitim Değişkenlerine Göre Kabir Ziyaretinin Denekleri Etkileme Durumlarının Dağılımı

Kabir ziyaretine gitmek sizi nasıl etkiler?	Cinsiyet				Yaş							
	K		E		65–69		70–74		75–79		80 ve üz.	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ölümü hatırlarım. Bir gün bizimde buraya geleceğimizi düşünürüm. (Dönüşü olmayan bir yol-çaresizlik)	14	45.1	28	50.9	3	30	12	52.1	12	36.3	15	75
Oradaki yakınlarımı düşünürüm. Acı hissedirim üzülrüm.	8	25.8	8	14.5	-	-	5	21.6	10	30.3	1	5
Allah’a yakın olduğumu hissedirim. İçime huzur, sessizlik ve rahatlık gelir.	5	16.1	8	14.5	3	30	3	13	4	12.1	3	15
Sonumun ne olacağını merak ederim. (cennete mi cehenneme mi giderim.)	4	12.9	6	10.9	2	20	1	4.3	7	21.2	-	-
Hayatta yaptıklarımı düşünürüm.	-	-	1	1.8	-	-	1	4.3	-	-	-	-
Cevapsız	-	-	4	7.2	2	20	1	4.3	-	-	1	5
Toplam	31	100	55	100	10	100	23	100	33	100	20	100

Tablo 29’da deneklere “Kabir ziyaretine gitmek sizi nasıl etkiler?” şeklinde sorulmuş, yaşlıların neler hissedip, ne gibi düşüncelere kapıldıkları öğrenilmeye çalışılmıştır. Genel olarak yaşlılar kabir ziyaretine gittiklerinde ölümü hatırlamışlar ve kendilerinin de bir gün toprağın altına gireceklerini, kabirdekiler gibi dönüşü olmayan bir yola gideceklerini (%48.8) ifade etmişlerdir. Bazılarına ise kabir ziyareti ölen dost ve akrabalarını, onlarla yaşadıkları hayatı hatırlatmış ve acı hissetmişlerdir (%18.6). Ancak diğerlerinin aksine bazı yaşlılar kabir ziyareti sırasında huzurlu olduklarını, kabirdeki sessizliğin kendilerine rahatlık verdiğini (%15.1) belirtmişlerdir.

Verilen cevapları cinsiyet değişkeniyle ilişkilendirdiğimizde; “ölümü hatırlarım, bizde buraya geleceğiz diye düşünürüm” şeklinde cevap verenler, erkeklerde (% 50.9) daha fazla olup “yakınlarımı, kaybettiklerimi düşünürüm, acı hissederim” şeklinde cevap verenler (% 25.8) bayanlarda daha fazladır. Bu yaşta olan kişilerin eşlerini, arkadaş, dost, akrabalarını, yaşatlarını yavaş yavaş kaybetmesi bu düşünceye kapılmalarına sebep olmuştur. Deneklerde “Allah’a yakın olduğumu düşünür, huzur, sessizlik ve rahatlık hissederim” şeklinde cevap verenler 65–69 yaş gurubunda (% 30) olmakla birlikte 80 ve üzerinde de diğer yaş guruplarına oranla (% 15) artış gözlemlenmektedir. 80 ve üzeri yaşlıların çok yaşlı olmalarından dolayı rahatsız olmaları, hayattan yorulmaları, sessizlik huzur istemeleri bu artışın sebebi olabilir. Kabir ziyaretinde bazı denekler ise cenneti cehennemi hatırlamış, nereye gideceğini merak etmiş, bazıları ise hayatta yaptıklarını gözden geçirmiştir.

Tablo 30. Öldükten Sonra Dirilme ve Sorguya Çekilme İnancı İle Deneklerin Cinsiyet Eğitim Durumu ve Yaş Değişkeni İle İlgili Dağılımları

Öldükten sonra dirilme var mı? Öldükten sonra insanın sorguya çekileceği söyleniyor siz buna ne dersiniz?	Cinsiyet				Eğitim Durumu										Yaş							
	K		E		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniv.		Okur Yazar Olmayan		65-69		70-74		75-79		80 ve üzeri	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Öldükten sonra dirilinecek. Dünyada yapılanların hesabı sorulacak.	20	64.5	37	67.2	19	65.5	4	66.6	5	45.4	2	33.3	27	79.4	5	50	15	65.2	21	63.6	16	80
Allah bilir. (Geri gelen yok-belirsizlik.)	8	25.8	4	7.2	4	13.7	-	-	2	18.1	2	33.3	4	11.7	1	10	4	17.3	6	18.1	1	5
Dirilme ve sorguya inanıyorum. Ama nasıl olacağını bilmiyorum.	2	6.4	10	18.1	6	20.6	1	16.6	1	9	2	33.3	2	5.8	3	30	3	13	5	15.1	1	5
Cevapsız	1	3.2	4	7.2	-	-	1	16.6	3	27.2	-	-	1	2.9	1	10	1	4.3	1	3	2	10
Toplam	31	100	55	100	29	100	6	100	11	100	6	100	34	100	10	100	23	100	33	100	20	100

Tablo 30’da öldükten sonra dirilme ve sorguya çekilmenin olup olmadığı cinsiyet, eğitim durumu ve yaş değişkeni açısından incelenmiştir. Genel olarak huzurevindekilerin % 66.2’si öldükten sonra dirilme ve sorguya çekilmeye inanmaktadır. Bu konuda fikir beyan etmeyip, “Allah bilir, geri gelen yok ki bilelim” şeklinde cevap verenler %13.9’dur.

Bazıları ise dirilme ve sorguya inanmakta ancak nasıl olacağı konusunda herhangi bir bilgilerinin olmadığını söylemektedirler. Öldükten sonra dirilme ve sorguya çekilmeye inananlar bayanlara oranla (% 64.5), erkeklerde (% 67.2) fazla olup,

dirilme ve sorguya inandıklarını ancak nasıl olacağını bilmediklerini ifade edenler erkeklerde (% 18.1) daha fazladır. Dolayısıyla dirilme ve sorguya inanç erkeklerde fazla olup insanın yaptıklarından hesaba çekileceği şeklinde ayrıntılı cevaplar daha fazladır. “Allah bilir, gidip de geri gelen yok ki!” şeklinde kapalı kısa cevaplar ise bayanlardan (% 25.8) fazla gelmiştir.

Eğitim değişkeni açısından cevaplara baktığımızda eğitim seviyesi düştükçe dirilme ve sorguya inanç artmaktadır. Okuma yazması olmayanlar % 79.4'lük oranla inanmada öncelikli sırayı alırken, üniversite mezunları yine % 33.3'lük oranla en son sırayı almaktadır. Ayrıca “Allah bilir” şeklinde cevap veren üniversite mezunlarında fazladır. Bu da bize eğitim seviyesi yüksek olanların öldükten sonra dirilme ve sorguya çekilme konusunda daha az inançlı ve bilgili olduklarını göstermektedir.

Öldükten sonra dirilme ve hesaba çekilmeye 65–69 yaş gurubu (% 50) daha az inanırken 80 ve üzeri yaş gurubu (% 80) daha fazla inanmaktadır. “Sorguya inanıyorum ama nasıl olacağı bilmiyorum” şeklinde cevap veren yani duyduğu şekilde inanan ama nasıl olacağı konusunda bilgisi olmayan denekler ise daha çok (% 30) 65–69 yaş gurubundadır. Genel olarak baktığımızda ise yaşlılar öldükten sonra dirilme ve sorguya çekilmeye fazla bilgileri olmasa da inanmakta, bazıları ise tam bilinçli bir inanma sergilemese de “din öyle söylüyorsa diriltilip sorguya çekileceğizdir” şeklinde taassubi bir düşünce tarzıyla teslimiyet göstermektedir.

Tablo 31’de görüldüğü gibi son soru olarak deneklere “ölümden korkup korkmadıkları, ölüm hakkında ne düşündükleri” sorulmuş alınan cevaplar cinsiyet, eğitim yaş değişkenleriyle ilişkilendirilmiştir. Genel olarak huzurevindekilerin düşünceleri şu şekildedir: “Ölümden korkmuyorum acı çekerek ölmekten korkuyorum (% 13.9); ölüm ebedi hayatın başlangıcı Allah’ın emri bu yüzden ölümden korkmuyorum (% 31.3); ölüm bu dünyadan göçme sevdiklerime kavuşmadır, ölüm bize verilen sürenin bitmesi, سوالın başlamasıdır (% 10.4); ölüm hücrelerin ölmesidir bir anlık iş, dünyanın sonudur (% 13.9). “Ölümden korkuyorum” şeklinde cevap veren kadın ve erkekler arasında farklılaşmalar vardır. Bayanlar (% 19.3), erkelere (% 12.7) oranla daha çok ölümden korktuklarını belirtmişlerdir. “Ölümden korkmuyorum ama acı çekerek ölmekten korkuyorum” şeklinde düşünenler yine (% 22.5) bayanlarda fazladır. “Ölümden korkmuyorum; çünkü ölüm ebedi hayatın başlangıcı” şeklinde

söyleyenler ise daha çok erkekler (% 43.6)' dir. Bayanlar (% 16.1) erkeklere oranla (% 7.2) ölümü “bu dünyadan göçme, sevdiklerine kavuşma” şeklinde tarif etmişlerdir. Bayanların erkeklere oranla daha uzun yaşamaları ve çoğu bayanların eşlerinin olamamasından, dost, akrabalarını kaybetmiş olmalarından dolayı bu şekilde cevap vermiş olabilirler.

Her toplumda olmasa da büyük çoğunlukla her toplum ve ülkede 65 yaşından sonra kadınlar kocalarının ölümleriyle karşılaşmaktadır. Eşlerinin kaybından dolayı büyük üzüntü ve şok geçirmektedirler ve daha sonraki hayatlarında gençlerden çok eşlerine ihtiyaç duymakta, yokluklarını hissetmektedirler. Bu sebepten olsa gerek bayanların çoğunluğu ölümü, sevdiklerine kavuşma olarak açıklamışlardır.

Tablo 31. Deneklerin Cinsiyet, Eğitim, Yaş Değişkenine Göre Ölüm Hakkındaki Düşüncelerinin Dağılımları

Ölüm hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?	Cinsiyet				Eğitim Durumu										Yaş							
	K		E		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniv.		Okur Yazar Olmayan		65-69		70-74		75-79		80 ve üzeri	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ölümünden korkmuyorum acı çekerek ölmekten korkuyorum.	7	22.5	5	9	4	13.7	1	16.6	1	9	-	-	6	17.6	2	20	1	4.3	7	21.2	2	10
Korkuyorum	6	19.3	7	12.7	3	10.3	1	16.6	1	9	-	-	8	23.5	2	20	4	17.3	4	12.1	3	15
Korkmuyorum. Ebedi hayatın başlangıcı (Allah'ın emri)	3	9.6	24	43.6	10	34.4	3	50	3	27.2	1	16.6	10	29.4	5	50	7	30.4	9	27.2	6	30
Bu dünyadan göçme sevdiklerine kavuşma	5	16.1	4	7.2	3	10.3	-	-	1	9	2	33.3	3	8.8	-	-	2	8.6	6	18.1	1	5
Bize verilen sürenin bitmesi. Sualin başlaması	7	22.5	2	3.6	3	10.3	-	-	2	18.1	1	16.6	3	8.8	1	10	2	8.6	3	9	3	15
Hücrelerin ölmesi. Bir anlık iş. Dünyanın sonu.	1	3.2	11	20	5	17.2	1	16.6	3	27.2	2	33.3	1	2.9	-	-	5	21.7	2	6	5	25
Cevapsız	2	6.4	2	3.6	1	3.4	-	-	-	-	-	-	3	8.8	-	-	2	8.6	2	6	-	-
Toplam	31	100	55	100	29	100	6	100	11	100	6	100	34	100	10	100	23	100	33	100	20	100

Buyacı'nın yapmış olduğu araştırmasında da bazı bayanlar ölümü “insanların başına gelen musibet” olarak nitelendirmişlerdir. Araştırmacı, bayanların eşlerini kaybetmelerinden dolayı bu ifadeyi kullanmış olabileceklerini belirtmiştir (Buyacı, 2002, s.120).

Eğitim durumu değişkenine göre deneklerin ölüm hakkındaki düşüncelerine gelince: okuma yazması olmayanların % 17.6'sı, ilkokul mezunlarının % 13.7'si, ortaokul mezunlarının % 16.6'sı, lise mezunlarının % 9'u “ölümünden korkmuyorum, acı çekmekten korkuyorum” şeklinde cevap vermişlerdir. Okuma yazması olmayanların %

23.5'i, ilkokul mezunlarının % 10.3'ü, ortaokul mezunlarının % 16.6'sı ve lise mezunlarının % 9'u "ölümden korkuyorum" şeklinde cevaplamışlardır. Üniversite mezunlarından ise ölümden korkuyorum cevabı veren çıkmamıştır. Ölümü ebedi hayatın başlangıcı olarak görenler en fazla (% 50) ortaokul mezunlarıdır. "Bu dünyadan göç, sevdiklerine kavuşma" şeklinde kabul edenler ise % 33.3'lük oranla üniversite mezunlarıdır. "Hücrelerin ölmesi, dünyanın sonu" olarak görenler ise yine en fazla (% 33.3) üniversite mezunlarıdır. Zaten ölüm hakkında daha rasyonel cevaplar üniversite mezunlarından gelmiştir. Ölümden korkmayanların daha eğitim seviyesi düşük olanlardan çıkmasının sebebi kırsal kesim insanının dini bilgi seviyesi yüksek olmasa da dine inanma, teslimiyet, bağlılık duygularının güçlü olmasından dolayı ölümü kabullenmeleri daha kolay olabilmektedir.

Yaş değişkenine göre deneklerin ölüm hakkındaki düşüncelerine yer verecek olursak; "ölümden korkmuyorum, acı çekmekten korkuyorum" şeklinde düşünenler (% 21.1) 75–79 yaşlarındakilerde daha fazla olup, 80 ve üzeri yaştakiler ölümden korkmadıklarını söyleyip, ölümü ebedi hayatın başlangıcı şeklinde yorumlamışlardır. "Dünyanın sonu, hücrelerin ölmesi" şeklinde ölümü tanımlayanlar yine 80 ve üzeri yaş gurubuna aittir. 80 ve üzeri yaşta olan kişilerin sağlık, sosyal, fiziksel sebeplerden dolayı çevreden, toplumdan kendilerini soyutlamaları, yavaş yavaş kendileri için dünyanın sonunun geldiğini düşünmeleri onların ölümü bu şekil tanımlamalarına sebep olmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Huzurevi sakinlerinin dini yaşayışlarında olanı olduğu gibi ortaya çıkarmaya çalıştığımız bu araştırmada, bazı sorulara cevap aranmaya çalışıldı. Araştırma sırasında elde ettiğimiz verileri bu sorular çerçevesinde değerlendirecek olursak;

İlk olarak araştırmada huzurevindeki yaşlıların ibadet etme durumları öğrenilmeye çalışılmış; bu kapsamda deneklere ibadet edip etmedikleri, ne tür ibadet ettikleri, ne sıklıkta ibadet ettikleri ve ibadet ederken neler hissettikleri, neden ibadet ettikleri şeklinde 5 soru sorulmuştur. Alınan cevaplar doğrultusunda huzurevindeki yaşlıların % 69.7'sinin ibadet ettikleri anlaşılmış, ancak sağlık durumu sebebiyle bazıları (% 17.4) ibadet edemediklerini belirtmiştir. Ancak Tablo 14'e baktığımızda sağlığı kötü olanların tamamının namaz, oruç gibi bedensel ibadetleri yerine getirdiği görülmektedir. Zaten mülakat soruları aşırı sağlık sorunu olan kişilere yöneltilmemiştir. Dolayısıyla sorulara cevap veren deneklerin çoğunluğu sağlık açısından kendilerini kötü hissetseler de dışardan bakıldığında ibadet edebilecek kadar sağlıklı oldukları görülmektedir. Sonuçta yaşlıların % 12.7'si hariç önceden de olsa şimdi de olsa ibadet etmektedir. Ayrıca deneklere ne sıklıkta ibadet ettikleri sorulmuştur. Verilen cevaplara göre huzurevindekilerin % 52.3'ü her zaman ibadet etmektedir. % 17.4'ü ara sıra diğerleri ise eskiden ibadet edip şimdi yapamadığını belirtmiştir.

İbadet onu yerine getiren kimseler tarafından, Allah'a karşı bir borç ve vazife olarak algılanırsa insanda sorumluluk duygusunun gelişmesinde etkili olur. Bu sorumluluk yerine getirilmediğinde ise suçluluk duygusu etkili olmaya başlar. Araştırmada yaşlıların ibadet etme nedenlerine baktığımızda ibadet etmeyi %33.7'lik oranla Allah'a karşı bir görev ve sorumluluk olarak ifade etmişler. Allah'a inanan kişilerin emirleri yapması gerektiği, ibadeti yerine getirdiklerinde kendilerini mutlu ve huzurlu hissettiklerini belirtmişlerdir.

Yaşlı, günlük yaşamın sorumluluklarından tamamen uzaklaşmakta, emekli olup, çocukları evden ayrılınca, çevresindeki dost ve akrabaları bu dünyadan uzaklaşınca

yalnızlık duygularına kapılmakta, ölümü düşünmeye başlamakta, bu durumda dine yönelmekte ve ibadetleri yerine getirmeye çalışmaktadır. Huzurevinde kalan yaşlılarda aynı şekilde emekli olmuş ya da bir işte çalışamaz hale gelmiş, çocukları onlardan uzaklaştığı için yalnızlaşmıştır. Her ne kadar huzurevinde etrafta yaşlının kendisi gibi birçok kişi olsa da o kişi kalabalıklar içinde yalnızdır. Çünkü ailesinden, evinden uzakta yaşamaktadır. Bu durum yaşlıyı Allah’a, ibadete yönelmeye itmektedir.

Kayıklık (2003, s.150) da çalışmasında yaşlıların yaş ilerledikçe ibadete daha çok yöneldiği sonucunu elde etmiştir. Yaşlılar orta yaşlılara oranla daha fazla ibadet etmektedir. Yine araştırmada yaşlıların bireysel ve toplumsal (namaz, oruç, hac) ibadetlere daha fazla ilgi göstermektedirler. Yaşlıların ibadete daha fazla yaklaşmaları, öbür dünyaya göçün yaklaştığını düşünüp, daha fazla ibadet etmekte ve hazırlık yapmaktadırlar şeklinde düşünülebilir.

Araştırmada ikinci olarak huzurevi sakinlerinin dua etme durumları incelenmiştir. Bu kapsamda huzurevindeki yaşlılara dua edip etmedikleri, neden dua ettikleri, ne sıklıkta dua ettikleri, dua ederken neler hissettikleri sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir. Huzurevi sakinlerinin hemen hemen tamamı % 97.6’sı dua ettiklerini belirtmişler ve her zaman (% 93) dua ettiklerini ifade etmişlerdir. İnsanın yaşlandıkça daha çok dua edeceği, Allah’a yöneleceği düşünülse de araştırma sonucunda tam tersi bir sonuç elde edilmiştir. 65-69, 70-74, 75-79 yaş guruplarının tamamı (% 100) dua ettiklerini ifade ederken, 80 ve üzeri guruptan % 90’ı dua ettiğini belirtmiştir. Ancak genel itibarıyla baktığımızda 65 ve üzeri yaştakilerin hemen hemen hepsi dua etmektedir. Zaten kendilerini “bu yaştan sonra duadan başka elimizden ne gelir, biz yaşlılar dua etmeyeceğiz de kim edecek” şeklinde ifadelerden yaş ilerledikçe insanların daha fazla dua ettikleri anlaşılmaktadır. Kayıklık (2003, s. 217), yaşlılar üzerinde yaptığı anket çalışmasında yaşlıların yaş ilerledikçe daha fazla dua ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacı bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Yaş ilerledikçe, bireyler içsel değerlere daha fazla yönelmektedir. Fiziki dünyadan biraz daha kopan yaşlı, manevi dünyaya doğru yönelmektedir. İnsan yaşlandıkça dünyanın kendisini doyurmadığını anlamakta ve doyum alanları aramaktadır. Bu arayış onu önceden inandığı ancak yeterince bağ kuramadığı Allah’a götürmekte ve onunla ilişkisini güçlendirmektedir. Diğer taraftan gençken fiziki yönde kendi kendine yeten kişi yaşlanınca fiziksel güçlerini yavaş yavaş kaybetmekte, onların yerini dolduracak

güç ve sığınma kaynakları aramakta ve bu güç ve sığınma kaynağının dua yoluyla ulaşılan Allah olduğunu düşünmeye başlamaktadır. Ayrıca bir zamanlar etrafında çok sayıda insan olan yaşlı birey, etrafındaki bu insanların yavaş yavaş kaybolduğunu görmektedir. Artık anne babası yoktur. Çocukları kendisine eskisi kadar yakın değildir. Akranları çeşitli nedenlerle bu dünyadan ayrılmışlardır. Çevresindeki insanlar onu yeterince anlamamaktadır. Onu anlayacak, yalnızlığını giderecek, derdine derman olacak varlıkların başında Allah gelmektedir. Yaşlı bu duygu ve düşüncelerle Allah’a daha çok yönelmekte ve daha sık dua etmektedir.”

Deneklere dua etme nedenleri sorulmuştur. Yaşlılar çoğunlukla % 39.5’i şahsi istek ve ihtiyaçlarının kabulü için cevabını vermişler, örneklemin % 33.7’si ise duayı bir görev ve sorumluluk olarak görmüşlerdir. Ayrıca huzurevi sakinleri genel olarak sağlık, hayırlı ölüm, öbür dünyada huzur duaları üzerinde yoğunlaşmışlardır. Ayrıca Buyacı’nın Erzurum ve çevre köylerindeki yaşlılar üzerinde yaptığı araştırmasında da yaşlı bireylerin en çok sağlık, hayırlı ölüm, geçmiş yaşamlarında yaptıkları hatalarının affını istedikleri, bu yönde dua ettikleri sonucu çıkmıştır. Bu durum göstermektedir ki yaşlılar en fazla duayı sağlıkları, ölüm, geçmiş ve gelecek yaşantıları hakkında yapmaktadırlar. Bu şekilde duaları daha fazla yapmalarının sebebi içinde bulundukları durumdan dolayıdır. Yaşlı insanların en baştaki sorunları sağlık sorunları olup, gerek yaş ilerlemesi gerek rahatsızlıkları onlara ölümü hatırlatmakta bu da yaşlıyı kaygılandırmakta geçmişteki hatalarını gözden geçirmekte, endişe duymakta, ya da öldükten sonra kendisinin ne olacağı noktasında korku hissetmektedir. Bu duygular içinde Allah’a yönelmekte ve dua etmektedir.

Yapıcı (2005, s. 71), “Güdü ve İçerik Açısından Çocuk Duaları ve Dualara Yansıyan Sorunlar” adlı çalışmasında çocukların dua etmelerinin en önemli nedeninin kişisel isteklerini Allah’a bildirmek olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla ister çocuk ister genç, ister yaşlı olsun dualar genelde isteklerin kabulü için yapılmaktadır. Vergote (1999, s. 238–239), dinlere, toplumlara bakıldığında talep dualarının en sık görülen dua çeşidi olduğu yönünde fikir beyan etmiştir. Ona göre dua, konusu ne olursa olsun aynı seviyede olmayan iki varlık arasındaki iletişimidir. Bu iletişimde insan kendini muhtaç, arzu eden olarak kabul eder ve taleplerde bulunur.

Dua eden insan farklı duygu ve düşünceler yaşamaktadır. Bu doğrultuda deneklere dua ederken neler hissettikleri sorulmuş, % 97.6'sı dua sırasında huzur duyduklarını belirtmişlerdir. Dua eden insan sıkıntılarından kurtulmak için ellerini açtığında Yaratıcı'nın kendisini işittiğini, yalnız olmadığına inanmakta, dile getirdiği sorunları aşma noktasında Allah'ı arkasında hissetmekte, bunun sonucunda insan huzurlu ve mutlu olmaktadır.

Araştırmada cevap aranan sorulardan bir diğeri, huzurevindeki yaşlıların öznel dindarlık algılarının nasıl olduğudur. Bu kapsamda deneklere “size dindar bir insan denebilir mi?, Ne zamandan beri dindarsınız?, İnsan yaşlandıkça daha dindarlaşıyor diyorlar siz bu konuda ne dersiniz?” şeklinde üç ayrı soru sorulmuştur.

Huzurevi sakinlerinin % 67.4'ü dine bağlı olduklarından, ibadetlerini yaptıklarından dolayı kendilerini dindar olarak gördüklerini belirtmişlerdir. % 18.6'sı ise ibadet yapamadıklarından dolayı kendini az dindar hissetmektedir. Deneklerin verdikleri cevaplar Tablo 21'de anlaşılmaktadır ki yaşlılar dindarlığı ibadeti yapıp yapmamaya göre ölçmektedir. Huzurevindeki yaşlıların % 65.1'i çocukluktan beri kendini dindar görmektedir. Kendilerini bildiklerinden beri namaz kılıp, oruç tuttıklarını, Allah'a karşı görev ve sorumluluklarını yapmaya çalıştıklarını bu yüzden dindar olduklarını belirtmişlerdir. İçlerinden bazıları ise (% 16.2) gençliğinde dine, ibadetlere yöneldiğini bu yüzden gençliğinden beri dindar olduğunu ifade etmiştir. Yaşlandıktan sonra kendini dindar olarak görenler % 6.9'dur. İçinde yaşadığımız toplum genel itibarıyla inançlarına bağlı bir toplumdur. Aile fertlerinin küçüğünden büyüğüne hemen hemen hepsi (namaz, oruç) ibadetleri yerine getirmeye çalışmaktadır. Huzurevindeki yaşlıların da bu şekilde bir hayat tarzı olduğu düşünülürse, çocukluktan beri ibadet ettiklerinden dolayı çoğu çocukluktan beri kendini dindar olarak görmektedir.

Deneklere insanın yaşlandıkça daha dindar olup olmadıkları sorulmuştur. Genel itibarıyla yaşlıların % 67.3'ü dindarlaştığı yönünde fikir beyan etmişlerdir. Huzurevindeki yaşlıların da ifade ettiği gibi insan yaşlanınca ahiret ve hesap korkusu artmakta, ölüm kaygısı çoğalmakta bu noktada dine daha fazla yönelmektedir. Yaş ilerledikçe insanın daha dindarlaştığı düşünülse de yaş değişkeni açısından soruyu incelediğimizde 80 ve üzeri yaştakiler de (% 50) bir düşüş gözlenmektedir. Bunun

sebebi bu yaştaki kişilerin sağlık sebebiyle ibadet edememelerinden dolayı artık kendisini eskisi kadar dindar olarak görmemeleri olabilir.

Araştırmada cevap aranan sorulardan biri de yaşlılar için dinin gerekli ve önemli olup olmadığıdır. Bu kapsamda yaşlılara “Din insan için gerekli ve önemli midir?” sorusu sorulmuştur. Genel olarak huzurevindeki yaşlıların % 97.7’si dinin insan hayatında gerekli ve önemli olduğuna inanmaktadır. Ayrıca deneklere neden dinin gerekli ve önemli olduğu sorulmuş, çoğunluğu “Allah’a yakın olmak için” cevabını vermiş, bazıları ise ahirette rahat olmak için, bu dünyada huzurun olması için, sevgi, saygı, bağlılık için gerekli ve önemli olduğunu belirtmiştir. Buyacı araştırmasında benzer sonuçlar elde etmiştir. Yaşlılar “Dine bağlılık, insan hayatında başka bir şekilde sahip olamayacağı mutluluk ve huzur kazandırır. Bu yüzden din gerekli ve önemlidir.” görüşüne tamamen katılmaktadırlar. Buyacı, Köylü (2000)’ye dayanarak şöyle devam etmektedir: “Yaşlılar arasında sadece Tanrıya inanç ön plana çıkmamakta, dinin lüzumu ve gerekliliği de önemli bir yer tutmaktadır. A.B.D.de yapılan bir araştırmada 65 ve yukarı yaşlılardan % 71’i dinin kendileri için son derece önemli olduğunu dile getirirken 65 yaşın altındakilerden sadece % 49’u dinin kendi hayatlarında önemli bir yer tuttuğunu belirtmişlerdir” (Buyacı, 2002, s. 96).

Araştırmada deneklere “İnsan kendi kaderini kendi çizer mi? Dindeki kader kaza olayını nasıl açıklarsın?” şeklinde sorularak huzurevindeki yaşlıların kaderlerinin yazılmasında kendi rollerini nasıl şekillendirdikleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Bilindiği gibi, her şeyin belli bir biçimde varlık aleminde ortaya çıkacağını Tanrı’nın ezelden dilemiş ve bilmiş olmasına kader, bunun zamanı gelince ortaya çıkmasına kaza denir. Tablo 28’de deneklerin verdikleri cevaplara baktığımızda % 46.5’i her şeyin Allah’ın takdiri olduğunu düşünmekte, % 10.4’ü insanın tamamen kendi kaderini kendisinin çizdiğine inanmakta, diğerleri ise (% 34.8) orta yolu tutmakta “İnsan kendi seçimini yapar, Yaratıcı da ona göre kaderini tayin eder.” demektedir.

Bizim toplumumuzda dini düşünce yapısı açısından üç türlü insan tipi bulunmaktadır. Birincisi, dini inançlara uzun boylu deliller aramaksızın öteden beri bilinen ve geleneksel olarak kuşaktan kuşağa aktarılan şekliyle olduğu gibi bağlanan yani İslam bilginlerinin “taklidi iman” dedikleri imana sahip olanlar, ikincisi rasyonel

inanca yönelenler ve ancak akli ve mantıki deliller getirilirse inanlardır. Üçüncüsü ise dogmatik inançla rasyonel inancı bağdaştıran, sentezleyen tiplerdir. Daha önce bulgular kısmında belirttiğimiz gibi bu düşünce yapılarının en güzel örneği İslamda türlü anlayış ve görüşlerden oluşan ekollerdir. Bu üç tip düşünce yapısının etkisiyle kader- kaza konusunda üç ayrı ekol meydana gelmiştir: Her şeyin Allah'ın yazgısı olduğuna inanan, insana hayatında hiç rol vermeyen Cebriyeciler, her şey insanın seçimi olup, hayatına Yaratıcıyı girdirmeyen Kaderiyeciler ve ikisinin ortası düşünceye sahip olan Ehlişünnet ekolleri. Halkın dini inançlara geleneksel belli formül ve kalıplar içinde inanmış ve bağlanmış olması, kuşaktan kuşağa aktarılan özellikle inançla ilgili konularda sorgulamadan tartışmadan kabullenmesi yüzyıllar öncesinde oluşan bu ekollerin etkisinin hala var olduğunu kanıtlamaktadır (Buyacı, 2002, s. 93-94). Dini konularda sorgulamadan inanma huzurevindeki yaşlılarda da çok fazladır. Yaşlılara dini konularda şüphe edip etmedikleri sorulmuş bir kişi hariç tamamı “şüphe olur mu, katiyen, asla” şeklinde cevaplar vermişlerdir. Verilen cevaplar sorgulamadan inanmaya en güzel örnektir. Dolayısıyla huzurevindeki yaşlıların alinyazılarının yazılmasında kendilerinin bir rolü olmadığına, tamamen Allah'ın takdiri ve tayini olduğuna diğerlerine oranla çoğunluk olarak (% 46) inanmaları normaldir.

Araştırmada cevap aranan sorulardan bir diğeri ise huzurevi sakinlerinin ahiret, öldükten sonra dirilme ve sorguya çekilme gibi öteki dünya ile ilgili inançlarının nasıl olduğudur. Bu kapsamda yaşlılardan önce ahireti tanımlamaları istenmiş daha sonra öldükten sonra dirilme ve sorguya inanıp inanmadıkları sorulmuştur. Denekler genelde ahireti (Tablo 27) “ölünce gidilecek yer, sonsuz hayat, hesabın olduğu, cennet cehennem bulduğu yer” (% 73.2) olarak tanımlamışlardır. Öldükten sonra dirilme ve sorguya inanıp inanmadıkları sorusuna ise yaşlıların % 85.3'ü inandıklarını belirtmişlerdir. Denekler dirilme ve sorgunun nasıl olacağı noktasında fikir beyan etmekten kaçınmışlar “Allah bilir, geri gelen yok ki bilelim” şeklinde cevap vermişlerdir. Dolayısıyla huzurevindeki yaşlılar dirilme ve sorguya inanmakta fakat bu konuda fazla bilgileri olmayıp, “din öyle emretmişse dirilme ve sorgu vardır” demektedirler.

Akgül (2004, s. 27), Konya Huzurevi'nde yapmış olduğu “Yaşlılık ve Dindarlık: Dindarlık, Hayattan Zevk Alma ve Mutluluk İlişkisi” çalışmasında yaşlılara ahiret ve yeniden dirilmeye inanıp inanmadıklarını sormuş, deneklerin % 99'u inandıklarını

belirtmiştir. Aynı şekilde Koç (2004, s. 220), “Yaşlılık Dönemi Ölüm Ötesi Psikolojisi” adlı çalışmasında yaşlılık döneminde bireyin ölüm ötesi hayatta hesap verilmesine olan inancını incelemiştir. Yaşlıların % 92.5’i bu dünyada yapılanların hesabı verileceğini belirtmiştir. Buyacı’nın (2002, s. 93) Erzurum ve çevre köylerinde yapmış olduğu çalışmasında da yaşlıların % 98’i ahiret ve öldükten sonra dirilmeye kesinlikle inandıklarını belirtmişlerdir. Bütün bu araştırma sonuçlarından sonra söylemeliyiz ki deneklerin çoğunluğu dogmatik inanca sahip olmakta, bu tür inançların gerçekliğini kabul etmek gerektiği düşüncesinde oldukları görülmektedir. Onlar Kur’an’da, dinde ahiret ve sorgunun olduğu, din bize ahiret, sorgu, dirilmeye inanmayı emrediyorsa inanmak gerektiğini ifade etmektedirler.

Araştırmada son olarak, huzurevi sakinlerinin ölüm hakkındaki düşünceleri, ölümden korkup korkmadıkları öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda deneklere “Ölümden korkup korkmadıkları, ölüm hakkında ne düşündükleri” sorulmuştur. Huzurevindeki deneklerin % 15.1’i doğrudan ölümden korktuklarını belirtmişlerdir. Bazıları ise “korkmuyorum ama acı çekerek ölmekten korkuyorum” (% 13.9) ya da “ebedi hayatın başlangıcı, ölüm Allah’ın emri bu yüzden (% 31.3) korkmuyorum” cevabını vermişlerdir.

Yaş ilerledikçe ölümün insana daha yaklaştığı bu yüzden ölüm korkusunun artacağı düşünülse de araştırma sonucunda 80 ve üzeri yaştakiler ölümden korkmadıklarını ifade etmişler ve ölümü ebedi hayatın başlangıcı olarak yorumlamışlardır. Ayrıca 80 üzeri yaştakilerin gittikçe toplumdan, çevreden soyutlanmaları, fiziksel aktivitelere katılamamaları, çevresindeki eş, dostun yavaş yavaş kaybolmaları, rahatsızlıklarından dolayı yaşamdan zevk alamamaları sebebiyle olsa gerek ölümü sık sık düşünmekte ve kabullenmektedirler. Koç (2003, s. 129), “Yaşlılık Döneminde Ölüm Psikolojisi Üzerine Bir Alan Araştırması” adlı çalışmasında yaşlı deneklere “Hayatınızın hangi döneminde ölüm ve ölüm ötesini daha çok düşünmeye başladınız?” sorusunu sormuş, deneklerin % 82.5’i “yaşlılık dönemi” cevabını vermiştir. Çıkan bu sonuçtan da anlaşılmaktadır ki yaşlılar ölüm hakkında düşünmekte, ölümü hayattayken kabullenme çabası içine girmektedirler. Ayrıca yaşlılar ölümü “dünyanın sonu, hücrelerin ölmesi” olarak tanımlamışlardır. Yaşlıların bedenlerinin işlevini yavaş yavaş kaybetmesi, bedensel rahatsızlıkları, şahsi bakımlarını yapamaz hale gelmeleri ölüm denince “hücrelerin ölmesi” tabirini kullanmalarında etkili olabilir. Ulusal Ruh

Sağlığı Enstitüsü konuyla ilgili yapmış olduğu araştırmasında, sağlıklı, yaşlı kişilerde ölüm korkusunu % 30 oranında bulmuştur. Araştırmacıların 49-92 arasındaki 200 denek üzerinde uyguladıkları cümle tamamlama testine göre, ölüm korkusu genel nüfusta yaşlı kişilerde olduğundan daha yaygındır. Ayrıca bayanlar (% 16.1), erkeklere oranla (% 7.2) ölümü “bu dünyadan göçme, sevdiklerine kavuşma” olarak daha fazla tanımlamışlardır. Bunun sebebi bayanların erkeklerden daha fazla uzun yaşamaları olabilir. Yani huzurevinde soruyu yönelttiğimiz bayanların büyük çoğunluğu dul olup eşleri vefat etmiştir. Türkiye genelinde 65 ve üzeri yaşlı nüfus oranı bayanlarda fazladır. Nüfus Veri İstatistikleri (www.nvi.gov.tr) bu durumu doğrulamaktadır. 2004 nüfus verilerine göre Türkiye’de 65 ve üzeri bayan sayısı 3.337.740 iken, erkek sayısı 2.305.378’dir. Türkiye’de 65 ve üzeri toplam ölen erkek sayısı 108.848 iken, bayan sayısı 103.040’dır. Bu durumda 65 ve üzeri bayan sayısı erkeklerden fazladır. Bulgular kısmında da belirttiğimiz gibi kadınlar eşlerinin ölümünden dolayı büyük üzüntü duymakta, yokluklarını hissetmektedirler. Bu sebepten ölümü “sevdiklerine kavuşma” olarak yorumlamış olabilirler.

Duk Üniversitesi araştırmacıları tarafından 60-94 yaşları arasındaki 140 yaşlı üzerinde yapılan bir araştırma sonucunda yaşlıların ölüme farklı anlamlar yükledikleri tespit edilmiştir. Yaşlılar ölümü, bedensel yaşamın sona ermesi, yeni bir yaşama, dünyaya geçiş, sevilen kişiyle yeniden birleşme, hayatın sonu olarak tanımlamışlardır. Az da olsa bir ceza olarak görenler de çıkmıştır (Çileli, 2004 s. 391).

Sonuçta huzurevindeki deneklerin ölümü “Allah’ın emri, ebedi hayatın başlangıcı” olarak % 31.3’lük oranla daha fazla tanımlamaları ve ölümden korkmadıklarını ifade etmeleri bize insanların ölümü kabullenme ve korku, kaygı duymama noktasında inancın olumlu etkisi olduğunu göstermektedir. Akgül’ün (2004, s. 33) çalışmasında da aynı sonuçlar elde edilmiştir. Konya Huzurevi’ndeki yaşlıların % 84’ü ölümü “ebedi hayata göç” olarak tanımlamışlardır. Bu durum dinde ahiret inancının inanan insanda ölüm kaygısını azalttığının kanıtıdır.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ

İnsanoğlu var olduğu günden itibaren inanmış, inandığı varlığın kendisinden beklediği yola tabi olarak yürümüştür.

İnsanoğlu yüce ve üstün ilahi bir varlıkla içten bir bağ kurduğu veya her şeyin Yaratıcı'nın gücü ve iradesiyle var olduğunu ve devam ettiğini içten kabul ettiği andan itibaren ister çocuk, ister genç, ister özürlü, yaşlı, hasta olsun dine yani dini inanca sahiptir.

Din kendi sistemi içerisinde insanlara çeşitli sorumluluklar aşılacaktır. Her dinde inanılan, inanan ve inananın inandığına karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görevler vardır. Dine inanan insan da ruhsal yaşantısını dinin emirlerine göre ayarlar, ona göre davranır.

Her insanın dini anlaması ve yaşaması farklıdır. İnsan Yaratıcı'nın sunduğunu kavramaya çalışırken, kendi duyguları, düşünceleri, istekleri vb. ruhsal süreçlerine göre anlayacaktır. Dolayısıyla farklı şekillerde yaşanan din, ister istemez insanın farklı yönlerine fonksiyonel etki yapacaktır

Yaşantı bireyin yaşadığı ortamın koşulları içinde etkileşimidir. Dini hayat ise inanan insan ve onun oluşturduğu toplumda birtakım yaşayışlar olarak kendini gösterir.

Yapmış olduğumuz alan araştırmasında huzurevinde yaşayan yaşlıların dini hayatları dini inanç, ibadet, duygu vb. açılardan incelenmiştir ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

İbadet etmede cinsiyet durumunda farklılaşma vardır. Bayanlar erkeklere oranla daha fazla ibadet etmektedir. Yani erkeklerde bayanlara oranla ibadet etmeyen daha fazladır. Bu durum “bayanlar daha fazla ibadet etmektedir” düşüncesini doğrulamaktadır. Eğitim seviyesi düşük olanlar ibadet etmekte ancak ibadetlerini bilinçsiz yapmaktadır.

Bedensel ibadetler, sağlık durumu iyi olan denekler tarafından daha çok yapıldığı düşünülse de araştırmada tam tersi bir sonuç elde edilmiştir. Sağlık durumunun kötü olduğunu ifade edenler (namaz, oruç vb.) bedensel ibadetleri daha çok tercih etmektedirler. Bunun sebebi mülakat yapılmadan önce yaşlılar içinden sağlığı iyi olanlar seçilmiş ve sorular bu kişilere yöneltilmiştir. Dolayısıyla “sağlığım kötü” diyenler, ibadet edemeyecek kadar kötü durumda değildirler.

Sosyal güvence açısından maddi durumu iyi olanlar kötü olanlara oranla mal ile yapılan ibadetleri daha fazla yapmaktadırlar. Yaşlılık aylığı, hiçbir güvencesi olmayan ve Bağ kur aylığına sahip olan bireylere oranla Emekli Sandığı, kendi malı, serveti olan, SSK gibi bir üst güvenceye sahip olanlar zekât, sadaka vb. mal ile yapılan ibadetleri daha fazla yerine getirmektedir.

İbadet etme sıklığı cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Bayanların erkeklere oranla daha fazla ibadet edeceği düşünülmüşse de erkeklerin bayanlara oranla daha fazla ibadet ettiği sonucu elde edilmiştir. Ancak “önceden her zaman ederdim şimdi sağlığımdan dolayı yapamıyorum” diye ifade edenler bayanlarda fazladır. Araştırma sonucunda sağlık durumu iyi olanların her zaman ibadet ettikleri, sağlık durumu kötü olanların eskiden daha sık yaptıkları, şimdi ise sağlığından dolayı yapamadıkları görülmüştür. Bu sebepten dolayı erkekler daha fazla ibadet eder sonucu çıkmıştır.

Bayanlar erkeklere göre daha fazla dua etmektedir. İnsanın yaşlandıkça daha çok dua edeceği düşünülse de yaş gurupları arasında kayda değer bir farklılaşma olmamıştır. Sağlık durumunu kötü olarak ifade edenlerin tamamı dua ettiklerini belirtmişlerdir. Yani sağlığı kötü durumda olanlar daha fazla dua etmektedir.

Dua etme sebebi ile cinsiyet değişkeni arasında bir farklılaşma yoktur. Bayanlar da, erkekler de hemen hemen aynı sebeplerden dolayı dua ettiklerini belirtmişlerdir. Dua etme sebebini açıklarken eğitim seviyesi yüksek olanların daha bilinçli cevaplar verdikleri görülmüştür.

Oruç tutmanın nasıl olması gerektiği, orucun sadece aç kalmak olup olmadığı konularında deneklerden gelen cevaplar arasında cinsiyet açısından farklılaşma vardır. Bu soruya erkekler bayanlara oranla daha ayrıntılı, açık uçlu cevap vermişler, bayanlar

ise kapalı cevaplar vermişler ya da cevap vermekten kaçınmışlardır. Diyebiliriz ki erkekler oruç hakkında daha bilgili, daha bilinçlidirler. Ayrıca eğitim seviyesi yükseldikçe deneklerden oruç hakkında daha açık, ayrıntılı bilgiler gelmektedir. Bu durum eğitim seviyesi düşük olanların, taklidi bir inançla oruç hakkında fazla bilgisi olmadan oruç ibadetini yerine getirdiklerini ancak nasıl tutulması gerektiği konusunda fazla bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir.

Eğitim seviyesi yüksek olanlar hacca gitmek istemediklerini hacca gitmeden önce çevredeki muhtaç insanlara yardım edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Eğitim seviyesi düşük olanların hemen hemen tamamı ise hacca gitmek istediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca sosyal güvencesi, maddi durumu düşük olanlar hacca gitmeyi çok istediklerini ama kendileri için bir hayal olduğunu belirtmişlerdir. Maddi durumu iyi olanlar ise hacca gitmeyi daha az istemişlerdir. Eğitim seviyesi düşük olanlar kendilerini daha dindar olarak görmekte, eğitim seviyesi yüksek olanlar kendilerini daha az dindar görmektedirler. Kendilerini dindar olarak görenlere nedeni sorulduğunda ibadetleri ölçü olarak aldıkları, ibadetleri yaptıkları için dindar olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Zaten eğitim seviyesi yüksek olanlar da ibadetleri tam yapamadıkları için kendilerini dindar olarak görmediklerini belirtmişlerdir. Denekler arasında yaşlı olanların daha çok dindar oldukları düşünülse de 80 ve üzerindeki yaştakiler aşağı yaşta olan guruplara oranla kendilerini dindar olarak daha az görmektedir. Bunun sebebi de yaşlılıktan dolayı ibadetlerini aksatmaları ve bu yüzden de kendilerini tam dindar olarak görmemeleridir. Yaşlılar, insanın yaşlandıkça daha çok dindarlaştığını düşünmektedirler. Onlara göre insan yaşlanınca daha çok ölüme yaklaşmakta, ahiret, hesap korkusu artmaktadır. Bu durumda insan, dine yöneltmektedir. Ancak insan geçmişinde ne ise şimdi de aynı olduğunu, değişmediğini ifade edenler de vardır ve bu cevap çoğunlukla eğitim seviyesi yüksek olanlardan gelmiştir.

“Dinin gerekli ve önemli olup olmadığı, dinin neden gerekli olduğu” sorusuna cevap vermekte denekler zorlanmışlardır. Hemen hemen hepsi gerekli ve önemli olduğunu belirtmiştir. Dinin gerekli ve önemli olduğunu ifade edenler en çok eğitim seviyesi düşük olanlar olup nedeni sorulduğunda cevapsız bırakmışlar ya da “inandığım için gerekli” gibi kapalı cevaplar vermişlerdir.

İnsanın inançsız yaşayıp yaşayamama durumu konusunda erkekler, bayanlara oranla daha fazla “inançsız yaşanır” demişlerdir. Ayrıca eğitim seviyesi yüksek olanlar insan inançsız yaşayabilir cevabını verecekleri düşünülse de seviye gurupları arasında farklılaşma olmamıştır. İnsanın inanıp inanmadığında ne olacağı bilgisi, eğitim değişkeni açısından farklılaşmalar olmuştur. Eğitim seviyesi düşük olanlar “insan inandığında cennete gider, müslüman olur, inanmadığında cehenneme gider” şeklinde kapalı cevaplar vermişlerdir. Eğitim seviyesi yüksek olanlar “insan inanırsa huzur duyar, mutlu olur, hayatı anlamlanır...” şeklinde daha bilinçli cevaplar vermişlerdir.

Yaşlıların hemen hemen tamamı dini konularda şüphe etmediklerini belirtmişlerdir. Eğitim seviyesi yüksek olanlar dahi dini konularda şüphe etmediklerini ifade etmişlerdir. Yaşlılar dini meselelerde şüphe etmeyi, dinden şüphe etme olarak algılamakta ve dinde şüphe olmaz şeklinde düşünmektedir.

Ahiretin nasıl bir yer olduğu sorusunu eğitim seviyesi düşük olanlar daha ayrıntılı cevaplar vermişler, ahireti tanımlamışlardır. Eğitim seviyesi yüksek olanlar bilgileri olmadığını belirtmişlerdir.

Halk arasında “alinyazısı, kader” şeklinde ifade edilen kader-kaza inancı konusunda her şeyi Allah’ın yazgısı olarak düşünenler, bayanlarda daha fazla olup “insan kendi kaderini kendi çizer” diyenler ise erkeklerde fazladır. Eğitim seviyesi yüksek olanlar genel itibarıyla ya “her şey Allah’ın yazgısıdır ya da insanın yaptıklarına paralel olarak Allah kaderimizi çizer” şeklinde yorumlamışlardır. Genel itibarıyla “insan kendi kaderini kendi çizer” diye düşünenler azınlıktadır.

Yaşlılar genel itibarıyla kabir ziyaretine gittiklerinde ölümü, kaybettikleri yakınlarını hatırlayıp acı hissettiklerini belirtmişlerdir. 80 ve üzeri yaştakiler ise kabir ziyaretine gittiklerinde Allah’a yakın olduklarını, huzur ve sessizlik hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Deneklerin çoğunluğu öldükten sonra dirilme ve sorguya inanmakta olup ancak bunun ne şekilde olacağını bilmemektedir. Çoğunluğu “din öyle söylediği için inanıyorum, gidip de gelen var mı ki bilelim” şeklinde söyleyerek, sorgulamadan inandıklarını ifade etmektedirler.

Araştırmada son olarak yaşlılara ölüm hakkındaki düşünceleri sorulmuş ölümü tanımlamaları istenmiştir. Denekler “bu dünyadan göç, sevdiklerine kavuşma, ebedi hayatın başlangıcı, hücrelerin ölmesi, dünyanın sonu...” şeklinde tanımlamalar yapmışlardır. Büyük çoğunluğu ölümden korkmadıklarını, acı çekmekten korktuklarını ifade etmişlerdir. Ölümden korkmayanlar en çok eğitim seviyesi düşük, kırsal kesimden gelen insanlardan çıkmıştır. Bunun sebebi bu kişilerin dini bilgi seviyesi yüksek olmasa da dine inanma, teslimiyet, bağlılık duygularının güçlü olmasından dolayı ölümü kabullenmeleri daha kolay olmaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Adana Huzurevi’nde yaşayan yaşların dini duygu, düşünce ve inançları yüksek seviyededir. Ancak çoğunluğunun eğitim seviyesi düşük olmasından dolayı dini bilgileri az olup büyüklerinden ya da çevreden almış oldukları bilgilerle yetinmektedirler. Buna rağmen taklidi bir imana sahip olsalar da Allah’a ve dine bağlılıkları kuvvetlidir. Bu bağlılıkları da onların hayatlarına olumlu olarak yansımaktadır.

KAYNAKLAR

- Akgül, M., (2004), “Yaşlılık Ve Dindarlık: Dindarlık, Hayattan Zevk Alma ve Mutluluk İlişkisi” *Dini Araştırmalar Dergisi*, cilt. 7, s.19.
- Akseki, A.H., (1993), *İslam Dini*, Ankara: Nur Yayınları
- Aksu, H.T., (1997), Adana Huzurevindeki Yaşlıların Mediko Sosyal Sorunlarının Tanımlanması, *Yayınlanmış Bilim Uzmanlığı Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Armaner, N., (1980), *Din Psikolojisine Giriş*, Ankara: Ay Yıldız Matbaası.
- Arpacı, F., (2005), *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*, Ankara: Eğitim ve Kültür Yayınları.
- Baran, A.G., (2000), “Yaşlılıkta Sosyal Uyum Sorunu”, *Antropoloji ve Yaşlılık* (Vedia Emiroğlu’na Armağan), s. 68–76 Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayın
- Bardakoğlu, A.; Karaman, H. ve Apaydın, H.Y., (1998), *İlmihal I*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslami Araştırmalar Merkezi Yayınları
- Bayık, A., (2003), “Buca Zübeyde Hanım Huzur Evinde Yaşayan Yaşlılarda Ortostatik Hipotansiyon Görünme Sıklığı ve Bunu Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi”, *II Ulusal Yaşlılık Kongresi* (Ed. Velittin Kalıncara), s. 141–151, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği.
- Baysal, A., (2003), “Yaşlılıkta Beslenme” *II. Ulusal Yaşlılık Kongresi* (Ed.Velittin Kalıncara), s.1–9, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği.
- Bilgin, B., (1998), *Eğitim Bilimi Ve Din Eğitimi*, Ankara: Gün Yayıncılık
- Buyacı, M.Y., (2002), Yaşlılarda Dini Hayat, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Carrel, A., (1977), “Dua”, *Yarınlar Doğru*, (Çev. Refik Özdek), İstanbul: Yağmur Yayınevi
- Cüceloğlu, D., (1997), *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çileli, M., (2004), “Ölüm”, (Ed. B. Onur), *Gelişim Psikolojisi*, s. 367-398, Ankara: İmge Kitabevi.
- Büyükcoşkun, A., (1990), Yaşlı Bireyin Sorunları ve Bakım Gereksinimlerinin Saptanması, *Yayınlanmış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Birimleri Enstitüsü, Ankara.

- Egemen, B.Z., (1952), *Din Psikolojisi: Saha. Kaynak ve Metot Üzerine Bir Deneme*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Emiroğlu, V., (1995), “Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumu”, Ankara: Eğitim ve Kültür Yayınları.
- Erikson, E.H., (1984), *İnsanın Sekiz Çağı*, (Çev: T. Bedirhan Üstün ve Vedat Şar), Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Erkan, G., (2000), “Yaşlılarla Mülakat”, *Antropoloji ve Yaşlılık* (Vedia Emiroğlu'na Armağan) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları, s. 58–61, Ankara.
- Ersoy, A.F., Arpacı, F., (2003), “Evde Tek Başına Yaşayan Yaşlıların Bakım Gereksinimlerini Karşılama Durumlarının İncelenmesi” *II. Ulusal Yaşlılık Kongresi*, s. 237–247, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği
- Glock, C.Y., “Dini Teslimiyetin Tetkiki Üzerine (Dindarlığın Boyutları)”, (Çev. Faruk Karaca), [Http/www.Dinbilimleri.Com/Dergi 3/Dindarlığın Boyutları.Htm](http://www.Dinbilimleri.Com/Dergi%203/Dindarlığın%20Boyutları.Htm).
- Gökçe, B., (2004), *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Ankara: Savaş Yayınları.
- Beit-Hallahmi, B., (1989), *Prolegomena To The Psychological Study Of. Religion*, Lew Siburg Bucknell University Pres London And Toronto: Associated University Presses.
- Hökelekli, H., (2001), *Din Psikolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Işıkhani, V., (2000), “Yaşlıların Yaşam Kalitesi” *Antropoloji ve Yaşlılık* (Vedia Emiroğlu'na Armağan), s. 125–135, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları.
- Karasar, N., (1999), *Bilimsel Araştırmalar Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kayıklık, H., (2000), *Dini Yaşayış Biçimleri: Psikolojik Temelleri Açısından Bir Değerlendirme*, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
-(2001), “Kuran’daki Dualar Üzerine Psikolojik Bir Değerlendirme”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 1, sayı 1.
-(2003), *Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dinsel Eğilimler*, Adana: Baki Kitabevi.
- Küçükkaraca, N., (2000), *Başarılı Yaşlanma ve Yaşlı İstismarı*, *Antropoloji ve Yaşlılık*, (Vedia Emiroğlu'na Armağan), s. 107–116, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları.

- Koca, H., (1994), *Ülkemiz Koşullarında Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumunu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Koç, M., (2004), “Yaşlılık Döneminde Ölüm Ötesi Psikolojisi Üzerine Bir Alan Araştırması” *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, s. 203-228.
-(2003), “Yaşlılık Döneminde Ölüm Psikolojisi Üzerine Bir Alan Araştırması” *Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, s. 117-144.
- Koşar, N. G.,(1996), *Sosyal Hizmetlerde Yaşlı Refahı Alanı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayınları.
- Kübler-Ross, E., (1997), *Ölüm ve Ölmek Üzerine*, (Çev. Banu Büyükkal), İstanbul: Boyner Holding Yayınları.
- Oğuzhanoglu, N.K., (2003), “Yaşlanma ve Psikiyatrik Sorunlar” *II. Ulusal Yaşlılık Kongresi* (Ed.Velittin Kalıncara), s. 62–67, Denizli: Pamuk Kale Üniversitesi Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği Yayınları.
- Oktik, N., (2003), *Huzurevinde Yaşam ve Yaşam Kalitesi*, Muğla Örneği Muğla: Muğla Üniversitesi Araştırma Fonu Projesi.
- Onat, Ü., (2004), “Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetler”, *Sağlıklı Ve Başarılı Yaşlanma*, s. 93–97, Ankara.
- Onur, B., (2004), *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Pekcan, H., (2000), “Yaşlılık”, *Antropoloji ve Yaşlılık* (Vedia Emiroğlu’na Armağan), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu, Ankara: s. 51–55.
- Peker, H., (2000), *Din Psikolojisi*, Samsun: Aksiseda Matbaası.
- Sevil, H.T., (2005), *Yaşlılığın Sosyal Anatomisi*, Ankara: Sobeve Yayınları.
- Taneli, Y.,(1997), *Türkiye’de Yaşlı Yurtlar, Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tezcan, M.,(1991), “Toplumsal Değişme ve Yaşlılık”, *Aile Yazıları II*, s. 237–244, Ankara: Tc. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Taplamacıoğlu, M., (1962), “Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet Ve Kesafeti Üzerine Bir Anket Denemesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: X, Ankara.
-(1975), *Din Sosyolojisi*, Ankara: Akara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

- Tufan, A.B., Onat, Ü. , (2003), “Yaşlanma Ve Sosyal Hizmet” *II. Ulusal Yaşlılık Kongresi*, s. 69–79, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği.
- Tufan, İ., (2002), *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık: Sosyolojik Yaşlanma*, İstanbul: Aykırı Yayıncılık.
- Vergote, A., (1999), *Din İnanç ve İnançsızlık*, (Çev. Veysel Uysal), İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Yapıcı, A., (2002), “Dini Yaşayışın Farklı Görüntüleri Ve Doğmatik Dindarlık”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2.
-(2005), “Güdü ve İçerik Açısından Çocuk Duaları ve Dualara Yansıyan Sorunlar” *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2.
-(2004), “Din Bilimleri Alanında Yapılan Empirik Çalışmalarda Karşılaşılan Metodolojik Bir Proplem: Ölçek mi Olguyu Olgu mu Ölçeyi Oluşturmakta?” *Çukurava Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, s.85-117
- Yavuz, K., (1982), “Din Psikolojisinin Araştırma Alanları”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5: 87–108, Erzurum Atatürk Üniversitesi Basım Evi.
-(1986), “Din Psikolojisinde Metod Meselesi ve Yeni Gelişmeler,” *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5: 153-185, İstanbul:Aksiseda Matbaası.
- Yazgaç, R., (1992), Yaşlılık ve Huzurevleri: İstanbul’da 4 Huzurevinde Yapılan Bir Araştırma, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yazıcı, R., (1994), Yaşlı Bireylerin Ölüm Kaygısı ve Bunun Günlük Yaşam Aktivitelerine Olan Etkisinin Araştırması, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yazır, M. H., *Kur’an-ı Kerimin Türkçe Meali*, İstanbul: Ravza Yayınları
- Yıldız, M., (1998), Yeni Hayat İle Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
-, (2006), *Ölüm Kaygısı ve Dindarlık*, İzmir: İlahiyat Vakfı Yayınları.
- www.elele.gen.tr
- www.shcek.gov.tr
- www.sosyalhizmetuzmani.org.
- www.nvi.gov.tr

EK (MÜLAKAT FORM ÖRNEĞİ)

1- Kaç yaşındasınız?

2- Cinsiyetiniz?

Erkek Kız

3- Eğitim durumunuz nedir?

İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Hiçbiri

4- Medeni haliniz?

Evli Bekâr

5- Buraya gelmeden önceki mesleğiniz?

Memur İşçi Serbest Meslek

6- Sosyal güvenceniz var mı?

Emekli Sandığı Bağ-Kur SSK Kendisi-Ailesi Hiçbiri

7- Huzurevine gelme nedeniniz?

Yalnızlık ve kimsesizlik

Ekonomik nedenler

Sosyal nedenler

Kuşak çatışması

Psikolojik nedenler

Şiddete maruz kalma

Huzur bulmak

8- Huzurevinde ne kadar kaldınız?

9- Sağlığınız nasıl?

İyi Orta Kötü

10- İbadet eder misiniz?

11- Niçin ibadet edersiniz?

12- Ne tür ibadetler edersiniz?

13- Ne sıklıkta ibadet edersiniz?

14- İbadet ediyorsanız, ibadet ederken neler hissediyorsunuz?

15- Dua eder misiniz?

16- Ne tür dualar edersiniz?

17- Niçin dua edersiniz?

18- Ne sıklıkta dua edersiniz?

- 19- Dua insana huzur veriyor, dua eden insan kendini Allah'a daha yakın hissediyor diyorlar siz bu konuda ne söylemek istersiniz?
- 20- Sizce oruç sadece yemek içmekten kendini alıkoymak mıdır?
- 21- Sağlığınız ve maddi imkânlarınız olsa hacca gitmek ister miydiniz?
- 22- Size dindar bir insan denebilir mi?
- 23- Dindarsanız ne zamandan beri dindarsınız?
- 24- İnsan yaşlandıkça dindarlaşıyor diyorlar, siz buna ne dersiniz?
- 25- Din insan için gerekli ve önemlimidir?
- 26- İnsan inançsız yaşayabilir mi?
- 27- İnsan inansa ya da inanmasa ne olur?
- 28- Dinde senin şüphe ettiklerin var mı? Nelerden şüphe ediyorsun? Bunları açıklar mısın?
- 29- Dinin söylediği ahiret gününü nasıl tanımlarsınız?
- 30- Dindeki kaza-kader olayını sen nasıl anlıyor ve açıklıyorsun?
- 31- Kabir ziyaretine gitmek sizi nasıl etkiler?
- 32- Öldükten sonra dirilme var mı? Öldükten sonra insanın sorguya çekileceği söyleniyor, siz buna ne dersiniz?
- 33- Ölüm hakkında düşünceleriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Adeviye ŞİMŞEK
Doğum Yeri ve Yılı : Karaisalı / Adana-1979
Medeni Durumu : Evli
Telefon : 0 (505) 840 16 09
Adres : Beydemir Köyü, Karaisalı-Adana.
E. mail Adresi : adeviyeozgan@hotmail.com

EĞİTİM DURUMU

2002-2006 Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
1996-2001 Lisans, Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kayseri.
1992-1995 Lise, Karaisalı İmam-Hatip Lisesi, Adana.
1989-1992 Ortaokul, Beydemir Köyü, Karaisalı, Adana.
1984-1989 İlkokul, Beydemir Köyü, Karaisalı, Adana.

YABANCI DİL

Arapça, İngilizce.

İŞ DURUMU

2003- Eleşkirt Endüstri Meslek Lisesi, Ağrı